

Arbeiderpartiet

2021
PROGRAM

2.UTKAST TIL PARTIPROGRAM 2021–2025

De **store** oppgavene
løser vi best **sammen!**

– Nå er det vanlige folks tur

1 Forslag til partiprogram – versjon 2.0
2
3 Partiprogrammet vedtas av landsmøtet i april 2021.
4
5 Alle partiavdelinger har forslagsrett til landsmøtet. Det er bare partiavdelingene
6 som har forslagsrett i denne runden.
7
8 Endrings- og tilleggsforslag til dette utkastet kan sendes til
9 program@arbeiderpartiet.no innen forslagsfristen 15. mars.
10
11 HUSK referanse til linjenummer på alle forslag.
12
13 **Programkomiteen har bestått av:**
14 Jonas Gahr Støre
15 Cecilie Myrseth
16 Bjørnar Selnes Skjæran
17 Ingvild Kjerkol
18 Fredric Holen Bjørdal
19 Mads Wiik Kleven
20 Tom Kalsås
21 Gro Bråten
22 Anne Rygh Pedersen
23 Lozan Balisany
24 Masud Gharahkhani
25 Sigbjørn Johnsen
26 Tonje Brenna
27 Rina Mariann Hansen
28 Are Tomasgard
29 Mette Nord
30 Ina Rangønes Libak
31
32 Wasim Zahid som er lege trakk seg fra komiteens arbeid i mars på grunn av
33 uoppsettelig arbeid.

34	Innhold	
35	De store oppgavene løser vi best sammen	4
36	Våre grunnleggende verdier: Frihet, likhet og solidaritet	7
37	Del 1: Arbeid	10
38	Økonomi: Trygg økonomisk styring	11
39	Næring: Arbeid og verdiskaping	13
40	Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle	31
41	Trygg og klimavennlig transport i hele landet.....	36
42	Digitalisering: Tilgjengelighet for alle	41
43	Del 2: Velferd	44
44	En god oppvekst varer hele livet.....	45
45	Barnehage, skole og utdanning: En god offentlig skole og lik rett til utdanning	
46	.....	45
47	Helse og omsorg: God helse og livskvalitet for alle	57
48	Eldre: Sjef i eget liv	68
49	Justis og beredskap: Trygghet og nærhet.....	72
50	Barnevern: Fellesskapets ansvar til det beste for barna	79
51	Pensjon: Rettferdig trygd og en god pensjon å leve av.....	80
52	Del 3: Klima og miljø	82
53	Klima og natur: Rammen rundt all annen politikk	84
54	Sirkulærøkonomi: Dele for å skape	85
55	Kutte utslipp og ta vare på naturen der vi bor.....	86
56	Natur: Ta vare på naturen for fremtidens velferd	87
57	Rovdyr: En bærekraftig rovdyrforvaltning	88
58	Del 4: Folk og samfunn	89
59	Distriktpolitikk: Optimisme i hele landet	90
60	Det gode liv i storbyen	91
61	Nordområdene: En ny giv	92
62	Tro og livssyn: Et livssynsåpent samfunn med respekt for alle.....	96
63	Bolig: Trygg bolig for alle.....	97
64	Kultur: En kultur å leve av og for	99
65	Medier: En forutsetning for ytringsfrihet og demokrati.....	100
66	Idrett: Idrettsanlegg og friluftsliv i hele landet	102
67	Frivillighet: En sterk frivillig sektor som står på egne bein.....	103
68	Likestilling, inkludering og antirasisme: Et likestilt samfunn er et fritt samfunn	
69	.....	104
70	Familie: Gode universelle ordninger for alle familier	106
71	Urfolk og nasjonale minoriteter	107

72	Integrering: Stille opp og stille krav.....	108
73	Innvandring: En mer rettferdig innvandringspolitikk	112
74	Del 5: Verden.....	117
75	Utenriks: En tryggere, mer rettferdig og grønnere verden	118
76	Forsvar: Vårt felles forsvar	124

77

78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126

De store oppgavene løser vi best sammen

Vi får til mer sammen enn hver for oss. Norges vei fra fattig samfunn til et rikt land handler aller mest om et sterkt fellesskap og om å få til noe sammen.

Koronakrisen har nok en gang vist oss verdien av fellesskapet vårt, en sterk offentlig helsetjeneste og et organisert arbeidsliv. Høy tillit og sterk solidaritet mellom mennesker er Norge på sitt aller beste.

Over tiår har vi bygget opp en sosialdemokratisk samfunnsmodell i Norge tuftet på frihet, likhet og solidaritet. Den må vi nå forsvare – og bygge videre på. Bare slik kan vi møte de store oppgavene som venter oss på 2020-tallet.

Flere hundre tusen nordmenn skal tilbake i arbeid. Velferdsstaten skal favne alle: sikre en god skole, helsetjenester i verdensklasse og en raus omsorg for våre eldste, uansett hvem du er, og hvor du bor. Vi skal bidra til å redde verden fra klima- og naturkrisen på en måte som reduserer forskjellene og skaper arbeidsplasser i Norge. Og vi skal ta hverdagen tilbake når koronakrisen endelig er over og vi kan leve som normalt igjen.

Nå trengs den sosialdemokratiske samfunnsmodellen mer enn på lenge. Vi trenger et fellesskap som tar større ansvar – for verdiskaping og arbeidsplasser og for vår felles velferdsstat. Vi trenger et nytt flertall som vet at klimakrisen ikke kan løses av hver enkelt eller av markedet alene. Vi trenger et sterkt sosialdemokratisk parti som står klippefast på EØS-avtalen og norsk medlemskap i NATO.

Vi får til mer sammen enn hver for oss.

*

Vårt første løfte til deg som velger er at Arbeiderpartiet vil sørge for trygt arbeid til alle. Det er jobb nummer én.

Vi er rike på naturressurser, på fisk, skog, hav, mineraler og ren energi, og vi har verdens beste arbeidere. Norge er mulighetenes land, men vi er også et lite land. Det er i fellesskap vi er sterkest. Den norske modellen bygger derfor på et tett samarbeid mellom staten, næringslivet og fagbevegelsen.

Vi vil at bedriftene igjen skal møte en aktiv stat som bidrar mer – og som krever mer tilbake. Vi trenger en stat som trår til med kapital, støtter ny teknologi og bruker eierskap og offentlige innkjøp til å skape arbeidsplasser og nå viktige samfunns mål.

Vi trenger en stat som stiller krav til næringslivet. Mer av naturressursene våre skal bearbeides og gi arbeidsplasser her hjemme. Utslippene av klimagasser skal ned. Det organiserte arbeidslivet skal styrkes: Uten det overlever ikke vår samfunnsmodell. Sammen med en sterk fagbevegelse vil vi bekjempe sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, begrense innleie, sørge for at flere kan jobbe på heltid i faste stillinger, og satse på livslang læring og kompetanse.

127 Alle som kan og vil jobbe, fortjener muligheten til det. Vi må skape flere
128 arbeidsplasser, og det må bli lettere å komme inn i arbeidslivet. Det skal bli
129 lettere å kombinere trygd og arbeid, og unge mennesker skal vite at de ikke
130 står alene, at de har fellesskapet i ryggen. Det starter i en skole med nok
131 kvalifiserte lærere og hvor alle barn kan utvikle sine evner og muligheter.
132

133 *

134 **Den andre løftet** vi gir, er å gjøre vår felles velferdsstat sterkere. Den skal
135 omfatte alle, uavhengig av hvem du er, og hvor du bor. Ingen unge skal falle
136 utenfor, og alle eldre skal være trygge.
137

138 Skal vi klare det må vi styrke fellesskapets helse- og omsorgstjeneste og si nei
139 til privatisering og økte klasseskiller.
140

141 I våre felles sykehus skal vanlige folk få den beste behandlingen, det beste
142 utstyret og de beste fagfolkene, nærmest mulig der folk bor. Politiet,
143 ambulansen og brannvesenet må komme når det virkelig haster og alle
144 distriktskommuner skal få jordmor i full stilling.
145 Etter koronakrisen trenger vi et krafttak for å hjelpe mennesker som sliter med
146 psykiske helseplager og lidelser.
147

148 Eldre er ulike og alderdommen har ulike faser, men alle eldre fortjener å være
149 sjef i eget liv. Mange eldre vil delta og har mye å bidra med. Samfunnet må
150 legge bedre til rette for aktive eldre. Vi vil satse på dagtilbud og kultur som gir
151 livsglede og fellesskap. Vi vil sørge for boliger som er tilrettelagt. Vi vil sørge
152 for flere ansatte med bedre tid i hjemmetjenesten slik at eldre får den hjelpen
153 akkurat de har behov for. Eldreomsorgen skal ikke stykkes opp og settes ut på
154 anbud.
155

156 I hele velferdsstaten skal de ansatte få bruke mer tid på innbyggerne og mindre
157 tid på papirarbeid og feilslått målstyring. Under koronakrisen har arbeidsfolk i
158 eldreomsorgen, i skolen, i politiet, på sykehusene, virkelig vist at de fortjener
159 bedre. Mer tillit til de ansatte blir en av våre viktigste reformer av
160 velferdsstaten i neste stortingsperiode.
161

162 *

163 **Norges klimamål skal nås! Det er vårt tredje løfte.**
164

165 Vi trenger en rettferdig klimapolitikk som kutter utslipp og skaper jobber, og
166 som ikke rammer de svakeste i samfunnet. Natur- og klimapolitikk må bli en
167 ramme rundt *all* annen politikk.
168

169 I transportsektoren, i energipolitikken, i utenriks- og utviklingspolitikken og på
170 mange andre områder setter vi klima og natur høyere på dagsorden enn noen
171 gang. Fellesskapets muskler skal brukes til å kutte utslipp og bevare natur
172 overalt i samfunnet vårt.
173

174 I fremtiden vil de tryggeste arbeidsplassene være natur- og klimavennlige.
175

176 Norge har de beste forutsetningene for å bygge ny, klimavennlig industri basert
177 på ren, norsk energi. Våre fagfolk kan utvikle nye, gode jobber og

178 klimaløsningene verden trenger, for eksempel innen karbonfangst og -lagring,
179 hydrogen, havvind, grønn skipsfart og batteriteknologi. Vi skal gjøre norsk
180 sokkel utslippsfri. Norge skal bli et utstillingsvindu for nye, utslippsfrie
181 transportformer.

182
183 Norge har menneskene, økonomien og kompetansen som trengs for å møte
184 klimakrisen, og Arbeiderpartiet er garantisten for en klimapolitikk der
185 arbeidsplasser står i sentrum, og der alle bidrar etter evne.

186
187 *

188 **De siste årene har forskjellene i landet vårt økt:** mellom rik og fattig, mellom
189 by og land. Koronakrisen har gjort vondt verre for mange. Mange står uten
190 jobb, og mange sårbare grupper har stått uten hjelp gjennom en lang og
191 krevende tid.

192
193 **Nå trenger vi sterkere fellesskap.**

194
195 Vi lover å gjøre arbeid til alle til jobb nummer én. Vi lover å gjøre velferdsstaten
196 sterkere, og vi vil bruke de store pengene på det som gjør hverdagen tryggere
197 og samfunnet mer rettferdig.

198
199 **Etter åtte år med økte forskjeller er det nå vanlige folks tur.**

200
201 Valget er ditt.

202
203 Stem Arbeiderpartiet.

204

205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253

Våre grunnleggende verdier: Frihet, likhet og solidaritet

Arbeiderpartiet er et sosialdemokratisk parti bygd på verdiene frihet, likhet og solidaritet. Arbeiderbevegelsen vokste frem i et klassesamfunn med nød, fattigdom og begrenset demokrati. Vår bevegelse ble til av nødvendighet og i kamp mot urettferdighet. Vi forsto at sammen blir vi sterkere. Ut av det vokste vår tro på fellesskapet og de grunnleggende verdiene sosialdemokratiet er tuftet på. Disse verdiene har vært og er den politiske grunnmuren for Arbeiderpartiets politikk:

Frihet. Store økonomiske forskjeller og urettferdighet gir ufrihet. Et trygt og organisert arbeidsliv og rett til velferdsgoder som utdanning, helsetjenester og pensjon for alle er avgjørende for å sikre reell frihet for alle. Ingen skal bli forfulgt for sine meninger eller diskriminert. Alle skal kunne leve sine liv i frihet, uavhengig av hvem de er, og hvor de bor.

Likhet. Mennesker er ulike, men alle har samme verdi. Alle skal ha like muligheter til å delta i samfunnslivet og bli en del av inkluderende fellesskap. Likhet forutsetter sosial rettferdighet, jevnbyrdighet og mulighet til å bruke egne evner for å leve et godt liv. Politikken skal innrettes slik at de sosiale og økonomiske forskjellene blir minst mulig. Makt og muligheter skal fordeles rettferdig.

Solidaritet. Solidaritet i tanke og handling betyr å ta vare på hverandre. Ingen skal falle utenfor, ingen skal bli hengende etter, det er et felles ansvar. Solidaritet kjenner ingen grenser mellom land, klasser eller generasjoner. Solidaritet skaper fred, bekjemper fattigdom og må til for å sikre klodens overlevelse.

Sammen med fagbevegelsen har Arbeiderpartiet i over 130 år kjempet for et rettferdig og solidarisk samfunn med frihet og likeverd for alle. Vår samfunnsmodell, med et organisert arbeidsliv, en sterk velferdsstat, små forskjeller og bosetting i hele landet, har gitt mennesker større frihet og muligheter i eget liv. Et trygt arbeidsliv og et samfunn med små sosiale og økonomiske forskjeller, har skapt tillit mellom folk.

Nå er dette samfunnet og våre verdier under press. De økonomiske, sosiale og geografiske forskjellene øker i Norge og i verden. Klimaendringer og tap av natur truer vårt livsgrunnlag og vår eksistens.

En viktig del av arbeiderbevegelsens arv er likevel vissheten om at menneskene selv skaper sin egen historie. Vi vet at politikk nytter. Samfunnsutviklingen kan styres. Å kjempe for frihet, likhet og solidaritet i vår tid betyr:

Trygt arbeid til alle

Trygge jobber og en lønn det går an å leve av, er avgjørende for den enkeltes frihet og for fellesskapet. Vi lever av hverandres arbeid i Norge. Retten til

254 arbeid og retten til å yte er grunnleggende. Arbeid til alle er derfor vår viktigste
255 prioritering. Det er ledighet som koster, både for samfunnet og den enkelte.

256

257 **Et rettferdig økonomisk system**

258 Folkestyret må regulere og styre markedet. Markedskreftene tar ikke hensyn til
259 de viktigste verdiene i et godt samfunn for alle. Arbeiderpartiet står for en styrt
260 blandingsøkonomi der arbeid verdsettes og markedet er regulert, der
261 eierskapet til naturressursene tilhører fellesskapet, og der det er maktbalanse
262 mellom arbeidstakerne og arbeidsgiverne.

263

264 **En offentlig velferdsstat for alle**

265 Universelle velferdsordninger skaper trygghet. De gir folk frihet til å klare seg
266 selv og nødvendig hjelp til de som trenger det. Velferdsstaten er en kontrakt
267 der vi alle bidrar etter evne og får etter behov. Velferdsstatens ordninger skal
268 være universelle og omfatte alle, uavhengig av bakgrunn eller bosted. En sterk
269 velferdsstat er et viktig konkurransefortrinn for landet og for norsk næringsliv.

270

271 **En sterk fagbevegelse**

272 Det var fagforeninger som stiftet Arbeiderpartiet i 1887. Vi er det organiserte
273 arbeidslivets parti. Fagbevegelsen er en avgjørende samfunnskraft for
274 demokrati og likeverd og for å sikre mer rettferdig fordeling av makt og
275 muligheter. Fagorganisering, landsomfattende tariffavtaler og et sterkt
276 trepartssamarbeid er forutsetninger for et trygt arbeidsliv. Arbeiderpartiet vil
277 styrke fagforeningene og de tillitsvalgtes rolle i arbeidslivet.

278

279 **Natur og klima som ramme rundt all politikk**

280 Jorda må gis videre til neste generasjon i bedre stand enn den var da vi fikk
281 den overlevert. Produksjon og forbruk av varer og tjenester må skje på en måte
282 som er mer rettferdig og bærekraftig. Hensynet til jordas natur og ressurser må
283 være rammen rundt all annen politikk. Alle skal få mulighet til å ta
284 klimavennlige valg. Dette er vår kontrakt med kommende generasjoner.

285

286 **Naturressurser som tilhører fellesskapet**

287 Norge er rikt på naturressurser. Disse ressursene tilhører folket og
288 fellesskapet. Derfor må verdiskapingen komme alle til gode. Forvaltningen av
289 fellesskapets ressurser må være underlagt folkevalgt styring. Naturen skal
290 være for alle.

291

292 **By og land, hand i hand**

293 Et samfunn med arbeid, bosetting og et godt velferdstilbud over hele landet er
294 fundamentet for et sterkt fellesskap og vår felles identitet. For å bruke
295 fortrinnene naturressursene våre gir oss, må det også bo og arbeide folk i hele
296 landet. Derfor svekker sentralisering *høle* Norge. Sterke byer er bra for
297 bygdene, og sterke bygdesamfunn er bra for byene: by og land, hand i hand.

298

299 **Antirasisme og humanisme**

300 Samfunnet skal være trygt og gi muligheter for alle, uavhengig av kjønn,
301 hudfarge, tro, funksjonsevne og seksuell orientering. Vi vil aldri godta
302 diskriminering, hets og trusler mot enkeltmennesker eller grupper. Den eneste
303 måten å hindre undertrykkelse av minoriteter på, er at majoriteten ikke godtar
304 undertrykkelsen. Urfolk og nasjonale minoriteter har en særstilling i Norge.

305 **Internasjonal solidaritet**
306 Arbeiderbevegelsen er internasjonal. Norge skal bidra til sterke internasjonale
307 organisasjoner og en verdensorden basert på folkeretten og
308 menneskerettigheter. Norge har et ansvar for å ta imot mennesker på flukt som
309 har rett til vår beskyttelse og vår hjelp. Vår solidaritet stopper ikke ved egen
310 landegrense.

312

Økonomi: Trygg økonomisk styring

313 I Norge lever vi ikke av andres arbeid, vi lever av hverandres arbeid. Vår evne
314 til å finansiere det norske velferdssystemet avhenger av hvor godt vi lykkes
315 med å skape nye arbeidsplasser og inkludere flere i arbeidslivet i årene som
316 kommer. Det viktigste målet med Arbeiderpartiets økonomiske politikk er
317 derfor å legge grunnlaget for økt sysselsetting og verdiskaping i hele landet.
318 Den økonomiske politikken skal også støtte opp under Norges klima- og
319 naturmål og bidra til reduserte økonomiske forskjeller og en mer rettferdig
320 fordeling av samfunnets ressurser. Vi vil bygge på FNs 17 mål om mer sosial,
321 økonomisk og miljømessig bærekraft i alle våre beslutninger.

322 Velferdsstaten er et spleiselag, der vi yter etter evne og får etter behov.
323 Skatter og avgifter betaler for vår felles velferd, og de skal være rettferdig
324 fordelt. Skattesystemet må være mest mulig forutsigbart og stå seg gjennom
325 skiftende økonomiske tider. Et bredt og solid skatte- og avgiftsgrunnlag gir
326 mulighet for lavere satser.

327 Det siste tiåret har sysselsettingen i Norge falt. Arbeidsledigheten etter
328 koronakrisen kan bite seg fast på et høyt nivå, og den norske handelsbalansen
329 er svekket. De med store formuer har fått mer, samtidig som mange
330 pensjonister og arbeidstakere med lave lønninger har fått mindre å betale
331 regningene sine med.

332 Arbeiderpartiet vil bruke fellesskapets muskler på det som får flere i arbeid og
333 gir økt velferd for alle. Den norske arbeidslivsmodellen, som har gitt små
334 lønnsforskjeller og høy sysselsetting og verdiskaping, må styrkes. Slik kan vi
335 skape nye arbeidsplasser i hele landet. Omstillingen av norsk økonomi for å nå
336 klima- og miljømålene vil være omfattende. Nye, bærekraftige næringer og
337 arbeidsplasser må skapes, og fellesskapet må bidra for å løse disse
338 utfordringene. Klimarisikoen skal reduseres, og skatte- og avgiftssystemet skal
339 bli mer omfordelende. Et sterkere internasjonalt samarbeid er nødvendig for å
340 sikre at flernasjonale selskaper betaler en rettmessig skatt.

341

342 **Arbeiderpartiet vil:**

- 343 • Bruke finanspolitikken aktivt til å sørge for høy sysselsetting, økt
344 verdiskaping og reduserte økonomiske forskjeller.
- 345 • Sørge for en sterk og forutsigbar kommuneøkonomi for å sikre vår felles
346 velferd og vekst og bosetting i hele landet.
- 347 • Følge handlingsregelen for en forsvarlig innfasing av oljepenger i norsk
348 økonomi og sikre at alle utgifter er del av en åpen og helhetlig
349 budsjettprosess.
- 350 • Utrede ytterligere rammer for innfasingen av oljepenger for å unngå at
351 svingende kronekurs og fondsverdier gjør det vanskelig med en jevn
352 innfasing av oljepenger.
- 353 • Sikre bedriftene god adgang til sine viktigste markeder gjennom EØS-
354 avtalen.
- 355 • Sørge for en mer produktiv offentlig sektor ved å gjennomføre en
356 tillitsreform og et taktskifte i digitaliseringen av offentlig sektor.

- 357
- 358
- 359
- 360
- 361
- 362
- 363
- 364
- 365
- 366
- 367
- 368
- 369
- 370
- 371
- 372
- 373
- 374
- 375
- 376
- 377
- 378
- 379
- 380
- 381
- 382
- 383
- 384
- 385
- 386
- 387
- 388
- 389
- 390
- 391
- 392
- 393
- Kutte i konsulentbruk ved å utvikle egen kompetanse og styre store offentlige IKT-prosjekter med lavere kostnader og bedre involvering av brukere og ansatte.
  - Sørg for bedre kostnadskontroll i offentlig sektor på områder med rask kostnadsvekst, blant annet i samferdselssektoren.
  - Fjerne ordningen med ABE-kutt og erstatte den med målrettede prosesser og effektivitetsmål.
  - Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk som gir økt sysselsetting, mer rettferdig fordeling, tar bedre hensyn til klima og gir bedre langsiktig bærekraft for velferdsstaten.
  - Gi vanlige folk i Norge bedre økonomi gjennom en mer omfordelende inntektsskatt.
  - Styrke den norske arbeidslivsmodellen ved å doble fagforeningsfradraget.
  - Sørg for en mer rettferdig formuesskatt – det skal mer til for å betale den, men de rikeste skal betale noe mer.
  - Øke pendlerfradraget.
  - Sørg for at avgiftssystemet bidrar til en klimaomstilling som er effektiv og rettferdig.
  - Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk overfor næringslivet.
  - Sikre lokalsamfunn innflytelse over egne naturressurser som stilles til rådighet for verdiskaping, og at lokalsamfunn og fellesskapet får en rettferdig del av verdiene.
  - Bekjempe arbeidslivskriminalitet og svart økonomi, blant annet ved å styrke Økokrim, Skatteetaten og Arbeidstilsynet.
  - Beskytte selskapsskattegrunnlaget bedre, hindre monopoldannelser og sørg for at flernasjonale selskaper betaler riktig skatt til Norge, også for bruken av kollektive goder.
  - Sørg for mer åpenhet om skatt, selskapsstrukturer og eierforhold.
  - Bruke statens eierskap og Statens pensjonsfond utland for å fremme god skatteetikk.
  - Utrede hvordan digitale tjenester kan skattlegges i landet der tjenesten leveres, og ikke i opphavslandet til selskapet som leverer tjenesten.
  - At Norge intensiverer det internasjonale arbeidet for rett beskatning av multinasjonale selskaper og gjennomfører nasjonale tiltak ved utilstrekkelig fremgang i dette arbeidet.

394 *Gjennomføringsgraden av programmet vil avhenge av den økonomiske*
395 *utviklingen og handlingsrommet på statsbudsjettet.*

396

397

398

399

Statens pensjonsfond utland

400

Statens pensjonsfond utland (SPU) er det norske folks sparekonto.

401

Forvaltningen av fondet skal ha bred legitimitet og være i tråd med interessene og verdiene til det norske folk og de etiske retningslinjene for fondet.

402

403

Forvaltningen skal bygge på økonomisk ansvarlighet, åpenhet og

404

langsiktighet, respekt for menneskerettigheter og bærekraft.

405

406 **Arbeiderpartiet vil:**

- 407 • Holde fast på målsetningen om høyest mulig avkastning innenfor moderat
- 408 risiko.
- 409 • Gjøre SPU til det ledende pensjonsfondet i verden innen ansvarlig
- 410 forvaltning generelt og håndtering av klima- og naturrisiko spesielt.
- 411 • Sørge for en mer helhetlig politisk styring av den ansvarlige
- 412 forvaltningen.
- 413 • Skjerpe reglene for når SPU skal trekke seg ut av selskaper, spesielt
- 414 selskaper som bryter menneskerettigheter, ødelegger natur eller står for
- 415 uakseptable utslipp av klimagasser.
- 416 • Åpne for at SPU kan investere mer i infrastruktur for fornybar energi og
- 417 annen klimateknologi innenfor målsetningen om høyest mulig avkastning
- 418 til moderat risiko.
- 419

420 **Næring: Arbeid og verdiskaping**

421 Arbeid til alle er jobb nummer én. Skal vi lykkes med det, må vi utvikle

422 eksisterende arbeidsplasser og samtidig legge grunnlaget for nytt næringsliv

423 og ny industri i hele landet.

424 De kommende årene trenger vi flere hundre tusen nye arbeidsplasser for å få

425 hele folket i arbeid. Eksporten av varer og tjenester har falt betydelig de siste

426 årene. Eksisterende eksportnæringer må utvikles videre, og Norge trenger nye

427 store eksportvirksomheter.

428 Næringspolitikken skal bidra til å løse de store utfordringene i samfunnet.

429 Norsk økonomi skal omstilles, og vi skal reise oss etter koronakrisen. Det vil

430 kreve politisk lederskap og et tett samarbeid mellom staten, kommunene,

431 fagbevegelsen og næringslivet.

432 Den norske samfunnsmodellen har vist at den kan sikre høy verdiskaping og

433 trygge arbeidsplasser i hele landet. Den er også en modell for fremtiden.

434 Partene i arbeidslivet må få et større ansvar, og Arbeiderpartiet ønsker et

435 forsterket og mer avansert trepartssamarbeid. Samarbeidet må bli tettere, mer

436 forpliktende og strategisk. Det må også utvides til nye områder, som en

437 ambisiøs eksportstrategi for Norge og satsing på nye eksportnæringer som

438 karbonfangst- og lagring, hydrogen, havvind, batteriteknologi og grønn

439 skipsfart. Det krever tett samarbeid, felles retning og bedre tilrettelegging.

440 Næringspolitikken skal brukes aktivt. Støtte til ny teknologi og risikokapital til

441 bedrifter som går inn i umodne markeder, er den typen hjelp det offentlige må

442 bidra mer med. Vi vil legge til rette for mer industri i Norge og vil gi norsk

443 industri en større plass i norsk arbeids- og næringsliv. Norge har mange

444 fortrinn som gjør dette mulig, blant annet rik tilgang på naturressurser, høy

445 kompetanse og den norske arbeidslivsmodellen.

446 Næringslivet skal ha gode og forutsigbare rammevilkår. Det skal være enkelt og

447 ubyråkratisk å starte næringsvirksomhet i Norge, og det må legges bedre til

448 rette for at ansatte i oppstartsbedrifter kan bli eiere i egen virksomhet.

449 Norge er mangfoldig, og de ulike regionene har forskjellige fortrinn og

450 muligheter. Fylkene kan drive aktiv næringspolitikk med utgangspunkt i

451 regionale forhold og kunnskap, men viktige verktøy som regionale
452 utviklingsmidler har de siste åtte årene blitt kraftig redusert. Arbeiderpartiet vil
453 la fylkene få større frihet og reell mulighet til å utvikle arbeidsplasser sammen
454 med regionale bedrifter.

455 Felleskapet skal også stille strengere krav til bedriftene. Kravene skal sikre
456 arbeidsplasser, bærekraft og norske lønns- og arbeidsvilkår. Naturressursene
457 våre skal bearbeides og gi arbeidsplasser i hele landet. Det seriøse
458 næringslivet skal ikke svekkes av useriøse aktører. Offentlige anbud skal kun
459 gå til aktører som respekterer norske lover og regler.

460 I tett samarbeid med partene i arbeidslivet trenger vi en storstilt satsing på
461 utdanning, forskning og kompetanse: Vi vil trenge flere lærlinger og
462 fagarbeidere, flere som tar etter- og videreutdanning, og en sterkere satsing
463 på høyere yrkesfaglig utdanning og forskning.

464 Et sterkt statlig eierskap er en styrke for verdiskaping og jobbskaping. Viktige
465 statseide bedrifter skal beholde en sterk forankring i Norge. Vi vil utvikle og
466 forsterke det statlige eierskapet. Staten bør i større grad gå i partnerskap med
467 private eiere for å sikre langsiktig industrielt eierskap og kapital, slik at vi
468 utvikler selskaper med stort potensial i Norge. Det må vises større moderasjon i
469 lønninger for ledere i selskaper der staten er eier. Det er en forutsetning for å
470 sikre tillit til den norske arbeidslivsmodellen.

471 Ny digital teknologi endrer vårt arbeidsliv og gir muligheter for nye næringer til
472 å vokse frem. I fremtiden er de tryggeste arbeidsplassene de som er
473 bærekraftige og raskt tar i bruk ny teknologi. Offentlig sektor skal være en
474 partner for selskaper som kan levere nye digitale løsninger. Ansatte skal være
475 trygge på at de får utvikle seg og lære i takt med nye krav.

476 Koronakrisen har skapt store utfordringer, og mange bedrifter måtte stenge
477 over natten. Reiselivs-, kultur-, transport- og servicesektoren er spesielt
478 utsatt. Fellesskapet må stille opp og bidra til at bedrifter står klare til å ta opp
479 igjen drift når pandemien er over, slik at viktige næringer overlever og utvikler
480 seg videre.

481

482 **Arbeiderpartiet vil:**

- 483 • Sikre norske bedrifter gode og forutsigbare rammebetingelser ved å holde
484 orden i norsk økonomi, føre en ansvarlig skattepolitikk og stå opp for EØS-
485 avtalen.
- 486 • Fornye og forsterke trepartssamarbeidet og gi det betydelig større
487 samfunnsoppgaver og -ansvar innenfor områder som
488 kompetanseutvikling, bærekraft og økt eksport.
- 489 • Øke norsk eksport utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030. Målet
490 skal eies av partene i arbeidslivet og nås blant annet gjennom:
  - 491 - bransjevise avtaler mellom næringsliv, fagbevegelse og
492 myndigheter som forplikter til å satse der eksportpotensialet er
493 størst.
  - 494 - industrielle partnerskap på myndighets- og bransjenivå med andre
495 land og EU.
  - 496 - forenkling av virkemiddelapparatet som må bli enklere og lettere
497 tilgjengelig.

- 498 - at eksportfremming blir en kjerneoppgave i utenrikstjenesten og
499 statsforvaltningen.
- 500 • Stille økte krav til bedrifter i tråd med samfunnskontrakten mellom staten,
501 kommunene og næringslivet når det gjelder bærekraft, lønns- og
502 arbeidsvilkår, innovasjon, lokale ringvirkninger og et inkluderende
503 arbeidsliv.
- 504 • Endre reglene for offentlige anskaffelser slik at de støtter viktige
505 samfunns mål som bærekraft, lønns- og arbeidsvilkår, innovasjon og lokale
506 ringvirkninger. Det skal gjøres enklere for små bedrifter å delta i anbud.
- 507 • Beholde et sterkt statlig eierskap for å sikre at fellesskapet eier
508 naturressurser, infrastruktur, felles data og bedrifter som er kritiske for å
509 bevare kompetanse i Norge.
- 510 • Åpne for at staten etablerer eller kjøper seg inn i selskaper der det er av
511 stor strategisk interesse for Norge.
- 512 • Utøve det statlige eierskapet mer aktivt for å fremme fellesskapets
513 interesser knyttet til klima og bærekraft, lønns- og arbeidsvilkår, lokale
514 ringvirkninger, læreplasser, kamp mot sosial dumping og moderasjon i
515 lederlønninger.
- 516 • Sørge for et styrket virkemiddelapparat, som styres mer strategisk,
517 fremmer eksport, møter industriens behov og er enklere å forholde seg til
518 for aktørene i næringslivet, særlig for små og mellomstore bedrifter.
- 519 • Bedre reglene for opsjonsbeskatning slik at flere ansatte tar del i
520 verdiskapingen i oppstarts- og vekstbedrifter.
- 521
- 522
- 523

524 **Det bærekraftige arbeidslivet:** 525 **en sirkulær, bærekraftig og fornybar fremtid**

526 Det grønne skiftet endrer rammebetingelsene for hele det norske næringslivet.
527 Allerede ser vi at de internasjonale markedene vi leverer til, etterspør varer og
528 tjenester med null- eller lavutslipp. Dette skaper store muligheter for økt
529 eksport for Norge på områder som energi, mineraler, mat, batteriteknologi,
530 transport og grønn og blå bioøkonomi. Arbeiderpartiet vil satse på et mer
531 klimavennlig og bærekraftig næringsliv og begrense klimarisikoen for norsk
532 økonomi. En rask og vellykket overgang til et bærekraftig næringsliv vil trygge
533 arbeidsplasser og kreve at myndigheter, fagbevegelse og næringsliv utvikler et
534 enda sterkere samarbeid.

535

536 Mange av klimaløsningene ligger i industrien. Olje- og gassindustrien, maritim
537 industri og leverandøri industrien bygger nå Norges neste energieventyr.
538 Karbonfangst og -lagring, hydrogen, havvind, batteriteknologi og grønn
539 skipsfart er industriens klimaløsninger og kan bli nye store næringer for Norge.
540 Norge er også en viktig aktør innenfor bioenergi og fôrproduksjon og har store
541 muligheter for å øke verdiskapingen basert på våre
542 bioressurser fra hav, jord og skog.

543

544 **Arbeiderpartiet vil:**

- 545 • Øke støtten til satsinger som karbonfangst- og lagring, havvind,
546 hydrogen, batteriteknologi og grønn skipsfart, blant annet ved å
547 gjennomføre en skattereform slik at det blir mer attraktivt å investere i
548 klimavennlige næringer.
- 549 • Starte fullskala prosjekter for karbonfangst- og lagring både i
550 sementproduksjonen i Brevik og i avfallsforbrenningen på Klemetsrud.
551 Staten skal i tillegg medfinansiere et transportanlegg med skip og
552 lagringsanlegg i Øygarden og brønner i Nordsjøen.
- 553 • Satse på blå og grønn hydrogen som en ny stor eksportnæring for Norge
554 (*se detaljer i kapitlet «Fornybar energi»*).
- 555 • Gjennomføre et forskningsløft for klima og omstilling hvor næringslivet
556 er tett involvert (*se detaljer i kapitlet «Forskning for omstilling og*
557 *klima»*).
- 558 • Forplikte og støtte norske bedrifter til å resirkulere og gjenbruke mer av
559 ressursene (*se detaljer i kapitlet «Sirkulærøkonomi»*).
- 560 • Satse på næringsutvikling knyttet til klimavennlig transport på områder
561 som tungtransport og skipsfart (*se detaljer i kapitlet «En klimavennlig*
562 *transportsektor»*).
- 563 • Satse på grønn næringsutvikling som sikrer bærekraftig utvikling,
564 utslippskutt og mindre naturavtrykk i alle våre primærnæringer (*se*
565 *detaljer i kapitlene om fiskeri og sjømat, jordbruk og skog*).
- 566 • At Norge bruker EØS-avtalen til tett oppfølging av EUs Green New Deal.

567

568 **Det digitale arbeidslivet:**
569 **nytt partnerskap mellom næringsliv og det offentlige**

570 Nesten alle næringer i Norge er endret eller vil bli det av digitalisering. Det kan
571 skape mange nye arbeidsplasser. Samtidig fører automatisering og økt
572 internasjonal konkurranse fra store teknologiselskaper med seg utfordringer. I
573 møte med så dyptgripende endringer og ujevne konkurranseforhold trengs et
574 mye tettere samspill mellom staten, partene i arbeidslivet og
575 utdanningsinstitusjonene.

576 Det offentlige skal bidra til infrastruktur i hele landet og gjøre data tilgjengelig
577 for næringsutvikling. Det offentlige skal sikre rettferdige konkurranseforhold
578 og være en strategisk partner for bedrifter som kan levere nye digitale
579 løsninger.

580 Det må legges bedre til rette for nye eksportmuligheter innenfor IKT. Dataspill
581 er en betydelig næring internasjonalt, og Arbeiderpartiet ser store muligheter
582 for nye bedrifter og arbeidsplasser innenfor dataspill også i Norge. Digitale
583 løsninger på områder hvor Norge har store næringer allerede, som energi og
584 maritim sektor, er et annet område hvor vi kan skape nye eksportnæringer og
585 arbeidsplasser.

586

587 **Arbeiderpartiet vil:**

- 588
- 589
- 590
- 591
- 592
- 593
- 594
- 595
- 596
- 597
- 598
- 599
- 600
- 601
- 602
- 603
- 604
- 605
- 606
- Gjøre tilgang til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje med strøm og arbeide for 5G til hele landet.
  - Sammen med partene i arbeidslivet og industriklyngene i Norge etablere en fellessatsing for omstilling i industrien med integrert og digitalisert produksjon for å sikre norsk industri konkurransekraft i fremtiden.
  - Ta initiativ til et samarbeid mellom myndigheter og næringsliv om et nordisk talentrekrutteringsprogram, som skal sikre at bedrifter får økt tilgang til de fremste digitale talentene i verden.
  - Styrke innsatsen på forskning, utvikling og innovasjon på muliggjørende teknologier som kunstig intelligens, stordata, autonome systemer og tingenes internett.
  - Etablere forskningsssentre for næringsdrevet digitalisering og legge til rette for å skalere og kommersialisere digitale innovasjoner.
  - Jobbe for at det skal være attraktivt å produsere spill i Norge, og legge frem en spillindustrimelding for økt verdiskaping og flere kompetansemiljøer på området i Norge.
  - Etablere et samarbeid mellom myndigheter og byggenæringen om digitalisering i byggenæringen.

607 **Det kompetente arbeidslivet:**
608 **storsatsing på livslang læring i regi av partene**

609 Grunnlaget for velferden og velstanden i Norge er en høyt kompetent
610 arbeidsstyrke og kravene til kunnskap og formell kompetanse vil bare bli større
611 i årene som kommer.

612 Kompetansetiltak må møte både de ansattes og virksomhetenes behov, og
613 derfor er det avgjørende at politikken gjennomføres i tett dialog med partene i
614 arbeidslivet. Et arbeids- og samfunnsliv i rask endring krever tettere kontakt
615 mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet.

616
617 Studieforbundene har en sentral rolle i den livslange læringen og
618 kompetansebyggingen og er viktige for å sikre at voksne over hele landet kan
619 få tilgang til tilpasset opplæring utenfor det formelle utdanningssystemet.

620

621 **Arbeiderpartiet vil:**

- 622
- 623
- 624
- 625
- 626
- 627
- 628
- 629
- 630
- 631
- 632
- Legge frem en langtidsplan for livslang læring.
  - Opprette et nasjonalt kompetansefond som skal finansiere kompetansetiltak i regi av virksomhetene og partene i arbeidslivet.
  - At retten til etter- og videreutdanning organiseres gjennom et trepartssamarbeid der:
    - det utvikles tilbud som er tilpasset arbeidslivet, og som kan kombineres med det å stå i jobb.
    - arbeidsgivere og arbeidstakere stimuleres til å se kompetansetiltak som en naturlig del av jobben.
    - arbeidstakere opparbeider en rett til å ta etter- og videreutdanning.

- 633
- 634
- 635
- 636
- 637
- 638
- 639
- 640
- 641
- 642
- 643
- 644
- 645
- 646
- 647
- 648
- 649
- 650
- 651
- 652
- 653
- 654
- 655
- 656
- 657
- 658
- 659
- 660
- 661
- 662
- 663
- 664
- 665
- 666
- Sikre bedre planlegging, oppfølging og gjennomføring av kompetansetiltak ved arbeidsavklaring, slik at flere kommer tilbake i arbeid.
  - Gi videregående skole, fagskolene og høyskoler en større rolle i livslang læring ved at de får økt ansvar for opplæring og utdanning av voksne basert på kompetansebehov hos lokalt og regionalt arbeids- og næringsliv.
  - Gjøre det enklere å ta relevant etter- og videreutdanning ved å:
    - fjerne begrensninger som hindrer deltakelse i utdanningsløp og kompetansetiltak, slik at det blir lettere å delta i utdanning for personer med lite dokumentert kompetanse.
    - fjerne hindringer i finansieringssystemet for høyskoler og universiteter.
    - sørge for at reell, ikke bare formell, kompetanse blir vurdert og vektlagt og utrede en mer fleksibel modell for opptak til universitet, høyskole og fagskole, slik at det er flere faktorer enn formelle karakterer som kan vektlegges ved inntaket.
    - satse på fjernundervisning og modulbaserte utdanninger på nett som kan tas i hele landet, koblet med kommunale praksisplasser innen blant annet helse- og skolesektoren.
  - Styrke arbeidet med vurdering av realkompetanse i grunnopplæring, yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning.
  - Bygge opp regionale sentre for gratis norskopplæring for arbeidsinnvandrere i samarbeid med partene i arbeidslivet, frivillige organisasjoner og næringsliv.
  - Sikre bedre muligheter til å ta høyere utdanning over hele landet, basert på lokale kompetansebehov, blant annet gjennom bedre grunnfinansiering.
  - Gjøre det mer attraktivt å bli fagarbeider.
  - At det legges til rette for flere bransjeprogrammer og etter -og videreutdanningstilbud i fagskolen.
  - Styrke det frivillige, åpne og ubyråkratiske opplæringstilbudet i frivillig sektor, herunder studieforbundene.

Olje og gass og leverandørindustrien: utvikle, ikke avvike

Olje- og gassindustrien har vært og er viktig for utviklingen av Norge. Dyktige arbeidsfolk har skapt en industri som er svært konkurransedyktig.

Arbeiderpartiet vil utvikle olje- og gassindustrien videre.

Det skal stilles klare krav om effektiv energiproduksjon med mål om null utslipp fra norsk sokkel. Målene for industriens bidrag til utvikling av nye fornybare energinæringer skal være tydelige og ambisiøse. Utslippene skal halveres innen 2030 og ned til netto null i 2050 målt mot 2005. Det er nødvendig for å sikre fremtidige jobber og verdiskaping.

Energiressursene våre tilhører fellesskapet. Lokalsamfunn som deler av sitt areal og sine naturressurser, forventer å få noe igjen i form av verdiskaping og jobber. Derfor må det stilles strengere krav til ringvirkninger. Vi vil gjøre det

679   lettere for lokale leverandører å konkurrere om, og vinne, kontrakter innenfor
680   rammen av EØS-avtalen. Det er viktig at selskapene forstår og leverer på
681   forventningene til ringvirkninger og arbeidsplasser lokalt og nasjonalt.
682   Arbeiderpartiet stiller opp for arbeidsfolk i olje- og gassnæringen.

683
684   Arbeiderpartiet anerkjenner den viktige kompetansen arbeidsfolk i olje- og
685   gassnæringen representerer. Det er disse fagfolkene vi trenger for å kunne
686   lykkes med det grønne skiftet. Selskapene må nå bidra til oppdrag i
687   leverandørindustrien, kutter utslipp og prioriterer fagarbeidere og lærlinger,
688   leveringssikkerhet og HMS-standarder på minst norsk nivå. Lederlønninger og
689   utbytte må begrenses.

690
691   Leverandørindustrien som leverer produkter og tjenester til olje- og gass-
692   sektoren, har de siste årene opplevd store utfordringer som følge av lave
693   oljepriser og hard konkurranse om kontrakter. Ansatte i disse bedriftene sitter
694   på verdensledende kompetanse. Norge har ikke råd til at denne kompetansen
695   forsvinner. Leverandørindustrien skal sikres tilgang på nye prosjekter hvor
696   kompetansen brukes til å skape nye næringsmuligheter.
697

698   Arbeiderpartiet vil:

- 699   • Legge frem en ny petroleumsmelding med petroleumspolitik for 2020-
700   tallet, med sikte på å:
  - 701   - sikre Norge inntekter og arbeidsplasser fra norsk sokkel.
  - 702   - sørge for lokale ringvirkninger fra prosjekter på norsk sokkel.
  - 703   - sørge for netto nullutslipp fra norsk sokkel.
  - 704   - redusere den finansielle risikoen og klimarisikoen for norsk
705   økonomi.
  - 706   - bidra til utvikling av ny energiindustri med null- eller lavutslipp.
- 707   • Legge til rette for et stabilt aktivitetsnivå på norsk sokkel, med økt
708   innslag av nye næringer som karbonfangst og -lagring, hydrogen,
709   havvind, havbruk og gruve drift.
- 710   • Sørge for videre elektrifisering av nye og eksisterende felt.
- 711   • Satse på nye grønne verdikjeder gjennom sektoroverskridende
712   satsinger på områder som karbonfangst, -lagring og -bruk, og
713   produksjon, distribusjon og bruk av hydrogen.
- 714   • Stille strengere krav til oljeselskapene slik at mer av verdiskapingen blir
715   igjen lokalt.
- 716   • Arbeide for ilandføringsterminal på Veidnes i Finnmark.
- 717   • Legge føre-var-prinsippet og best tilgjengelig kunnskap til grunn og
718   stille strenge krav til miljø og sikkerhet i eksisterende og nye
719   konsesjoner.
- 720   • Sørge for, i samarbeid med næringen, at utslippene fra olje- og
721   gassproduksjonen på norsk sokkel kuttes med 50 prosent innen 2030
722   og til netto null i 2050, målt mot 2005.
- 723   • Stille krav om lavutslippsløsninger fra 2025 og nullutslipp fra 2030 til
724   offshore supply-skip.
- 725   • Øke støtten til skalering og kommersialisering av teknologi utviklet med
726   utgangspunkt i kompetansen fra leverandørindustrien.

- 727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
- Sørge for at petroleumsselskapene integrerer klimarisiko i sine investeringsbeslutninger og i sin ordinære virksomhet og rapporterer på dette.
  - Ikke gå inn for konsekvensutredning av petroleumsaktivitet av Nordland VI og VII og Troms II og heller gå inn for utvikling av andre næringer i disse havområdene, herunder fiskerier, reiseliv og utvikling av fornybare ressurser.
  - Holde fast på en nordlig grense for petroleumsvirksomhet fra og med 15 prosent isfrekvens og nordover i iskantsonen. Områdene sør for 15 prosent isfrekvens frem til åpent hav anses som et verdifullt område. All aktivitet, inklusive petroleumsaktivitet, må ta særlige hensyn til naturmangfoldet i tråd med oppdatert og best tilgjengelig kunnskap. Førre-var-prinsippet skal legges til grunn.

741
742
743

DISSENS: Ina Rangønes Libak, Cecilie Myrseth, Lozan Balisany, Tonje Brenna og Rina Mariann Hansen vil erstatte kulepunktet over med to nye kulepunkter:

- 744
745
746
747
748
749
750
- *SVO iskantsonen fastsettes i tråd med natur- og miljøfaglige råd ved 0,5 prosent isfrekvens. Det tillates ikke ny petroleumsvirksomhet innenfor denne sonen utover lisenser som allerede er tildelt.*
  - *For annen næringsvirksomhet enn petroleum stilles det strenge krav til helse, miljø og sikkerhet i tråd med områdets særlige sikkerhets- og miljømessige utfordringer.*

751
752
753

Fornybar energi: energieffektivisering, økt produksjon og norsk hydrogensatsing

754
755
756

Fortsatt er mer enn halvparten av den samlede energibruken i Norge basert på fossile kilder. Målet er et helt fornybart energisystem. Arbeiderpartiet vil bygge ut mer fornybar energi i Norge.

757
758
759
760
761
762

Kraftoverskudd skal bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i norsk industri. Den sterke internasjonale veksten i fornybar energi skaper store eksportmuligheter for Norge innen nye grønne verdikjeder som fornybar produksjon, hydrogen, biobasert prosessindustri, batterier og maritim transport.

763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778

Gjennom foredling av ren fornybar vannkraft bidrar prosessindustrien til betydelige eksportinntekter. Med verdens mest klimavennlige og energieffektiv industrivirksomheter lokalisert i hele landet, gir prosessindustrien grunnlag for arbeidsplasser og livskraftige lokalsamfunn, samtidig som produksjonen er avgjørende for lavutslippssamfunnet. Norge og verden har et stort behov for mer fornybar energi. Lokalsamfunn og kommuner som stiller sine naturressurser til rådighet, må sikres en større andel av verdiskapingen. De skal bli lyttet til og respektert på en bedre måte enn i dag før nye konsesjoner gis, og det må strammes betydelig inn på tiden som går mellom tildeling av konsesjon og faktisk utbygging. Ved utbygging skal det tas større hensyn til urørt natur, og nye anlegg skal, der det er mulig, etableres på områder hvor det allerede finnes infrastruktur. Det må vurderes hvordan vi kan stramme inn på muligheten for kjøp og salg av konsesjoner slik at ansvaret for det enkelte prosjekt blir tydeligere og norsk eierskap sikres. Undersøkelser knyttet til sårbarhet for natur- og dyreliv må gjennomføres før

779 anleggsvirksomhet kan starte opp. Arbeiderpartiet vil prioritere mindre anlegg
780 som kan produsere strøm til lokalt forbruk, og større anlegg knyttet til
781 industriprosjekter.

782
783
784

Arbeiderpartiet vil:

- 785 • Arbeide for at all energibruk i Norge avkarboniseres. Det som kan
786 elektrifiseres, skal elektrifiseres og annen energibruk skal bli utslippsfri
787 gjennom for eksempel hydrogen, ammoniakk eller biomasse.
- 788 • Sette ned en energikommisjon for å kartlegge energibehovene i
789 fremtiden, med mål om at Norge fortsatt skal ha overskuddsproduksjon
790 av kraft.
- 791 • Legge til rette for forsvarlig utbygging av mer ren energi og infrastruktur
792 gjennom en samlet plan for norsk vannkraft, vindkraft og andre
793 energiutbygginger som krever konsesjon.
- 794 • Øke norsk vannkraftproduksjon, blant annet gjennom å legge til rette for
795 økt vedlikehold, oppgradering og fornyelse av eksisterende
796 vannkraftanlegg, for å unngå kraftunderskudd og økte kraftpriser.
- 797 • Gå gjennom skatte- og avgiftsnivået for norsk vannkraftproduksjon med
798 mål om at ny produksjon og oppgradering av eksisterende anlegg blir
799 mer lønnsomt.
- 800 • At arealplaner for nye vindkraftanlegg på land behandles etter plan- og
801 bygningsloven.
- 802 • Utrede en hjemfallsordning for vindkraft.
- 803 • Bidra til mer effektiv bruk av energi i næringslivet og husholdninger
804 gjennom støtteordninger, økt kompetanse og offentlige krav.
- 805 • Få på plass et strengere og mer rettferdig regime for utbygging av energi
806 basert på at:
  - 807 - lokalsamfunn som stiller sine naturressurser til disposisjon for
808 utbygging, får mer igjen for det og sikres en del av verdiskapingen.
  - 809 - berørte kommuner involveres tidlig og grundig i alle
810 energiutbygginger.
  - 811 - det strammes inn på adgangen til å la det gå lang tid mellom
812 konsesjon og faktisk utbygging.
  - 813 - det strammes inn på adgangen til avvik mellom gitt konsesjon og
814 faktisk utbygging.
  - 815 - oppstart av anleggsvirksomhet ikke tillates før alle
816 naturundersøkelser det er stilt krav om, er blitt gjennomført og fulgt
817 opp.
  - 818 - det ikke gis nye konsesjoner for vindkraft før Stortinget har
819 behandlet den varslede stortingsmeldingen om endringer i
820 konsesjonsbehandlingen for vindkraft på land.
- 821 • Utarbeide en ambisiøs nasjonal strategi for bunnfast og flytende havvind
822 som blant annet inkluderer satsing på norsk leverandørindustri, et godt
823 regelverk, attraktive rammebetingelser for investeringer og et tett
824 samarbeid mellom Norge og EU.
- 825 • Gjennom et forutsigbart og aktivt eierskap bidra til at Statkraft er en
826 spydspiss i utviklingen av fornybar energi i Norge og internasjonalt, blir
827 en industriell utvikler innen grønn hydrogen- og batterivirksomhet og
828 trekker med seg norsk leverandørindustri til utlandet.
- 829 • Legge til rette for økt lokal solenergiproduksjon på kommersielt
830 grunnlag.

- 831
- 832
- 833
- 834
- 835
- 836
- 837
- 838
- 839
- 840
- 841
- 842
- 843
- 844
- 845
- 846
- 847
- 848
- 849
- 850
- 851
- 852
- 853
- 854
- 855
- Sørge for at alle utenlandsforbindelser for kraft eies og driftes av Statnett.
  - Sikre at tariffmodellene for kraft ivaretar norsk industri på en bedre måte, og at rimelig og ren norsk kraft gjør det attraktivt å etablere ny kraftforedlende industri i Norge.
  - Videreføre CO2-kompensasjonsordningen for å sikre at bærekraftig industri ikke flytter ut av Norge.
  - Legge til rette for storskala battericelleproduksjon i Norge, blant annet gjennom gode arealplaner og tilgang til ren og rimelig energi.
  - Sørge for forutsigbare rammevilkår, sikker krafttilgang og bærekraftig vekst i prosessindustrien.
  - Satse på blå og grønn hydrogen som en ny stor eksportnæring for Norge ved å:
    - ha som mål å produsere 400 000 tonn ren hydrogen årlig innen 2030.
    - utarbeide et ambisiøst veikart for en sammenhengende verdikjede innen hydrogen, der marked og produksjon bygges opp parallelt.
    - gjøre Equinor og Statkraft til lokomotiver innen henholdsvis blå og grønn hydrogen og vurdere å etablere et statlig hydrogenselskap.
    - starte omstillingen til et fornybart energisystem på Svalbard på en måte som er i tråd med stedets behov, muligheter og miljømål.
    - ta initiativ til industrielle partnerskap innen hydrogen med EU og land som Tyskland.

856 **Hav og maritim: verdens ledende havnasjon**

857 Norge kan bli verdens ledende sjømat- og havnasjon. Vi har en langstrakt kyst, rike naturressurser i havet, dyktige arbeidsfolk og sterke fagmiljøer innen 858 forskning og forvaltning. Arbeiderpartiet har store ambisjoner for verdiskaping, 859 arbeidsplasser og lokale ringvirkninger langs kysten. Norge skal ta en 860 lederposisjon internasjonalt for bærekraftige hav og utvikling av havets 861 muligheter og være i front på kunnskap om hav og klimaendringene. 862

863 Maritim industri opplever svekket etterspørsel etter offshoreskip og 864 cruise fartøy. Verft som utgjør helt sentrale hjørnesteinsbedrifter langs kysten, 865 står i fare for å måtte stenge ned. Norge er ledende innen utvikling av 866 miljøteknologi og fornybare drivstoffkilder og har en unik mulighet til å ta en 867 internasjonal posisjon i utviklingen og produksjonen av utslippsfrie fartøy. 868 Arbeiderpartiet vil videreutvikle norsk maritim industri og sikre tilgang på 869 oppdrag som gir mulighet for nye arbeidsplasser i Norge. Gjennom flere år har 870 forholdene for sjøfolk forringet seg. Arbeiderpartiet vil styrke vilkårene og 871 sørge for at Norge fortsatt kan være en stor sjøfartsnasjon. Norske lønns- og 872 arbeidsvilkår skal gjelde for arbeid på norsk sokkel og i norske farvann.

873

874 **Arbeiderpartiet vil:**

- 875
- 876
- 877
- 878
- 879
- 880
- 881
- Etablere en sentral arena der aktører fra myndigheter, næringsliv og kunnskapsmiljøer går sammen for å realisere ambisjonen om Norge som verdens ledende havnasjon.
  - Utarbeide mål for lokale og regionale ringvirkninger av kyst- og havaktivitet.
  - Utvikle en strategi for alternativ bruk av areal, betongstrukturer og infrastruktur på norsk sokkel.

- 882
- 883
- 884
- 885
- 886
- 887
- 888
- 889
- 890
- 891
- 892
- 893
- 894
- 895
- 896
- 897
- 898
- 899
- 900
- 901
- 902
- 903
- 904
- 905
- 906
- 907
- 908
- 909
- 910
- 911
- 912
- 913
- 914
- 915
- 916
- Styrke bestands- og ressursforskningen i havet, langs kysten og i fjordene.
  - Sørge for god sameksistens mellom de ulike havnæringene, blant annet ved å gjennomføre Arbeiderpartiets Nordsjøplan og utarbeide tilsvarende plan for Barentshavet og Norskehavet.
  - Styrke innsatsen mot fiskeri- og miljøkriminalitet nasjonalt og internasjonalt og lede an i innsatsen med å stanse plastforurensing i havet.
  - Satse på Ocean Space Center i Trondheim, Senter for Hav og Arktis i Tromsø, Blått Kompetansesenter Sør og havforskningsmiljøet i vest som arenaer for innovasjon og kunnskap.
  - Satse på miljøer innen subsea-teknologi, blant annet for å utvikle en bærekraftig utvinning av mineraler og edelmetaller på havbunnen.
  - Videreutvikle norsk maritim industri ved å fremskynde offentlige innkjøp av utslippsfrie fartøy, sørge for at eksportordningene bygger opp under det store potensialet for verdiskaping i maritim sektor, og utforme tilbud som bedre legger til rette for aktivitet ved norske verft.
  - Få på plass en grønn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip.
  - Sette fylkeskommunene økonomisk i stand til å fortsette utskiftingen av ferjer og hurtigbåter til miljø- og klimavennlige alternativ.
  - Vurdere et aktivt statlig eierskap knyttet til maritim industri for å sikre maritime arbeidsplasser og norsk verdiskaping.
  - Øke forskning, utvikling og innovasjon innen autonomi, grønne løsninger og effektive logistikksystemer i maritim transport.
  - Øke bevilgningene til miljøvennlig resirkulering av offshoreskip og rigger samt innføre en toppfinansieringsordning for offshoreflåten.
  - Sørge for at gryteklare prosjekt innenfor offentlig eide skip blir satt i gang så snart som mulig.
  - Bruke konsesjoner innen for eksempel olje og gass, oppdrett og mineralutvinning til havs til å stille krav om null- og lavutslippsskip.
  - Ta en internasjonal lederrolle innen skipsfart i polare strøk og sikre et strengt og effektivt internasjonalt regelverk knyttet til skipstransport i Arktis.

917

918 **Fiskeri: Samfunnskontrakten må holdes**

919 De tradisjonelle fiskeriene er en viktig del av vår historie og en bærebjelke i
920 mange kyst- og distriktssamfunn. Verdiskapingen er avgjørende for norsk
921 økonomi og for bosetting og arbeidsplasser langs store deler av kysten vår.
922 Fiskeriressursene tilhører folket i fellesskap og skal komme kystsamfunnene til
923 gode. Samfunnskontrakten mellom fiskere, oppdrettere og folk langs kysten
924 innebærer at det skal legges til rette for at fisken gir arbeidsplasser og aktivitet
925 i kystsamfunnene. Vi trenger en variert fiskeflåte som kan sikre bærekraftig
926 høsting av våre fiskeressurser. Ressursrenten skal i utgangspunktet tas ut i
927 form av arbeidsplasser og aktivitet langs kysten. Det skal legges til rette for
928 lønnsomhet for den enkelte aktør i sjømatnæringen samtidig som det stilles
929 krav til ringvirkninger for kystsamfunnene. Norske myndigheter må sikre

930 bærekraftige bestander og norske interesser i de internasjonale
931 fiskeriforhandlingene.

932

933 **Arbeiderpartiet vil:**

- 934 • Sikre at havressursloven, fiskesalgslagsloven og deltakerloven ligger
935 fast og forblir viktige pilarer i norsk fiskeripolitikk.
- 936 • Si nei til evigvarende kvoter.
- 937 • Videreutvikle en differensiert, spredt og fiskereid fiskeflåte som kan
938 sikre en lønnsom næring.
- 939 • Legge til rette for at alle flåtegrupper reduserer sine utslipp av
940 klimagasser.
- 941 • Innføre begrensinger på eierskap i kystfiskeflåten.
- 942 • Styrke bredden og mangfoldet i kystfiskeflåten ved å sikre tilstrekkelig
943 kvotegrunnlag med målrettede ordninger for rekruttering til
944 fiskerinæringen.
- 945 • Sikre gode rammevilkår for en lønnsom utvikling av flåten under elleve
946 meter, som gir forutsigbarhet, fornying og konkurransedyktig avlønning
947 også for mannskap på to.
- 948 • Slå ned på fiskerikriminalitet og sikre anstendige lønns- og arbeidsvilkår
949 for alle ansatte.

950

951 **Havbruk: økt verdiskaping, økt bærekraft**

952 Havbruksnæringen er Norges viktigste eksportnæring etter olje og gass og er
953 av stor betydning for norsk matproduksjon og verdiskaping. Norge skal lede an
954 i utviklingen av verdens mest produktive og miljøvennlige havbruksnæring
955 med produksjon av matressurser til et voksende verdensmarked.
956 Arbeiderpartiet vil sikre en forutsigbar, kontrollert og bærekraftig vekst i
957 havbruksnæringen.

958 **Arbeiderpartiet vil:**

- 959 • Doble verdiskapingen fra havbruk innen 2030.
- 960 • Videreutvikle trafikklyssystemet med flere miljøindikatorer.
- 961 • Stimulere til økt produksjon av norskprodusert bærekraftig fôr med mål
962 om at alt fôr til havbruksnæringen skal være fra bærekraftige kilder innen
963 2030.
- 964 • Utvikle et eget konsesjonsregime for oppdrett til havs med strenge krav
965 til bærekraft og sameksistens mellom ulike næringer til havs.
- 966 • Sikre stabile og forutsigbare inntekter til kommuner som stiller areal til
967 disposisjon for oppdrett.
- 968 • Gjøre fremtidige oppdrettstillatelser tidsbegrensede.
- 969 • Gjeninnføre krav om lærlinger, videreforedling og forskning og utvikling
970 for de største aktørene innen havbruk.
- 971 • Gjennomgå ordningene med tillatelser i havbruksnæringen for å sikre
972 fortsatt mangfold og lokalt eierskap.

973 **Sjømat: økt eksport og mer bearbeiding som skaper arbeidsplasser**

974 Sjømatnæringen er Norges nest største eksportnæring. Arbeiderpartiet vil
975 styrke næringen for å øke eksporten og sikre flere trygge og helårlige
976 arbeidsplasser langs hele kysten. Arbeiderpartiet vil legge til rette for
977 markedsarbeid og eksportfremmende tiltak, blant annet gjennom Norges
978 sjømatråd, som spiller en viktig rolle med å fremme eksport av norsk sjømat.

979 I dag går vi glipp av store verdier og mange arbeidsplasser fordi mye fisk
980 sendes ubearbeidet ut av landet. Industrien skal sikres jevn tilgang på råstoff
981 av god kvalitet hele året.

982 En raskt økende befolkning gjør at verden har behov for mer sunn, trygg og
983 bærekraftig mat. Derfor er det viktig at Norge bidrar til å høste og dyrke mer
984 mat fra havet og utnytter de mulighetene vi har for matproduksjon basert på
985 våre fjorder og havområder.

986

987 **Arbeiderpartiet vil:**

- 988
- 989 • Opprettholde og forsterke leverings-, bearbeidings- og aktivitetsplikten
990 knyttet til trålkonsesjoner i torskefiskeriene.
  - 991 • Stimulere til økt innenlands bearbeiding, blant annet ved å øke
992 tilgangen på rest-råstoff som grunnlag for utvikling av ny norsk industri.
  - 993 • Sikre at fangst- og landingsmønsteret fra fiskeflåten i større grad tar
994 hensyn til industriens behov for stabil tilgang på råstoff.
  - 995 • Bidra til en desentralisert mottaksstruktur gjennom å styrke ordningen
996 med føringstilskudd.
  - 997 • Prøve ut en ordning der en andel av fremtidige havbrukstillatelser leies
998 ut til sjømatindustrien for å bidra til helårlig industri.
  - 999 • Øke forskningen og stimulere til økt satsing på tang og tare og på nye
1000 marine ressurser.
  - 1001 • Ta initiativ til et eget program for produksjon av bærekraftig fôr til
1002 oppdrett av fisk.
  - 1003 • Stimulere til innovasjon og bruk av ny teknologi i fiskeindustrien
1004 gjennom et marint verdiskapingsprogram.
  - 1005 • Arbeide for at ansatte i hele sjømatnæringen har gode lønns- og
1006 arbeidsvilkår, og at det slås hardt ned på alle former for sosial dumping
1007 på havet og på land.
  - 1008 • Videreføre særordninger for permittering i fiskeindustrien.
  - 1009 • Kartlegge bruken av innleie og vikarbyråer i primærnæringene.
  - 1010 • Bruke Arbeidstilsynet og arbeidslivskriminalitetssentre mer aktivt i
1011 kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i fiskeindustrien.

1012

1013

1014 **Jordbruk og næringsmiddelindustrien: trygg mat, trygge arbeidsplasser**

1015 Jordbruket er en bærebjelke for bosetting og arbeidsplasser i hele landet.
1016 Jordbrukets samfunnsoppdrag er å produsere nok, naturlig og trygg mat på
1017 norske naturressurser og dermed gi arbeid, god ernæring og helse. Vi vil
1018 forbedre vår felles trygghet ved å øke selvforsyningen, styrke
1019 kanaliseringspolitikken og forsterke beredskapen gjennom et variert
1020 familiejordbruk i hele landet.

1021 Hovedavtalen for jordbruket, importvernet, eiendomslovgivningen og
1022 markedsordningene skal fortsatt ligge til grunn for landbrukspolitikken. Et
1023 bærekraftig og fremtidsrettet jordbruk med økt verdiskaping basert på norske
1024 ressurser er en viktig del av klimaløsningen. Utslippene av klimagasser fra
1025 norsk landbruk skal reduseres og opptaket av karbon økes, samtidig som vi
1026 øker selvforsyningen og tilpasser produksjonen til et endret og vanskeligere
1027 klima. Landbrukets klimaplan skal ligge til grunn for klimaarbeidet i sektoren.
1028

1029 Den landbruksbaserte næringsmiddelindustrien er en sentral del av
1030 verdikjeden for trygg mat og kvalitetsvarer til forbrukerne. Den skal ha
1031 forutsigbare og konkurransedyktige rammevilkår. Dagens sterke
1032 maktkonsentrasjon i dagligvarebransjen rammer norske forbrukere og
1033 primærprodusentene. Det må sikres en bedre maktbalanse i verdikjeden for
1034 mat. Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon har beriket bonde, forbruker
1035 og norsk mat i stort. Norsk matproduksjon er blitt mer mangfoldig,
1036 innovasjonstakten har økt, håndverkstradisjoner er blitt tatt vare på, samtidig
1037 som norske lokale produkter er løftet frem og stadig oftere blir brukt i en
1038 voksende restaurant- og kokkeverden.
1039

1040 Norske lønns- og arbeidsvilkår og norske standarder innen helse, miljø og
1041 sikkerhet skal gjelde i norsk jordbruk. God dyrevelferd og lite antibiotikabruk er
1042 avgjørende i alt dyrehold og i all matproduksjon.
1043

1044 Arbeiderpartiet vil:

- 1045 • Redusere inntektsgapet mellom de som jobber i jordbruket, og andre i
1046 samfunnet.
- 1047 • Sikre melkeproduksjonen i distriktene med justert og lavere kvotetak.
1048 De som har tilpasset seg dagens høye nivå, kan beholde kvotene eller
1049 selge overskytende kvoter tilbake til staten til avtalt pris.
- 1050 • Følge opp løsdriftskravet med et investeringsprogram for klimavennlig
1051 fornying av båsfjøs, som tilpasses bruk med inntil 30 kyr, produksjon på
1052 norske naturressurser og økt beitebruk.
- 1053 • Sikre et sterkt importvern og bruke prosenttoll der det er gunstig.
- 1054 • Etablere beredskapslagring for korn og såfrø, og bedre virkemidlene for
1055 tørking og lagring av korn på gården.
- 1056 • Øke selvforsyningsgraden til 50 prosent korrigert for import av fôr.
- 1057 • Ha et sterkt jordvern og ha et mål om maksimal årlig omdisponering av
1058 matjord på 3000 dekar.
- 1059 • Sørge for bedre bærekraft i landbruket gjennom økt tilskudd til bruk av
1060 utmarksbeite, setring, klimatilpasning og investering i jord.
- 1061 • Bygge videre på samvirkemodellen med Tine, Nortura og Felleskjøpet
1062 og andre produsenteide samvirkebedrifter som grunnlag for en
1063 desentralisert næringsmiddelindustri og landbruk over hele landet.
- 1064 • Gjennomgå rammebetingelsene for næringsmiddelindustrien, inkludert
1065 bryggerinæringen, for å sikre videre utvikling av næringen.
- 1066 • Sikre effektiv innføring av lov om god handelsskikk, med et uavhengig
1067 tilsyn.
- 1068 • Gjøre maten trygg ved å stille strenge krav til antibiotikabruk og tydelig
1069 merking med opprinnelsesland.

- 1070 • Utarbeide en matkastelov som sikrer at butikker og restauranter ikke
1071 kaster spisbar mat.
1072 • Øke satsingen på lokalmat og foredling.
1073
1074

1075 **Dyrevelferd**

1076 Det er en grunnleggende verdi i samfunnet vårt at dyr skal ha det godt. God
1077 dyrevelferd skal gjelde alle dyr. Arbeiderpartiet tar arbeidet med klima, natur,
1078 helse og dyrevelferd på alvor. Bærekraftig matproduksjon skal være i tråd med
1079 mål for helse-, miljø- og dyrevelferd. Arbeiderpartiet vil gjøre det lett for
1080 befolkningen å ta miljøvennlige, sunne og dyreetiske valg.
1081

1082 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1083 • Styrke Mattilsynet for å sikre god dyrevelferd og dyrehelse hos alle
1084 produksjons- og kjæledyr.
1085 • Styrke veterinærtjenesten over hele landet slik at alle dyr har tilgang til
1086 kvalifisert behandling uavhengig av hvor man bor.
1087 • Støtte landbruksnæringens nullvisjon for alvorlige dyrevernsaker og
1088 arbeidet med dyrevelferdsprogram for hele næringen.
1089 • Styrke arbeidet med å bedre fiskehelse og dyrevelferd i
1090 oppdrettsnæringen.
1091 • At krisesentrene for mennesker utsatt for vold av personer i nære
1092 relasjoner, også må ha et tilbud til familiens kjæledyr.
1093
1094

1095 **Skog og grønn bioøkonomi: økt bærekraft og eksport i distriktene**

1096 Den norske skogen er et enestående råstoff. Bruken spenner fra tradisjonelle
1097 sagbruk til avansert biokjemi. En fremtidsrettet skogindustri bygger på en hel
1098 verdikjede fra frø og plante til ferdig produkt. Økt bruk av skogens ressurser er
1099 både god industripolitikk og god klimapolitikk.

1100 Norge har gode forutsetninger for å bli verdensledende på å levere kunnskap
1101 og tjenester om trebruk og bærekraft kombinert med merkevarebygging.
1102 Mange produkter som kan utvikles av biomasse, brukes allerede innenfor
1103 matproduksjon, helse, bygg og i annen industri. Arbeiderpartiet vil legge til
1104 rette for økt videreforedling av skog og satse på den grønne bioøkonomien.
1105

1106 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1107 • Øke den industrielle videreforedlingen av skog tilsvarende mengden
1108 tømmer som hogges i Norge, blant annet ved å sikre mer kapital til
1109 forsterking og videre utvikling av skogindustrien.
1110 • Etablere et utviklingsprogram for trebygg og klimavennlig fornying av
1111 bygg.
1112 • Stanse salget av Statskog og bruke Statskog som et verktøy for
1113 industribygging og næringsutvikling der Statskog har eiendommer.
1114 • Innføre priskontroll på skogeiendommer slik som for andre
1115 landbrukseiendommer, for å sikre spredt eierskap og mulighet for
1116 helhetlig forvaltning.

- 1117 • Øke tilskuddene til skogplanting, ungskogpleie og andre skogkulturtiltak
- 1118 for å sikre fornying, karbonbinding og et fremtidig ressursgrunnlag for
- 1119 industrien.
- 1120 • Sikre gode ordninger for industrielle lån, tilskudd og risikoavlastning
- 1121 innen bioøkonomi.
- 1122 • Bygge anlegg for gjenvinning av brukt tremateriale fra bygg, som sikrer
- 1123 at materialet kan brukes til nye industriprodukter for å øke
- 1124 sysselsettingen og verdiskapingen.
- 1125 • Utarbeide en egen strategi for tremekanisk industri og bruk av tre i
- 1126 offentlige bygg og i store konstruksjoner.
- 1127 • Bruke offentlig innkjøp, herunder Statsbygg, for å styrke etterspørselen
- 1128 etter produkter basert på norsk skog.
- 1129
- 1130

1131 **Reiseliv og handel: utvikling for å trygge arbeidsplasser**

1132 Norge har natur, kultur og destinasjoner som bare vil bli mer attraktive for folk i

1133 årene som kommer. Reiselivet skaper spennende arbeidsplasser over hele

1134 landet og er en særlig viktig næring for distriktene. Det må legges bedre til

1135 rette for turisme gjennom hele året, som gir grunnlag for helårlige

1136 arbeidsplasser.

1137

1138 Reiselivsnæringen har som følge av koronautbruddet opplevd sin største krise

1139 noensinne. Mange virksomheter fikk revet bort inntektsgrunnlaget sitt over

1140 natten. Det er gjort for lite for å hjelpe levedyktige reiselivsbedrifter gjennom

1141 krisen. Arbeiderpartiet vil bidra til at næringen kommer seg gjennom krisen og

1142 utvikler seg videre.

1143

1144 Handelsnæringene står for en stor del av verdiskapingen i norsk økonomi og

1145 mange arbeidsplasser. Digitalisering endrer hvordan vi handler, det påvirker

1146 lønnsomheten og de som jobber i næringen. Arbeiderpartiet vil satse på

1147 kompetanseutvikling for ansatte i handelsnæringen og støtte norske

1148 nettaktører i konkurranse med internasjonale giganter. Fysiske butikker er

1149 viktige for mange lokalsamfunn og skal sikres gode rammevilkår.

1150 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1152 • Utvikle en nasjonal plan for reiselivsnæringen, med fokus på
- 1153 bærekraftig utvikling, helårlige arbeidsplasser og verdiskaping i hele
- 1154 landet.
- 1155 • Bidra til at det norske reiselivet kommer raskest mulig tilbake etter
- 1156 koronakrisen, blant annet gjennom å satse mer på markedsføring,
- 1157 ivareta norske pakkereiseselskaper bedre og vurdere et skille mellom
- 1158 pakkereiser til Norge og til utlandet.
- 1159 • Innføre besøksbidrag som skal brukes til nødvendige investeringer i
- 1160 pressede reisemål, slik at natur, miljø og lokalsamfunn kan ivaretas
- 1161 bedre.
- 1162 • Styrke Innovasjon Norges reiselivssatsing, med vekt på
- 1163 reiselivsutvikling og norgesreklame, i samråd med reiselivsnæringen.
- 1164 • Utvikle en nasjonal godkjenningsordning for lokal- og region guider,
- 1165 turledere og fjellførere, i samarbeid med friluftsansisasjonene.

- 1166
- 1167
- 1168
- 1169
- 1170
- 1171
- 1172
- 1173
- 1174
- 1175
- 1176
- 1177
- 1178
- 1179
- 1180
- 1181
- 1182
- 1183
- 1184
- Etablere et helhetlig system for destinasjonsutvikling, herunder et velfungerende fellesapparat, økt forskning og økt samarbeid mellom næringsaktører og myndigheter.
  - Knytte tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner.
  - Bygge videre på Norges sterke posisjon som bærekraftig reisemål og legge til rette for at flere kommuner og destinasjoner kan bli bærekraftige reisemål.
  - Redusere lokal forurensing gjennom å legge til rette for landstrøm for cruisebåter ved de mest trafikkerte havnene og innføre forbud mot tungolje.
  - Legge til rette for attraktive nasjonale turistveier og turiststier.
  - Tilrettelegge for gårdssalg av lokalprodusert alkoholholdige drikker.
  - Legge til rette for gode ordninger for omstilling og videreutdanning av ansatte i handelsnæringen.
  - Si nei til søndagsåpne butikker.
  - Sammen med partene bidra til at handelsnæringen fortsetter å være en viktig arena for inkludering i arbeidslivet.

1185

1186 **Helse: bedre samspill med arbeidsliv og forskning**

1187 Vår sterke offentlige helsetjeneste og verdensledende forskningsmiljøer gir
1188 Norge store muligheter for verdiskaping og eksport innen teknologi, legemidler
1189 og vaksiner, diagnostikk, helse-IKT og livsvitenskap. Arbeiderpartiet ønsker et
1190 tettere samspill mellom bedrifter, forskningsmiljøene og den offentlige
1191 helsetjenesten.

1192

1193 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1194
- 1195
- 1196
- 1197
- 1198
- 1199
- 1200
- 1201
- 1202
- 1203
- 1204
- 1205
- 1206
- Stille til rådighet langsiktig kapital for å legge bedre til rette for verdiskaping og eksport.
  - Vurdere opprettelsen av et statlig farmasiselskap som i tillegg til bedre beredskap skal bidra til økt verdiskaping.
  - Etablere et nasjonalt cluster for utvikling og produksjon av vaksiner.
  - Legge til rette for flere testfasiliteter for aktører som utvikler og tester ut nye helseprodukter og -løsninger.
  - Utarbeide et ambisiøst veikart og et felles nasjonalt rammeverk for å øke innovasjon, skape arbeidsplasser og samtidig sikre at deler av verdiskapingen fra statlig finansiert grunnforskning kommer fellesskapet til gode.
  - Bruke offentlig innkjøpsmakt og finansieringsordninger til å skape et hjemmemarked for helse- og velferdsteknologi.

1207

1208 **Mineraler: høyere utvinning og lavere miljøbelastning**

1209 Norge har betydelige mineralressurser på land og til havs, spesielt i
1210 nordområdene. Økt internasjonal etterspørsel etter mineraler og metaller gjør
1211 at næringen kan bli et nytt eksporteventyr for Norge. Arbeiderpartiet vil

1212 kartlegge og legge til rette for økt utvinning av mineraler og redusert
1213 usikkerhet for ny virksomhet, samtidig som vi sikrer god miljøforvaltning. I nord
1214 skal næringen utvikles i nær dialog med Sametinget for å sikre god
1215 sameksistens med reindriftnæringen.
1216

1217 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1218 • Korte ned konsesjonsbehandlingen, legge til rette for bedre tilgang på
1219 langsiktig kapital der dette kan utløse lønnsomme prosjekter, og øke
1220 kartleggingen av mineralressurser.
- 1221 • Vurdere etablering av et hel- eller deleid statlig mineralselskap som kan
1222 bidra til langsiktig og bærekraftig utvikling av næringen.
- 1223 • Vurdere en lokal deponikostnad for uutnyttede overskuddsmasser.
- 1224 • Legge til rette for elektrifisering av gruvedrift og gjenvinning av
1225 mineraler, blant annet gjennom igangsetting av nye
1226 forskningsprosjekter.
- 1227 • Vektlegge lokal forankring ved etablering av nye prosjekter og redusere
1228 avfallet fra gruver gjennom strengere krav til ressursutnyttelse og
1229 tilbakefylling.
- 1230 • Sørge for at det gjennomføres konsekvensutredning om alternative
1231 deponiområder før sjødeponi vurderes eller tas i bruk.
- 1232 • Styrke utdanningstilbudene innen bergverk og andre studieretninger
1233 som er viktige for mineralnæringen.

1234

1235 **Rom- og forsvarsindustri: strategisk viktige næringer for Norge**

1236 Norsk romindustri er internasjonalt ledende og har virksomhet over hele
1237 landet. Å styrke norsk romindustri vil gi økt verdiskaping og er viktig for å verne
1238 norske interesser. Arbeiderpartiet mener Norge skal være en ledende
1239 romnasjon i Arktis og Antarktis.

1240 Forsvarsindustrien er viktig for Norge og en viktig partner for Forsvaret. Den
1241 står for arbeidsplasser i hele landet, skaper eksportinntekter og bidrar til
1242 utvikling av avansert teknologi i andre bransjer. Arbeiderpartiet mener det er
1243 strategisk viktig med statlig eierskap i de store forsvarsbedriftene i Norge, som
1244 eksempelvis Kongsberg- og Raufoss-miljøet. Vi vil stille krav til
1245 industrisamarbeidsavtaler og gjenkjøp i alle større forsvarsanskaffelser.

1246

1247 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1248 • Satse på aksene Andøy–Narvik–Tromsø–Svalbard i romindustrien og
1249 arbeide for et nasjonalt romsenter i Tromsø.
- 1250 • Videreutvikle miljøet rundt oppskytningsbasen for småsatellitter på
1251 Andøya og bidra til realisering av Andøya Spaceport.
- 1252 • Etablere et formalisert samarbeid mellom forsvarsindustri, romindustri,
1253 akademia og myndigheter i et Space Leadership Council.
- 1254 • Gi norsk forsvarsindustri gode og langsiktige rammebetingelser og sørge
1255 for et strengt regelverk for eksport av forsvarsmateriell.

1256

1257 **Leder- og politikerlønninger**

1258 Økende lønnsforskjeller undergraver tilliten og samholdet som vår
1259 samfunnsmodell hviler på. Lederlønnsutviklingen har en særlig negativ effekt
1260 og skaper inntrykk av at en elite på toppen stikker fra, mens andre regler
1261 gjelder for vanlige folk.

1262 Lederlønnsgaloppen må derfor stanses. Det krever sterkere virkemidler enn i
1263 dag. Arbeiderpartiet vil nedsette en lederlønnskommissjon med deltakelse av
1264 partene. Den skal se lønn og bonuser i statseide selskaper og selskaper der
1265 staten er majoritetseier, lederlønnsutviklingen i staten samt lønninger for
1266 politikere, etterlønnsordninger og andre godtgjørelser på nasjonalt og lokalt
1267 nivå, i sammenheng. Den skal grundig vurdere hvorfor lønnsutviklingen på
1268 toppnivå har fått fortsette på tross av vedtatte retningslinjer, hva som er reelle
1269 samfunnshensyn i lønnsfastsettelsen, og hva som ikke kan begrunnes med
1270 dette.

1271 Bonus skal ses som del av en leders samlede lønnsavtale og underlegges
1272 samme moderasjonskriterier. Avtaler skal begrunnes, og i staten og statlig eide
1273 selskaper godkjennes av ansvarlig statsråd.

1274 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1275 • Sette ned en lederlønnskommissjon med deltakelse fra partene i
1276 arbeidslivet og følge opp konklusjonene med politiske grep for å
1277 redusere lønnsforskjellene i Norge.
- 1278 • Fryse lønnen til statsminister, statsråder og stortingsrepresentanter frem
1279 til lederlønnskommissjonen har lagt frem sine konklusjoner.
- 1280 • Sørgе for at ansvarlig statsråd årlig rapporterer til Stortinget om
1281 lederlønnsutviklingen innenfor sitt ansvarsområde.
- 1282 • Sikre at lederlønnsutviklingen i offentlig sektor ikke overskrider det som
1283 er gjennomsnittlig lønnsutvikling i samfunnet.
- 1284 • Sikre at bonusavtaler begrenses og kun benyttes i unntakstilfeller.

1285

1286

1287 **Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle**

1288 For Arbeiderpartiet er ingen oppgave viktigere enn å få hele folket i arbeid.
1289 Arbeid gir inntekt til den enkelte og inntekter til fellesskapet. Arbeid bidrar til
1290 individuell frihet og selvstendighet og skaper integrering, inkludering og sosial
1291 kontakt. Arbeid handler også om retten til å yte og delta, derfor har arbeid en
1292 stor sosial verdi for den enkelte. Vi skal ha et arbeidsliv som er trygt og
1293 rettferdig, og som gir en lønn å leve av, slik at alle har mulighet til å etablere
1294 seg med hjem og familie. Unge skal få en god start i arbeidslivet, og ingen
1295 arbeidstakere skal gå ut på dato eller skyves ut.

1296

1297 Folk med nedsatt funksjonsevne og helsemessige utfordringer skal møte et
1298 arbeidsliv som er åpent og inkluderende. Innvandrere skal få bidra med sine
1299 ressurser. Kvinner og menn skal ha de samme mulighetene, og ingen skal bli
1300 utsatt for trakassering eller vold.

1301

1302 For å finansiere fremtidens velferd trenger Norge en større arbeidsstyrke. Vi
1303 har ikke råd til at stadig flere faller utenfor og ikke får retten til å yte. Ledighet
1304 er kostbart både for den enkelte og for samfunnet. I deler av arbeidslivet
1305 foregår det sosial dumping, og arbeidsfolk i enkelte bransjer utsettes for grov
1306 kriminalitet og menneskehandel. Det skal vi rydde opp i. Utenlandske arbeidere
1307 som inviteres til å jobbe i Norge, skal ha de samme betingelsene som andre.
1308 Ingen skal utnyttes i vårt arbeidsmarked. For næringslivet er et organisert
1309 arbeidsliv et viktig konkurransefortrinn – det gir økt produktivitet, lojale
1310 ansatte og tilgang på riktig kompetanse. Et reelt trepartssamarbeid og en høy
1311 organisasjonsgrad er en forutsetning for at arbeidstakere blir hørt og har makt.
1312 I Norge skal hele og faste stillinger være hovedregelen i arbeidslivet. Det vil vi
1313 verne om. Vi skal ha et arbeidsliv med en balanse mellom jobb og fritid, og det
1314 skal være mulig å kombinere jobb med omsorgsoppgaver.

1315
1316 Digitalisering av arbeidslivet endrer hvor og hvordan mange jobber. Det er et
1317 felles ansvar å sørge for regler som gir et godt vern for alle, også i det nye
1318 arbeidslivet. Folk skal kunne lære på jobben, slik at de vokser i takt med
1319 endringene i arbeidslivet. Kompetanse er avgjørende for å komme inn på
1320 arbeidsmarkedet for mange unge og helt sentralt for at mange eldre skal kunne
1321 stå i arbeidslivet. Sammen med partene i arbeidslivet må vi gå fra ord til
1322 handling i satsingen på livslang læring i det norske arbeidslivet.

1323
1324 Arbeiderpartiet mener grunnleggende velferdstjenester ikke skal
1325 konkurranseutsettes. Offentlig sektor skal styres basert på norske,
1326 sosialdemokratiske verdier som tillit, åpenhet og samarbeid.

1327 *Vi vil også gjennomføre en storsatsing på kompetanse i regi av*
1328 *trepartssamarbeidet. Den kan du lese mer om under kapitlet «Det*
1329 *kompetente arbeidslivet».*

1330

1331 **Inkludere flere i arbeidslivet**

1332 Alle som kan og vil jobbe, skal få mulighet til det. Det er særlig viktig å få unge
1333 mennesker som i dag mottar passive trygdeytelser, over i aktivitet. Det skal bli
1334 lettere for personer som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid, og det
1335 skal være mulig å fullføre videregående skole mens du mottar velferdsytelser.

1336

1337 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1338 • Hindre at stadig flere ungdom og unge voksne faller på utsiden av
1339 skole og arbeid ved å sikre en bedre samordning av tjenestene i
1340 helsesektoren, NAV og utdanningssystemet, slik at unge gis en
1341 helhetlig oppfølging tilpasset den enkelte med fokus på aktivitet og
1342 mestring.
- 1343 • Innføre en aktivitetsreform for nye mottakere av
1344 arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd slik at de som kan jobbe noe,
1345 gis en jobbgaranti som sikrer reell mulighet til å kombinere trygd og
1346 arbeid. NAV skal ha et overordnet ansvar for å sikre jobber tilpasset
1347 denne gruppen, samtidig som kommunene får en plikt til å sikre at
1348 denne gruppen får jobb. Kommunenes merkostnader til ordningen skal
1349 dekkes inn og ordningen skal rulleres inn og starte med de unge.

- 1350 • Sikre at personer ikke faller ut av ordningen med
1351 arbeidsavklaringspenger fordi de ikke er avklart innen AAP-perioden
1352 er utløpt.
- 1353 • Sørge for at alle unge under 30 år får en garanti som sikrer at de er i
1354 jobb, under utdanning eller kompetansegivende opplæring innen en
1355 periode på to måneder.
- 1356 • Sikre at lengden på ordningen for arbeidsavklaringspenger (AAP) gir
1357 reell mulighet for avklaring, og sørge for at nivået på ytelsene er slik at
1358 mottakerne kan bruke kreftene på å komme inn i arbeidslivet.
- 1359 • Gjøre NAV mer tilgjengelig både fysisk og digitalt, og styrke
1360 førstelinjen i NAV slik at den enkelte saksbehandler bedre kan
1361 iverksette tiltak basert på brukerens behov.
- 1362 • Innføre en rett til å kombinere utdanning og dagpenger for
1363 dagpengemottakere over 25 år som ikke har fullført videregående
1364 opplæring eller grunnskole.
- 1365 • Øke bruken av ordninger som gjør det lettere å kombinere trygd og
1366 arbeid, som gradert uføretrygd og lønnstilskudd.
- 1367 • Øke bruken av arbeidsforberedende trening (AFT), praksisplasser,
1368 kvalifiseringsprogrammet og varig tilrettelagt arbeid (VTA). Plasser for
1369 mennesker med funksjonsnedsettelse skal prioriteres.
- 1370 • At statlig og kommunal sektor skal forplikte seg til å inkludere flere
1371 mennesker med nedsatt funksjonsevne.
- 1372 • Fortsette prøveordningen med anonyme jobbsøknader i offentlige
1373 virksomheter.
- 1374 • Ha en egen pott på statsbudsjettet til lokale tiltak for å redusere
1375 deltidsandelen.
- 1376 • Utrede en lengre sykepengeperiode enn i dag i tilfeller der det er
1377 svært gode muligheter for å komme tilbake til opprinnelig
1378 arbeidsgiver.
- 1379 • Prøve ut en ordning hvor sykepengeperioden gjøres om til en
1380 tidskonto, som gjør det mulig å være sykemeldt lenger ved gradert
1381 sykemelding.
- 1382 • Gjeninnføre feriepengetillegg på dagpenger.
- 1383 • Sørge for en tydeligere ansvarsdeling mellom NAV som
1384 arbeidsformidler, trygdeyter og sosialhjelper.
- 1385 • Styrke arbeidslivskompetansen i NAV og NAVs rolle som
1386 arbeidsformidler, blant annet ved å:
  - 1387 - la NAV ta rollen som statlig arbeidsformidling.
  - 1388 - styrke språkopplæringen for personer med manglende
1389 norskferdigheter, og sikre tidlig kompetansekartlegging og
1390 realkompetansevurdering for godkjenning av utenlandske
1391 utdanninger.
  - 1392 - benytte den økende inkluderingskompetansen både i
1393 tiltaksbedrifter og i NAV for å øke likestillingen og inkluderingen i
1394 arbeidslivet.

1396 *Les mer om vår politikk for integrering i arbeidslivet i kapitlet «Integrering –*
1397 *Stille krav og stille opp».*

1398

1399 **Gjøre det trygge, organiserte arbeidslivet sterkere**
1400 Sterke fagforeninger er hjørnesteinen i den norske modellen og det organiserte
1401 arbeidslivet. Faste, hele stillinger skal forbli hovedregelen i norsk arbeidsliv. I
1402 deler av arbeidslivet omgår arbeidsgivere sitt ansvar overfor arbeidstakere ved
1403 å bruke kompliserte selskapsstrukturer og omdefinere ansatte til frilansere og
1404 kontraktører. Lovverket som regulerer arbeidslivet, skal følge utviklingen i
1405 samfunnet. For Arbeiderpartiet er det viktig å styrke arbeidstakernes vern.

1406
1407 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1408 • Fjerne adgangen til midlertidige ansettelse i arbeidsmiljølovens §14-9
- 1409 F.
- 1410 • Begrense innleie slik at det kun tillates ved rene vikariater, mellom
- 1411 produksjonsbedrifter og etter avtale med tillitsvalgte i virksomheter
- 1412 bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med
- 1413 innstillingsrett.
- 1414 • Styrke fortrinnsretten til økt stilling og styrke retten til heltid i
- 1415 lovverket ved at arbeidsgiver må bevise at det er behov for
- 1416 deltidsstilling.
- 1417 • Doble fagforeningsfradraget.
- 1418 • Sørg for at partene i arbeidslivet er representert i alle relevante
- 1419 regjeringsutvalg.
- 1420 • Stimulere til økt organisasjonsgrad blant både arbeidstakerne og
- 1421 arbeidsgiverne, blant annet ved å gi virksomheter som er bundet av
- 1422 landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett,
- 1423 ytterligere unntak og rettigheter som ved innleie.
- 1424 • Tydeliggjøre arbeidsgiveransvaret i arbeidsmiljøloven slik at den som i
- 1425 realiteten bestemmer hvordan arbeidet skal utføres, har rettigheter og
- 1426 plikter som arbeidsgiver.
- 1427 • Sikre at lønns- og arbeidsvilkår ikke svekkes ved anbudsprosesser,
- 1428 oppsplitting av selskaper og andre endringer i selskapsstruktur.
- 1429 • Stramme inn på muligheten til å omgå arbeidsgiveransvaret ved å
- 1430 organisere ansatte i egne selskaper, slik som enkeltpersonforetak eller
- 1431 ulike driftsformer som plattformøkonomi og franchise.
- 1432 • Utrede om selvstendig næringsdrivende og frilansere skal opparbeide
- 1433 seg sterkere rettigheter til inntektssikring i folketrygden, i lys av
- 1434 erfaringene fra koronakrisen og utviklingen av såkalte
- 1435 plattformøkonomier.
- 1436 • Oppdatere regelverket for hjemmekontor og det digitale arbeidslivet.
- 1437 Det skal legges stor vekt på at arbeidstakere har gode arbeidsforhold
- 1438 og mulighet til å skille jobb og fritid.
- 1439 • Endre lov om yrkesskadeforsikring slik at alle som av arbeidsgiver
- 1440 tidvis blir pålagt å ha hjemmekontor, er omfattet.
- 1441 • Avvikle au pair-ordningen.

1442 **Nulltoleranse for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet**

1443 Vi trenger mye kraftigere tiltak i deler av arbeidslivet for å forhindre at
1444 mennesker blir utnyttet på det groveste, slik vi har sett i enkelte bransjer.
1445 Arbeiderpartiet vil gjennomføre en storrengjøring i arbeidslivet for å rydde opp
1446 og forsikre oss om at norske lønns- og arbeidsvilkår gjelder.
1447

1448
1449

Arbeiderpartiet vil:

- 1450 • Utarbeide nasjonale seriøsitetstiltak for alle offentlige anskaffelser for å
1451 sikre et seriøst arbeidsliv, der det blant annet stilles krav om
1452 tariffavtale.
- 1453 • Styrke Arbeidstilsynet og samarbeidet mellom de viktigste etatene på
1454 området, ved å gi økte ressurser og myndighet til å ta beslag i verdier
1455 på stedet ved avdekking av regelbrudd, skjerpe strafferammene for
1456 arbeidslivskriminalitet og oppheve taushetsplikten offentlige etater
1457 imellom.
- 1458 • Overføre flere hjemler til reaksjoner fra politiet til utøvende etater, for
1459 eksempel Arbeidstilsynet, Skatteetaten, NAV og Tollvesenet.
- 1460 • Etablere flere sentre mot arbeidslivskriminalitet (A-krim) og støtte
1461 lokale initiativ for et seriøst arbeidsliv.
- 1462 • Utvide straffeloven til å gjelde lønnstyveri og øke strafferammen for
1463 grove brudd på arbeidslivsregler, slik at de er på linje med
1464 strafferammen for annen organisert kriminalitet.
- 1465 • Gjeninnføre en kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovlig innleie.
- 1466 • Sørge for at feriepengene til ansatte settes av løpende på egen konto
1467 etter modell fra reglene om skattetrekk.
- 1468 • Gjennomgå regler for deling av personopplysninger mellom
1469 selskapene for å gjøre det mulig å ivareta påseplikten for
1470 oppdragsgivere.
1471

1472 Tillitsreform i offentlig sektor

1473 Vårt velferdssamfunn, med en stor og sterk offentlig sektor, må tilby brede
1474 velferdsordninger som treffer flest mulig på best mulig måte. Arbeiderpartiet vil
1475 styre offentlig sektor basert på norske, sosialdemokratiske verdier som tillit,
1476 åpenhet og samarbeid. Vi får bedre velferdstjenester og tettere kontakt mellom
1477 brukere og ansatte dersom de ansatte får mer tid og tillit til å gi hjelp og møte
1478 brukernes behov.

1479 Folk på jobb i offentlig sektor har mye å være stolte av. De står på hver dag for
1480 fellesskapet, og under koronakrisen viste offentlig ansatte hvor viktige de er
1481 for at velferdsstaten skal gå rundt. Likevel er det i dag mange ansatte i
1482 velferdstjenestene som bruker mer og mer tid på papirarbeid, på kontrollrutiner
1483 og på å rapportere den samme informasjonen flere ganger. Mange måles på
1484 «indikatorer» som ikke fanger opp det som virkelig teller for kvaliteten på
1485 tjenestene. Altfor mange brukere møter et system hvor de som bestemmer, er
1486 fjernt fra folk, og hvor tjenestene er fliset opp av konkurranseutsetting,
1487 bestiller–utfører-modeller, outsourcing, internfakturering og
1488 ansvarspulverisering.

1489 Grunnleggende velferdstjenester er ikke markeds- og konkurranseutsatt
1490 produksjon. Vi vil ha slutt på at vår felles velferdsstat styres basert på
1491 markedsmekanismer som ikke passer i offentlig sektor. Vi vil bort fra
1492 importerte ledelsesmodeller som ikke passer i Norge, og misforstått mål- og
1493 resultatstyring hvor det som kan telles, er det eneste som teller. Det offentlige

1494 skal være gullstandarden i arbeidslivet vårt, og tjenestene vi tilbyr her, skal
1495 være av beste kvalitet. Derfor trenger vi en ny arbeidsgiverpolitikk i staten.

1496 Vi vil sette oss ned sammen med brukere, ansatte og ledere og finne ut
1497 hvordan vi kan styre offentlig sektor på en bedre måte, basert på nærhet til
1498 brukerne, respekt for fagfolk og involvering av de ansatte.

1499

1500 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1501 • Gjøre tillitsreform til en av de aller viktigste reformene for en Ap-ledet
1502 regjering fra 2021. Reformen skal involvere og forplikte alle deler av
1503 offentlig sektor.
- 1504 • Redusere bruken av markedsmekanismer i alle deler av
1505 velferdsstaten, slik som bestiller–utfører-modeller, outsourcing,
1506 internfakturering, konkurranseutsetting, privatisering og
1507 markedsbasert finansiering av velferdstilbudet.
- 1508 • Ta brukerorganisasjonene, de tillitsvalgte og ledelsen i alle store
1509 offentlige virksomheter med på en forpliktende prosess om hvordan
1510 tillitsreformen skal utformes på det enkelte område.
- 1511 • Sørge for at storting, regjering og departementene i samarbeid med
1512 partene styrer offentlig sektor basert på færre og bedre kvalitetsmål.
- 1513 • Heve terskelen for å innføre nye brukerrettigheter som fører med seg
1514 økte krav til dokumentasjon og rapportering.
- 1515 • Styrke trepartssamarbeidet og rettighetene ansatte har til å bli
1516 involvert i alle viktige prosesser, både i staten og i kommunene.
1517 Partssamarbeid skal bli en viktig del av jobben til offentlige ledere på
1518 alle nivåer i offentlig sektor.
- 1519 • Endre tilsynet med offentlige virksomheter med større vekt på læring i
1520 tett dialog med ansatte og brukere. Mandatet til Riksrevisjonen og
1521 andre kontrollmyndigheter skal endres i tråd med dette.
- 1522 • Sikre at betingelsene for god tillitsstyring er til stede, gjennom å sørge
1523 for «stedlig ledelse», som gir nærhet mellom ansatte og ledelse, og
1524 gjennom å satse på hele, faste stillinger i velferden, som gir
1525 nødvendig kontinuitet på arbeidsplassen.
- 1526 • Bruke digital teknologi som verktøy for tillitsstyring og sørge for at
1527 store IKT-prosjekter i offentlig sektor styres på en ny og bedre måte
1528 basert på tett involvering av brukere og ansatte, og ved å bygge opp
1529 kompetanse i egen organisasjon fremfor å kjøpe konsulenttenester.
- 1530 • Bidra til å få på plass lederutdanninger i offentlig sektor basert på den
1531 norske arbeidslivsmodellen.

1532

1533

1534 **Trygg og klimavennlig transport i hele landet**

1535 Økt fremkommelighet, bedre sikkerhet og miljøhensyn skal ligge til grunn for
1536 vår samferdselspolitikk, slik at folk og varer kommer raskt og trygt frem,
1537 ansattes lønns- og arbeidsvilkår ivaretas og klimagassutslippene reduseres.
1538 Det offentlige må sørge for god infrastruktur som skaper levende lokalmiljøer
1539 og legger grunnlaget for lønnsomme arbeidsplasser.

1540
1541 Arbeiderpartiet vil føre en offensiv jernbanepolitikk for fremtiden.
1542 Jernbanesektoren er splittet opp i mange selskaper, og på flere strekninger er
1543 persontrafikken satt ut på anbud. Denne utviklingen gjør det vanskeligere for
1544 det offentlige å sikre et helhetlig jernbanetilbud, og for mange reisende er det
1545 blitt mer komplisert å reise med tog. Vi vil stanse konkurransesettingen og
1546 gjennomgå selskapsstrukturen i jernbanen med sikte på en mer helhetlig og
1547 oversiktlig organisering.

1548 Prisveksten ved bygging av vei og jernbane har vært sterk de siste årene.
1549 Arbeiderpartiet mener at utbygging av infrastruktur må gjennomføres på en
1550 måte som gir mest mulig igjen for pengene.

1551 Det er behov for et kraftig vedlikeholdsløft på fylkesveiene. Fylkeskommunene
1552 skal settes i stand til å ruste opp fylkesveinettet. Vi vil gjennomgå
1553 garantiinstituttet for bygging av vei for å sikre en rimelig fordeling av ansvar og
1554 risiko mellom nasjonale og lokale myndigheter.

1555 Intelligente og autonome transportsystemer er i ferd med å revolusjonere
1556 samferdselssektoren. Vi ser store muligheter i digitalisering og ny teknologi,
1557 som kan skape et betydelig tryggere, mer effektivt og mer miljøvennlig
1558 transportsystem.

1559 For Arbeiderpartiet er det avgjørende at den offentlige satsingen på
1560 infrastruktur gir større regionale og nasjonale ringvirkninger. Vi vil stykke opp
1561 anbud slik at det blir enklere for lokale aktører å delta. Ansatte i
1562 transportsektoren skal sikres gode lønns- og arbeidsvilkår, og kampen mot
1563 sosial dumping i transportsektoren må forsterkes.

1564 1565 **Trygg og effektiv transport i hele landet**

1566 Veier, jernbane, havner og flyplasser binder Norge sammen og er helt
1567 avgjørende for bosetting og arbeidsplasser. Det offentlige må ha
1568 hovedansvaret for at denne infrastrukturen fungerer godt. Det er behov for
1569 en mer helhetlig utvikling av infrastruktur. Vi må bedre utnytte de
1570 mulighetene ny teknologi gir, og den totale planleggings- og
1571 utbyggingstiden for samferdselsprosjekter må reduseres betraktelig.

1572
1573 Havnene er viktige for verdiskaping og bosetting langs kysten. Etterslepet på
1574 investeringer i havnene er stort, og det er behov for en økt satsing. Vi vil ruste
1575 opp havner og farleder slik at vi kan få mer gods fra vei til sjø og sikre videre
1576 utvikling av fiskeriavhengige kystsamfunn.
1577

1578 Kystruten, som anløper 34 havner langs den langstrakte kysten vår, er av stor
1579 betydning for både passasjer- og godstrafikk. Arbeiderpartiet vil sørge for at
1580 dette viktige tilbudet videreføres med daglige anløp.
1581

1582 Nullvisjon for ulykker bør også gjelde på sjøen og Arbeiderpartiet vil prioritere
1583 det forebyggende arbeidet på sjøen og for å hindre drukning.
1584

1585 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1586 • Fortsette arbeidet med en nullvisjon med mål om at det ikke skal
1587 forekomme ulykker med drepte og hardt skadde i veitrafikken.

- 1588 • Utarbeide en forpliktende plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet
- 1589 på fylkes- og riksveier og sette fylkeskommunene i stand til å følge
- 1590 opp denne.
- 1591 • Gå inn for en nasjonal plan for skredsikring av riks- og fylkesveinettet
- 1592 som:
- 1593 - er forpliktende, ambisiøs og helhetlig.
- 1594 - sikrer at prosjekter blir utført sammenhengende og
- 1595 kostnadseffektivt.
- 1596 - prioriterer de mest rasutsatte delene av riks- og fylkesveinettet.
- 1597 • Planlegge mer helhetlig når lange riksveistrekninger skal bygges ut.
- 1598 • Sikre offentlig eierskap og kontroll i jernbanesektoren og stoppe
- 1599 konkurranseutsetting og oppsplitting.
- 1600 • Redusere vedlikeholdsetterslepet på jernbanen og ferdigstille allerede
- 1601 vedtatte jernbaneutbygginger.
- 1602 • Gjennomføre en konseptvalgutredning for Nord-Norgebanen, slik at
- 1603 jernbaneutbygginger i nord kan vurderes ved neste rullering av
- 1604 Nasjonal transportplan.
- 1605 • Beholde Avinor-modellen for å drifte og videreutvikle flyplasser i hele
- 1606 landet.
- 1607 • Kreve at offentlige innkjøpere av innenlands helikoptertjenester stiller
- 1608 konkrete flysikkerhetskrav ved kjøp av slike tjenester.
- 1609 • Opprettholde et godt, desentralisert nett med kortbaneflyplasser og
- 1610 sørge for at disse brukes i arbeidet med elektrifisering av luftfarten.
- 1611 • Øke bevilgningene til havner og farleder langs hele kysten.
- 1612 • Styrke samarbeidet mellom transportetatene, bygg- og
- 1613 anleggssektoren og relevante forskningsinstitusjoner.
- 1614 • Sørge for et godt ferjetilbud og sikre at overføringene til
- 1615 fylkeskommunal ferjedrift samsvarer bedre med behovet de reisende
- 1616 og næringslivet har.
- 1617 • Arbeide for å halvere fergetakstene i løpet av kommende
- 1618 stortingsperiode i samarbeid med fylkeskommunene, og senke
- 1619 inngangskostnaden for å kunne benytte Autopass. Endringene skal
- 1620 finansieres av staten.
- 1621 • Få mer av godstransporten over fra landevei til sjø og jernbane.
- 1622 • Gjøre ordningen med tilrettelagt transport (TT) til en nasjonal tjeneste.
- 1623 • Vurdere et bredt sett av virkemidler for å gjøre sjøtransport av varer
- 1624 mer attraktivt.
- 1625 • Utrede hvordan vi kan sikre effektiv utnyttelse av norsk
- 1626 havnekapasitet.
- 1627 • Sørge for god infrastruktur, som havner, for transport av tømmer.
- 1628 • Stoppe konkurranseutsetting av drift- og beredskapstjenester ved
- 1629 flyplassene.

1630 **En klimavennlig transportsektor**

1632 Samferdsel står for en stor del av de norske utslippene av klimagasser. Skal vi
 1633 nå Norges mål om utslippskutt, må utslippene fra sektoren betydelig ned. Den
 1634 vellykkede satsingen på elbiler og elferjer i Norge viser at det er mulig.
 1635 Fremtidens transportsektor må være klimavennlig.

1636 Arbeiderpartiet vil øke bruken av klimavennlig teknologi i næringstransporten,
1637 som står for to tredjedeler av utslippene i transportsektoren. Vi vil satse videre
1638 på elbiler og på utbygging av klimavennlig infrastruktur, som ladestasjoner, i
1639 hele landet. Bedre kollektivtransport er viktig, og staten må bidra mer til
1640 utbygging av kollektive transportløsninger i og rundt de store byene. Vi vil ha
1641 lavere klimautslipp, mindre kø og bedre byluft.

1642
1643

Arbeiderpartiet vil:

- 1644 • Etablere et CO2-fond for ny teknologi i næringstransporten etter modell
1645 av NOX-fondet, og stimulere til norsk produksjon av bærekraftig
1646 biodrivstoff.
- 1647 • At staten skal bidra med inntil 70 prosent av utbyggingskostnadene i
1648 store kollektivprosjekter i og rundt de største byene.
- 1649 • Stille krav om at all bynær busstrafikk skal gå på nullutslippsløsninger
1650 eller biogass innen 2028.
- 1651 • Utvikle nye og forbedrede modeller for kollektivtilbud i områder med
1652 spredt bosetting, som HentMeg-ordningen.
- 1653 • Innrette avgiftssystemet slik at det er rettferdig og bidrar til kutt i utslipp
1654 av klimagasser, og utrede hvorvidt veipricing kan erstatte bompenger
1655 som et bidrag til dette.
- 1656 • Gradvis redusere fordelene på de dyreste elbilene, og øke CO2-
1657 komponenten for nye bensin- og dieselmotorer for å nå målet om at det bare
1658 skal selges nullutslippsbiler innen 2025.
- 1659 • Gå gjennom avgifts- og subsidiesystemet for nyttekjøretøy, for å sikre at
1660 klimavennlige kjøretøy er mest lønnsomme.
- 1661 • Bygge ut ladestasjoner for elbil i hele landet.
- 1662 • Bygge ut godsterminaler, kryssingsspor og annen nødvendig
1663 infrastruktur på jernbanen, slik at mer gods kan overføres fra vei til bane.
- 1664 • Legge til rette for hel- eller deelelektrifisering, eller bruk av annen
1665 teknologi, for å redusere utslipp fra gjenværende dieselstrekninger på
1666 jernbanen.
- 1667 • Forbedre nattog-tilbudet i Norge og koble Norge på det dansk-svenske
1668 samarbeidet for å etablere nattog til kontinentet.
- 1669 • Ha en støtteordning for fylkeskommuner som bytter ut sine hurtigbåter
1670 og gamle ferjer med lav- og nullutslippsfartøy.
- 1671 • Bruke innkjøpsmakten i stat og kommune til å utvikle og ta i bruk ny
1672 teknologi for klimavennlig maritim transport, og legge til rette for
1673 overføring av gods fra vei til sjø.
- 1674 • Øke kommunenes mulighet til å innføre egne klimatiltak i
1675 transportsektoren, som for eksempel nullutslippssoner og større lokalt
1676 selvstyre i parkeringspolitikken.
- 1677 • Gi kommunene frihet til selv å organisere og regulere tilbudet av
1678 elsparkesykler innenfor sine grenser.
- 1679 • Etablere landstrøm ved de største havnene, og åpne for differensiert
1680 havneavgift for å stimulere skip til å gjøre nødvendige investeringer for å
1681 kunne benytte landstrøm.
- 1682 • Gradvis skjerpe kravene til innblanding av andregenerasjons biodrivstoff
1683 for alle relevante transportformer.
- 1684 • Ha som mål at driften av landets flyplasser er fossilfri innen 2030, og at
1685 all innenlands flytrafikk er utslippsfri innen 2040.

- 1686
1687
1688
- Stimulere til at klimavennlige energibærere som hydrogen og ammoniakk utvikles for tungtransport og store skip.

1689 **Trygge arbeidsplasser og norske lønns- og arbeidsvilkår**

1690 Mange som jobber i samferdselsektoren opplever press på lønns- og
1691 arbeidsvilkår. Det gjelder yrkessjåfører på norske veier, norske sjøfolk og
1692 ansatte i luftfarten. Det skaper dårlig sikkerhet og fører til tilstander i
1693 arbeidslivet vi ikke ønsker i Norge. Arbeiderpartiet vil skjerpe innsatsen mot
1694 sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Dette vil gi tryggere transport, øke
1695 yrkesstoltheten blant de som jobber i sektoren, bedre rekrutteringen og bedre
1696 økonomiske rammebetingelser for seriøse transportører. Vi vil bidra til at flere
1697 ønsker å bli yrkessjåfør, og sørge for tilgjengelig utdanning av høy kvalitet.

1698 Det er planlagt store investeringer innenfor samferdselssektoren de neste
1699 tiårene. Samtidig er det for få norske bedrifter som får offentlige oppdrag til
1700 utbygging av vei, jernbane og kystverk. For Arbeiderpartiet er det avgjørende
1701 at den store offentlige satsingen på infrastruktur bidrar til lokale og regionale
1702 arbeidsplasser.

1703 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
- Sørge for at det i offentlige anbud stilles krav om faste ansettelser, fagarbeidere, lærlinger, ryddige lønns- og arbeidsvilkår og maksimalt antall kontraktsledd.
  - Sørge for at store samferdselsutbygginger organiseres slik at nasjonalt, regionalt og lokalt næringsliv kan delta i konkurransen om oppdrag.
  - Sikre et godt drosjetilbud i hele landet og derfor stoppe liberaliseringen av drosjenæringen.
  - Ha strengere rammer for tungtransport på vei og kabotasjekjøring ved å:
    - stille krav til utenlandske operatører om registrering og betaling av merverdiavgift fra første krone både for lastebil- og busstransport.
    - øke kontrollvirksomheten til Arbeidstilsynet og Statens vegvesen.
    - stille økte krav til utrustning av kjøretøy og kompetanse for sjåfører på vinterføre.
  - Stille krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i norske farvann og på norsk sokkel, og sikre en sterk nettolønnsordning.
  - Ta initiativ til et regelverk som sikrer ansatte hele og faste stillinger direkte hos flyselskapet, tydeliggjøre at hjemmebasereglene klart definerer arbeidsgiveransvaret, og hindre at norske og europeiske ansatte på norskregistrerte fly i interkontinental trafikk byttes ut.
  - Sørge for at Luftfartstilsynet har tilstrekkelig med ressurser til å kunne ivareta et høyt sikkerhetsnivå i luftfarten, og at Luftfartstilsynet og Arbeidstilsynet gjennomfører tilsyn med alle selskaper som opererer i Norge.

1732 **I front for å utvikle og ta i bruk ny teknologi**

1733 Samferdselssektoren er under kraftig utvikling, blant annet på grunn av ny
1734 teknologi. Nye, klimavennlige motorer og nye tjenesteplattformer utfordrer

1735 eksisterende forretningsmodeller. Helt eller delvis autonome kjøretøy skaper
1736 en ny virkelighet som byr på store muligheter. Med ny teknologi følger også
1737 utfordringer. Skal vi skape norske arbeidsplasser og unngå at teknologien får
1738 styre samfunnsutviklingen, er det viktig med sterk politisk styring når ny
1739 samferdselsteknologi tas i bruk.

1740 Norge skal være i front i utvikling, utprøving og implementering av ny teknologi
1741 innenfor et bredt spekter av transportteknologier. Det gjelder særlig innenfor
1742 maritim transport, der vi allerede er langt fremme og har et stort potensial for
1743 arbeidsplasser og verdiskaping.

1744

1745 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1746 • Ta en ledende rolle i teknologiutviklingen på områder hvor vi har fortrinn,
1747 som utslippsfrie lastebiler og anleggsmaskiner, autonome og utslippsfrie
1748 skip og utslippsfri luftfart.
- 1749 • Starte en nasjonal satsing på ubemannet teknologi, som innebærer både
1750 utvikling og utprøving.
- 1751 • Øke bevilgningene til forskning innenfor samferdselssektoren og legge
1752 til rette for bedre samarbeid mellom transportetatene og relevante
1753 forskningsinstitusjoner.
- 1754 • Gjøre tilgang til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje med
1755 strøm og arbeide for nye teknologiske løsninger, som for eksempel 5G,
1756 til hele landet.
- 1757 • Sørge for at Nasjonal transportplan i større grad ses i sammenheng med
1758 planlegging og utbygging av strømmettet og digital infrastruktur.
- 1759 • Endre regelverket for å gi kommunene større mulighet til å prøve ny
1760 teknologi og trafikkstyring som kan fremme klimavennlig transport.
- 1761 • Jobbe for sømløse billetter og overganger på kollektivtransport i hele
1762 landet.

1763

1764

1765 **Digitalisering: Tilgjengelighet for alle**

1766 Med den teknologiske utviklingen følger store muligheter. I et avansert
1767 industrisamfunn som Norge, med små forskjeller og høy tillit, kan
1768 digitaliseringen skape nye arbeidsplasser og gjøre offentlige tjenester bedre i
1769 hele landet. Digitalisering gir økte muligheter for et desentralisert arbeidsliv og
1770 politikken må utformes slik at små lokalsamfunn ikke tappes for kompetanse.
1771

1772 Den teknologiske revolusjonen har også en bakside. Lar vi markedskreftene rå,
1773 vil plattformøkonomien skape nye monopoler, utfordre det trygge arbeidslivet
1774 og gjøre offentligheten mer polarisert. Vi er i ferd med å få nye, dypere
1775 klasseskiller fordi store grupper i samfunnet, ikke minst eldre, hektes av. For
1776 Arbeiderpartiet er det avgjørende at alle skal med, og at det er fellesskapet
1777 som styrer utviklingen når teknologien endrer samfunnet, og ikke omvendt.
1778 Arbeiderpartiet vil bekjempe digitalt utenforskap.

1779 Den viktigste verdien i den digitale økonomien er data som hver og en av oss
1780 produserer gjennom vår bruk av internett og alt som er tilkoblet.

1781 Arbeiderpartiet vil beskytte innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning
1782 og stille strengere krav til at private selskaper deler data.

1783
1784

For Arbeiderpartiet er hovedprioriteringen i digitaliseringspolitikken å:

- 1785 • Digitalisere offentlig sektor på en måte som gjør kvaliteten bedre og
1786 den offentlige forvaltningen mer åpen, som sikrer løsninger for god
1787 offentlig forvaltning av data, og som desentraliserer langt mer av
1788 tjenestetilbudet enn det som er tilfelle i dag.
- 1789 • Motvirke nye klasseskiller ved å styrke det organiserte arbeidslivet,
1790 gjennomføre et historisk løft for kompetanseheving gjennom hele
1791 arbeidslivet og i befolkningen generelt, og sikre at også de nye
1792 digitale aktørene bidrar til fellesskapet ved å betale skatt.
- 1793 • Føre en strategisk industri- og næringspolitikk for å skape nye jobber,
1794 og gjøre offentlig sektor til en partner for selskaper som kan levere nye
1795 digitale løsninger innen blant annet helse, omsorg og energi.
- 1796 • Føre en politikk for mer åpenhet og samarbeid for å sikre
1797 personvernet, datadeling og rettferdig konkurranse.

1798
1799

Arbeiderpartiet vil:

- 1800 • Legge til rette for tunge digitale miljøer flere steder i offentlig sektor
1801 og over hele landet, slik at offentlig sektor blir en strategisk partner for
1802 det digitale næringslivet.
- 1803 • Teste ut en ordning med frie innovasjonsmidler, der de fremste
1804 teknologi- og kunnskapsmiljøene årlig inviteres til å foreslå
1805 digitaliseringsgrep som kan forbedre tjenestene offentlig sektor tilbyr.
- 1806 • Gjennomføre en grundig digital vask av det norske lovverket med
1807 mål om å identifisere og fjerne hindringer for innovasjon og
1808 digitalisering.
- 1809 • Gjennomføre et bredt kartleggingsarbeid av endrede prosesser i
1810 offentlig sektor som følge av håndteringen av covid-19, for å
1811 identifisere læringspunkter og forbedringer som vi tar med oss og
1812 utnytter etter at pandemien er over.
- 1813 • Arbeide internasjonalt for å sikre at de globale plattformsselskapene
1814 skattlegges effektivt, og gjennomføre nasjonale tiltak ved
1815 utilstrekkelig fremgang i dette arbeidet.
- 1816 • Lage en nasjonal strategi og et godt regelverk for data gitt av
1817 innbyggerne, for å sikre økt verdiskaping og at fellesskapet tar del i
1818 verdiskapingen.
- 1819 • Ta initiativ til et samarbeid mellom myndigheter og næringsliv om et
1820 nordisk talentrekrutteringsprogram, som skal sikre at bedrifter får
1821 økt tilgang til de fremste digitale talentene i verden.
- 1822 • Etablere flere nye forskningssentre for næringsdrevet digitalisering
1823 (FND), som samler ekspertise fra forskning, akademia og næringsliv
1824 etter modell fra tilsvarende ordninger på miljøvennlig energi.
- 1825 • Styrke innsatsen på forskning, utvikling og innovasjon innenfor
1826 muliggjørende teknologier, som kunstig intelligens, stordata,
1827 autonome systemer og tingenes internett.
- 1828 • Utvikle en nasjonal tiltaksplan for cybersikkerhet i næringslivet i
1829 samarbeid med Næringslivets sikkerhetsråd. Planen bør særlig rettes
1830 inn mot små og mellomstore bedrifter.

- 1831 • Vurdere krav om datadeling fra private selskaper og beskytte
- 1832 innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning.
- 1833 • Legge til rette for god opplæring og hjelp til brukere som ikke
- 1834 behersker digital teknologi.
- 1835 • Legge til rette for at informasjon, kommunikasjon og IKT er universelt
- 1836 utformet.
- 1837 • Utarbeide en nasjonal strategi og retningslinjer for personvern og
- 1838 digitalt privatliv, og ta et internasjonalt initiativ til internasjonale
- 1839 minstestandarder for personvern.
- 1840

1842

En god oppvekst varer hele livet

1843

En god oppvekst varer hele livet. Arbeiderpartiets mål er at alle barn skal vokse opp i trygghet, uansett hvem de er, hvor de kommer fra, og hvordan familien deres er satt sammen.

1844

1845

1846

1847

Familien er det viktigste fellesskapet for de fleste barn og unge. Familier med tid og overskudd til å være til stede for sine yngste, er den beste rammen for barn og unges oppvekst. Derfor vil Arbeiderpartiet videreutvikle skole og barnehage, SFO/AKS og fritidstilbud slik at alle barn og familier får glede av det. Vi vil organisere skolehverdagen på en måte som bedre enn i dag passer med foreldrenes travle hverdag, og vi vil ansette flere kompetente voksne til å jobbe med og rundt de yngste barna. Vi vil sørge for at barn og unge som sliter med psykiske problemer, stress, press og prestasjonsjag, får den hjelpen de trenger, og ikke bærer hele byrden alene.

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

1857

Det er foreldre og foresattes ansvar å oppdra barna sine. Men hvor godt vi lykkes med å fostre opp kommende generasjoner, sier mye om et samfunn. Arbeiderpartiets mål er at alle barn skal kunne leke, lære, utvikle seg og utfolde seg i trygge omgivelser. Det gjelder i barnehagen, på skolen og på SFO. Dette er viktige fellesarenaer som må være tilgjengelige for alle barn på lik linje med kulturtilbud, idrett og andre fritidsaktiviteter. Derfor må fellesskapet ha gode tilbud til barn og unge, både de som alle benytter seg av, og de som er til for barn og familier med behov for ekstra hjelp og støtte.

1858

1859

1860

1861

1862

1863

1864

1865

1866

Mange barn vokser opp i familier med utfordringer. Det kan være økonomiske problemer, vold, rus, sykdom eller andre forhold som gjør barn utrygge. Fellesskapet skal stille opp for familier og barn som trenger det. Enten det er gjennom kommunale tjenester, barnevern, veiledning eller et tilpasset tilbud for å hjelpe foreldre eller barn: Vi må stille opp.

1867

1868

1869

1870

1871

1872

Mange barn med funksjonsnedsettelse ekskluderes i dag fra deltagelse i lek og ekskluderes fra sin nærscole på grunn av manglende universell utforming og tilrettelagt undervisning. Barnehager, lekeplasser og skoler må være universelt utformet for at alle skal kunne delta.

1873

1874

1875

1876

1877

1878

Barnehage, skole og utdanning:

1879

En god offentlig skole og lik rett til utdanning

1880

For Arbeiderpartiet er en god offentlig skole og lik rett til utdanning avgjørende for at alle mennesker skal ha mulighet til å utvikle seg, skape gode liv og oppnå sine mål. Gjennom tidlig innsats vil Arbeiderpartiet investere mer i de yngste barna. Tidlig innsats starter i barnehagen, og vi vil sørge for gode barnehager med kvalifiserte voksne som gir trygghet og stimulerer til lek, læring og utvikling.

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

Skolens oppgave er at alle barn lærer og har det bra. Da trenger vi også flere kvalifiserte lærere. Arbeiderpartiet vil ha en inkluderende skole som ser alle

1888

- 1889 elevene og utjevner forskjeller. Ingen barn skal oppleve å stå utenfor
 1890 fellesskapet. Alle barn har rett til å gå på sin nærscole.
 1891
 1892 Videregående opplæring skal gi ungdom den yrkeskompetansen eller
 1893 studieforbereidelsen de trenger videre i livet. I dag slutter for mange elever på
 1894 videregående før endt utdanning. Arbeiderpartiet skal jobbe for at flere fullfører
 1895 videregående opplæring. Yrkesfagene er spesielt viktige for å utdanne
 1896 fagarbeiderne arbeidslivet etterspør.
 1897
 1898 *Les mer om vår satsing på kompetanse i arbeidslivet i kapitlet «Det*
 1899 *kompetente arbeidslivet».*
 1900
 1901 **Gode barnehager for alle barn**
 1902 Barnehagen skal være et trygt og godt sted å ta sine første skritt. Gjennom lek
 1903 og utforsking utvikler barna ferdigheter de tar med seg videre i livet, innenfor
 1904 trygge og gode rammer. Vi vil at barna skal møte flere kompetente og
 1905 kvalifiserte voksne. Tidlig innsats begynner i barnehagen med dyktige fagfolk
 1906 som har tid og tillit til å følge opp hvert enkelt barn. Barnehager må ha en
 1907 rimelig pris, og eventuelle overskudd i private barnehager må komme barna til
 1908 gode. For Arbeiderpartiet er det et mål at barn skal få plass i barnehagen
 1909 uavhengig av når på året barnet er født.
 1910
 1911 **Arbeiderpartiet vil:**
- 1912 • Jobbe for at minst halvparten av de ansatte i alle barnehager som jobber
  - 1913 direkte med barna, er barnehagelærere, og øke andelen fagarbeidere.
  - 1914 • Styrke kvaliteten i barnehagen gjennom krav til tilstedeværende leder,
  - 1915 vikarbruk, mulighet for kompetanseutvikling for de ansatte og krav om
  - 1916 barnehagefaglig kompetanse hos eier.
  - 1917 • Jobbe for at flest mulig kommuner innfører minimum to
  - 1918 barnehageopptak i året.
  - 1919 • Bevare maksprisordningen og rett til søskenmoderasjon.
  - 1920 • Sikre at barna får sunn og variert mat.
  - 1921 • Forbedre ordningen med gratis kjernetid i barnehagen, særlig i områder
  - 1922 med integrerings-, språk- og levekårsutfordringer.
  - 1923 • Utrede rett til å få barnehageplass i nærmiljøet.
  - 1924 • Rekruttere flere menn til å jobbe i barnehage.
  - 1925 • Innføre et tydelig og strengt regelverk for private barnehager ved å:
  - 1926 ○ endre det økonomisk regelverket for private barnehager, for å sikre
  - 1927 at skattepengene og foreldrebetalingen går til bedre barnehager og
  - 1928 ikke uakseptable verdiuttak av eiere.
  - 1929 ○ ha strengere regulering av kjøp og salg av barnehager og hindre
  - 1930 kortsiktige eiere som utenlandske oppkjøpsfond å kjøpe seg opp i
  - 1931 barnehagesektoren.
  - 1932 ○ ha et finansieringssystem for private barnehager som gir
  - 1933 kommunene større mulighet til å regulere barnehagesektoren lokalt,
  - 1934 og som sikrer reelt mangfold av barnehager.
  - 1935 ○ innføre et lovmessig skille mellom kommersielle og ideelle
  - 1936 barnehager.
  - 1937 ○ gi kommuner adgang til å stille samme krav til private som offentlige
  - 1938 barnehager, inkludert krav til åpningstider, kvalitet, innhold og
  - 1939 inntak av læringer.

- 1940
1941
1942
1943
- stille krav om at ansatte i private barnehager skal ha lønns- og arbeidsvilkår minst på linje med ansatte i offentlige barnehager.

En fremtidsrettet organisering av skoledagen

1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950

De fleste elever på småtrinnet benytter seg av skolefritidsordningen (SFO) etter endt skoledag. I dag varierer kvaliteten og prisnivået på SFO for mye. Arbeiderpartiet ønsker å øke kvaliteten og senke prisen på SFO. De ulike yrkesgruppene i skolen må samarbeide for å sikre at flere barn fullfører utdanningsløpet.

Arbeiderpartiet vil:

- 1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
- Innføre gratis SFO, i første omgang for alle førsteklasinger, og arbeide for lavere pris på SFO for alle barn.
  - Jobbe for søskenmoderasjon for familier som har barn både i barnehage og i SFO.
  - Vurdere å utvide antall timer på skolen for de yngste elevene slik det blir mer tid til både fag og lek.
  - Innføre et sunt, enkelt skolemåltid i løpet av dagen og gi skolene ha frihet til å organisere dette selv.
  - Utvikle en nasjonal standard for innholdet og kvaliteten i SFO. De nasjonale kvalitetskravene skal bidra til:
    - at barna får et variert SFO-tilbud, som blant annet inkluderer leksehjelp og lek.
    - at barna får mulighet til hjelp med skolearbeidet i SFO, blant annet gjennom en bedre kobling mellom det som skjer i SFO, og skolefagene.
    - at alle barn daglig er i fysisk aktivitet.
    - at laget rundt barna styrkes slik at alle barn møter kvalifiserte og kompetente voksenpersoner.
    - at mulighetene for etter- og videreutdanning for ansatte i skolefritidsordningen styrkes blant annet ved å utvikle et fagskoletilbud sammen med partene i arbeidslivet og tilby fullfinansierte plasser.

Tidlig innsats i en skole som ser alle elever

1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983

For Arbeiderpartiet er det avgjørende at alle elever lærer de grunnleggende lese-, skrive- og regneferdighetene tidlig, og at vi bygger et sterkere lag rundt hver enkelt elev. Det skal være plass til alle i den norske skolen, og elevene skal utfordres og utvikles på sine egne premisser. Arbeiderpartiet vil at alle elever som trenger spesialundervisning, skal få det av kompetent pedagogisk personell.

1984
1985
1986

Vennskap og sosiale ferdigheter har avgjørende betydning for læring og utenforskap er alvorlig for den som blir stående alene. Det må jobbes mer systematisk for at de yngste barna våre raskt blir del av et sosialt fellesskap.

1987

1988

- 1989 **Arbeiderpartiet vil:**
- 1990
- 1991
- 1992
- 1993
- 1994
- 1995
- 1996
- 1997
- 1998
- 1999
- 2000
- 2001
- 2002
- 2003
- 2004
- 2005
- 2006
- Innføre en lese-, skrive- og regnearanti, blant annet ved å opprette innsatsteam med spesialpedagoger og andre fagfolk som skal utgjøre et sterkere lag rundt elever som har behov for det.
  - Bedre overgangene mellom barnehage, barneskole, ungdomsskole og videregående skole.
  - Evaluere seksårsreformen, og gjennomføre flere prøveprosjekter med mer fleksibel skolestart.
  - Sikre at spesialundervisningen startes opp raskest mulig når behovet oppstår, og at den innrettes slik at elevene i størst mulig grad inkluderes i klassen.
  - Sikre at pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) har forsvarlig kompetanse og bemanning.
  - Styrke hjem-skole-samarbeidet og sikre gode leksehjelpsordninger, også på ungdomstrinnet.
  - Iverksette tiltak for at gutter skal lykkes bedre i grunnskolen.
  - Tilrettelegge for at faglig sterke elever får de utfordringene de trenger.

Lærere med bedre tid og tillit

2007 Dyktige lærere som har tid og tillit til å følge opp hver enkelt elev, er forutsetningen for en god skole. Arbeiderpartiet vil innføre en tillitsreform som fjerner unødvendig rapportering og byråkrati for de ansatte og gir dem mer tid til læring og oppfølging av elevene.

Arbeiderpartiet vil:

- 2013
- 2014
- 2015
- 2016
- 2017
- 2018
- 2019
- 2020
- 2021
- 2022
- 2023
- 2024
- 2025
- 2026
- Avbyråkratisere skolen ved å fjerne tidstyver og unødvendige krav til rapportering og dokumentasjon.
  - Gjennomgå grunnskolens kvalitetsvurderingssystem (NKVS) sammen med partene i skolen, med mål om å redusere bruken av tester og prøver og sikre at styringen fremmer mer og bedre læring i skolen.
  - Tilrettelegge for flere karriereveier for ansatte i skolen og erstatte lærerspesialistordningen med en partsforankret ordning som gir lærerne bedre tid til utviklingsarbeid, karriereutvikling og profesjonsfellesskap på skolen.
  - Garantere fortsatt storsatsing på kompetanseutvikling for lærere i skolen og utvide mulighetene til etter- og videreutdanning til å gjelde flere fag.

Flere kvalifiserte lærere

2027 Læremangelen i skolen er økende. For Arbeiderpartiet er det viktig at alle elever får lærere som er kvalifiserte og har tid til dem. Vi mener at behovet for flere lærere i den norske skolen er stort, og vil ansette, utdanne og rekruttere flere lærere.

Arbeiderpartiet vil:

- 2033
- 2034
- 2035
- Sørge for at det ansettes flere kvalifiserte lærere og beholde minstenormen for lærertetthet.

- 2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
- Beholde kompetansekravene, men fjerne «avskiltingen» av lærere utdannet før 2014.
  - Øke andelen kvalifiserte lærere og investere i økt kompetanse ved å:
    - gjennomføre et kompetanseløft for de som underviser i skolen og mangler formalkompetanse.
    - øke andelen lærere som får økt kompetanse på klasseledelse, pedagogisk bruk av digitale læremidler og spesialpedagogikk.
    - flytte ansvaret for at lærerne får kompetanseheving, fra arbeidstaker til arbeidsgiver og gjøre det obligatorisk for kommunene å lage en plan for videreutdanning.
    - etablere hospiteringsordninger i skolen for lærere, skoleledere og de som utdanner lærere.
  - Satse mer på skoleledelse og skolefaglig kompetanse på alle nivåer i skolen.
  - Utvikle et eget program for å rekruttere tilbake lærere som har forlatt yrket.

2053 **En bedre lærerutdanning**

2054 Foreldre skal være trygge på at barna får god oppfølging og undervisning av
2055 høy kvalitet i skolen. Derfor er det viktig for Arbeiderpartiet å utdanne flere
2056 lærere over hele landet og å styrke lærerutdanningene.

2057

2058 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
- Erstatte inntakskravet på fire i matematikk med bredere og mer treffsikre opptakskrav på lærerutdanningen.
  - Prøve ut flere alternative opptaksordninger til lærerutdanningene, for eksempel intervjuer.
  - Styrke kvaliteten i lærerutdanningene og øke studieintensiteten ved å heve pedagogikkandelen, øke antall praksisdager og gi studentene mer erfaring i praktisk lærerarbeid.
  - Beholde den femårige grunnskolelærerutdanningen på masternivå.
  - Igangsette en ny nasjonal rekrutteringskampanje til lærerutdanningen, særlig rettet mot menn.

2070 **En mer praktisk skole**

2071 Alle elever skal oppleve mestring på skolen. Varierte læringsmetoder er viktig
2072 for at elevene skal kunne lære og utvikle seg mest mulig etter egne
2073 forutsetninger. Arbeiderpartiet vil legge større vekt på praktiske ferdigheter og
2074 praksisnær opplæring fra første skoledag.

2075

2076 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2077
2078
2079
2080
2081
2082
- Styrke og forbedre de praktiske og estetiske fagene slik at ulike barn får oppleve mestring på ulikt vis.
  - Innføre en sjettede grunnleggende ferdighet med vekt på kreativitet, innovasjon, problemløsning, kildekritikk og kritisk tenkning.
  - Øke andelen kvalifiserte lærere innen de praktiske og estetiske fagene.

- 2083 • Gi lærere mulighet for etter- og videreutdanning også i praktiske og
- 2084 estetiske fag.
- 2085 • At kunnskap om den norske modellen og trepartssamarbeidet
- 2086 skal få en større plass i undervisningen på skolen.
- 2087 • Legge til rette for at alle ungdomsskoler har tilbud om elevbedrift og
- 2088 utplassering i arbeidslivet.
- 2089 • Videreutvikle entreprenørskap i skolen som valgfag, for å gi
- 2090 elevene praktisk kunnskap og stimulere til nytenkning og
- 2091 kreativitet i arbeidslivet.
- 2092 • Innføre «Den praktiske skolesekken», som skal gi elevene kunnskap
- 2093 om fagarbeid og la dem prøve seg i praktiske oppgaver.
- 2094 • Arbeide for at alle barn og unge skal kunne få undervisning på
- 2095 kulturskolen, og at deltakeravgiften ikke er så høy at noen
- 2096 ekskluderes.
- 2097 • Sikre at alle elever fortsatt har tilgang til skolebibliotek, også elever på
- 2098 privatskoler, og inkludere skolebibliotekarene i det pedagogiske
- 2099 arbeidet.
- 2100 • Stille strengere krav til kvaliteten og omfanget på
- 2101 svømmeundervisningen, slik at barn lærer å svømme.
- 2102

Økt innsats mot mobbing

Barn og unge skal ha et godt og trygt skolemiljø, det er et felles ansvar. Ingen skal være redde for å oppleve mobbing, verken på skoleveien, i friminuttene eller i timen. Arbeiderpartiet vil intensivere innsatsen mot mobbing i den norske skolen.

Arbeiderpartiet vil:

- 2110 • Etablere beredskapsteam mot mobbing i alle kommuner.
- 2111 • Gi kommunene mulighet til å ansette flere miljøarbeidere på skoler
- 2112 med store læringsmiljøutfordringer.
- 2113 • Endre kapittel 9A i opplæringsloven i dialog med partene i skolen,
- 2114 slik at både elevenes og lærernes rettssikkerhet ivaretas på en
- 2115 bedre måte i arbeidet med et trygt skolemiljø.
- 2116 • Prioritere det forebyggende arbeidet og gjennomføre et bredt
- 2117 kompetansehevingsprogram om mobbing som alle
- 2118 voksenpersoner i skolen kan søke på.
- 2119 • Utvikle statlig kompetansesenter som skal veilede og sikre lik
- 2120 behandling i saker om mobbing, uavhengig av hvilken
- 2121 kommune man bor i.
- 2122 • Styrke laget rundt elevene med ressurser og fagfolk for å bedre
- 2123 kunne løse sosiale utfordringer og sikre mer tid til læring og
- 2124 elevoppfølging.
- 2125
- 2126

En fremtidsrettet videregående opplæring som flere fullfører

Videregående opplæring skal gi ungdom yrkeskompetansen eller studieforbereidelsen de trenger, og alle skal få et tilbud som gir dem gode muligheter videre. Det er fremdeles for mange elever som ikke fullfører videregående opplæring.

2132 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2133 • Gi elever rett til sluttkompetanse i tråd med anbefalingene fra Lied-
2134 utvalget.
- 2135 • Tilby intensivopplæring mellom ungdomstrinnet og videregående
2136 opplæring for elever med svake grunnleggende ferdigheter.
- 2137 • Sørge for bedre oppfølging av elever med særskilte
2138 utfordringer som risikerer stort fravær.
- 2139 • Dele skoleåret i terminer.
- 2140 • Beholde fylkenes rett til selv å bestemme hvordan opptak til
2141 videregående skole skal foregå.
- 2142 • Forbedre dagens fraværsreglement slik at det blir mindre rigid og
2143 byråkratisk, mer rettferdig for elevene og legger opp til økt
2144 gjennomføring.
- 2145 • Tilby flere språkfag, herunder tegnspråk, i den videregående skolen.
- 2146 • Tilby faglig sterke elever å ta flere fag på høyere nivå.
- 2147
- 2148

2149 **Fremtidens fagarbeidere**

2150 Det norske nærings- og samfunnslivet trenger flere fagarbeidere for å bygge
2151 den moderne velferdsstaten og en industri i verdenstoppen. Likevel er det
2152 fremdeles mange yrkesfagelever som ikke får læreplass. Arbeiderpartiet vil
2153 styrke de yrkesfaglige programmene og sørge for at arbeidslivet som venter
2154 etter fullført utdanning, er attraktivt, trygt og seriøst.

2155

2156 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2157 • Innføre en læreplassgaranti som sikrer at alle elever som er kvalifisert,
2158 får læreplass, gjennom et forpliktende samarbeid mellom staten,
2159 fylkeskommunen og arbeidslivet.
- 2160 • Øke antall læreplasser, blant annet ved å:
  - 2161 ○ jobbe for at alle kommuner årlig tilbyr minst 3 læreplasser per 1000
2162 innbyggere.
  - 2163 ○ stille strengere krav til antall læreplasser i statlige virksomheter.
  - 2164 ○ kreve at private barnehager tar inn lærlinger i barne- og
2165 ungdomsarbeiderfag.
  - 2166 ○ differensiere lærlingtilskuddet for ulike elevgrupper.
- 2167 • Innføre krav om kompetanse for instruktører i lærebedrifter og ansatte
2168 i oppfølgingstjenesten.
- 2169 • Rekruttere og videreutdanne flere yrkesfaglærere, satse på
2170 yrkefagutdanningene og innføre mer praksis i yrkesfagopplæringen.
- 2171 • Endre opptakskravene til PPU slik at personer med fagskoleutdanning,
2172 kombinert med fag-/svennebrev, er kvalifiserte til å søke.
- 2173 • Legge til rette for at yrkesfaglærere får mulighet til faglig påfyll.
- 2174 • Opprette en ordning med nasjonal senterstatus for fremragende
2175 yrkesutdanning (SFY), etter modell av Senter for fremragende
2176 utdanning (SFU).
- 2177 • Videreutvikle og utvide y-veien slik at fagbrev gir adgang til høyere
2178 utdanning innenfor relevante studier, i kombinasjon med nødvendige
2179 forkurs eller annen kvalifisering innenfor de aktuelle utdanningene.

- 2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
- Legge til rette for fleksible løp i flere utdanningsprogrammer, der elevene får veksle mellom skole og arbeidsliv.
  - Styrke stipendordningen.
  - Gi alle lærlinger et lærlingbevis som gir samme fordeler som elever og studenter har.
  - Styrke yrkesopplæringsnemndas mandat i arbeidet med utvikling av fag -og yrkesopplæring.
  - Investere mer i utstyr på yrkesfaglinjene slik at opplæringen blir mer relevant.

Fagskolene: Flere studieplasser og økt satsing

2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197

Fagskolene skal gi solid høyere yrkesfaglig utdanning og være et likeverdig yrkesfaglig alternativ til universitets- og høyskoleutdanning. Arbeiderpartiet vil gi fagskoleutdanningene en viktigere rolle i den livslange læringen og jobbe for et tett samarbeid mellom fagskolene og partene i arbeidslivet.

Arbeiderpartiet vil:

- 2198
2199
2200
2201
2202
2203
2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210
2211
2212
2213
2214
2215
2216
2217
2218
2219
2220
2221
- Gjennomføre en forpliktende opptrappingsplan med tusen nye fagskoleplasser årlig over fem år, i tråd med arbeidslivets behov.
  - Gjennomgå dimensjoneringen av og finansieringen i fagskolesektoren for å sikre at utdanningstilbudene er tilgjengelige, relevante og har god kvalitet.
  - Gi fagskolelærere bedre muligheter til å utvikle sin pedagogiske kompetanse.
  - Gjøre fagskoler til en mer attraktiv karrierevei ved å øke kunnskapen om fagskolesektoren på ungdomsskolen og i videregående opplæring.
  - Opprette et nasjonalt studentombud for fagskolestudentene.
  - Legge til rette for flere bransjeprogrammer og etter- og videreutdanningstilbud som tar i bruk fagskolenes kapasitet og kompetanse.
  - Styrke innholdet og den pedagogiske undervisningskompetansen i fagskolene.
  - Jobbe for flere desentraliserte fagskoletilbud som kan kombineres med jobb.
  - Legge til rette for mer internasjonalisering og utveksling i fagskolesektoren.
  - At fagskoleutdanning skal bygge på og være i samsvar med relevante yrkesfaglige, kunstfaglige, etiske, vitenskapelige og pedagogiske prinsipper.

Et løft for skolebygg, teknologi og digital kompetanse

2222
2223
2224
2225
2226
2227
2228

Digitalisering endrer hverdagen til lærere, elever og foreldre, og digital kompetanse er en forutsetning for å klare seg i dagens samfunn. Arbeiderpartiet vil satse på et teknologiløft for skolen, slik at elevene kan lære bedre og bli mer kompetente i møte med digitaliseringen.

Gode skolebygg tilrettelegger for god, aktiv og variert læring.

2229 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2230 • Sørge for gode finansieringsordninger til kommuner som vil bygge
2231 nye eller ruste opp gamle skolebygg
- 2232 • Sikre tilgjengelig og oppdatert utstyr og tilgang til høyhastighetsnett
2233 i skolen.
- 2234 • Gi lærerne økt kompetanse i bruk av digitale læremidler og
2235 pedagogisk kvalitetssikring av læremidlene.
- 2236 • Innføre en nasjonal støtteordning for å utvikle gode digitale
2237 læremidler.
- 2238 • Sikre at alle elever får erfaring med koding som del av skolens
2239 faginnhold.

2240

2241

2242 **Økt likestilling og bedre universell utforming**

2243 Den norske skolen skal være likestilt. Det betyr at den må være tilpasset og
2244 reelt tilgjengelig for alle elever, uansett hvem de er, og hvilke behov de har.
2245 For mange elever opplever at verken bygningsmasse, uteområder, hjelpemidler
2246 eller undervisning er tilpasset dem. En skole for alle må være universelt
2247 utformet, og skolen må ha kunnskap om de ulike elevenes behov, slik at barna
2248 kan leke, lære og utvikle seg i trygge rammer.

2249

2250

2251 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2252 • Sette rådgivningstjenesten i stand til å gi bedre veiledning til elever
2253 med funksjonsnedsettelse.
- 2254 • Kreve at læremidler og eventuelle hjelpemidler må være tilgjengelig
2255 og tilpasset den enkelte elevs funksjonsnivå.
- 2256 • Gjennomføre «Veikart for universelt utformede nærskoler» innen 2030.

2257

2258

2259 **Strengere regler for å hindre privatisering og kommersialisering**

2260 For Arbeiderpartiet er det viktig at alle barn får en god utdanning, og at ulike
2261 barn går på samme skole. Arbeiderpartiet vil hegne om den offentlige
2262 fellesskolen der barn og unge med ulik bakgrunn og fra ulike samfunnslag
2263 møtes og lærer hverandre å kjenne. Fellesskolen bygger opp tilliten og ned
2264 forskjellene mellom folk, det er bra for fellesskapet, økonomien og
2265 livskvaliteten vår.

2266 Et stort innslag av private skoler tapper offentlige budsjetter og skaper
2267 større skiller mellom barna.

2268

2269 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2270 • Si nei til etablering av nye kommersielle privatskoler og stramme inn
2271 privatskoleloven.
- 2272 • Innføre en lokal vetorett slik at kommuner og fylkeskommuner selv kan
2273 styre omfanget av private skoler og ta hensyn til det totale lokale
2274 skoletilbudet.

- 2275
- Styrke tilsynet av privatskoler for å sikre at de etterlever regelverket.
- 2276
- Gjøre fellesskolen mer mangfoldig, blant annet ved at skoleeiere
- 2277
- lettere skal kunne gjennomføre forsøk og utviklingsarbeid med
- 2278
- utgangspunkt i lokale behov.

2279
2280

2281 **Folkehøgskolene: Et verdifullt alternativ i vekst**

2282 Folkehøgskolene er et verdifullt alternativ til det formelle utdanningssystemet
2283 som er uten karakterer og eksamener, men som gir lærelyst og ny motivasjon i
2284 tillegg til å drive allmenndanning og utvikle ferdigheter for livet.

2285 Folkehøgskolene er mer populære enn på lenge og tilbyr et stort spenn i fag-
2286 og kurstilbud over hele landet.

2287
2288

Arbeiderpartiet vil:

- 2289
- Legge frem en nasjonal plan for vekst i elevplasser og etablering av nye
- 2290
- folkehøgskoler.
- 2291
- Gjennomgå støtte- og finansieringsordningene for å bidra til at
- 2292
- folkehøgskole er et reelt tilbud for alle.
- 2293
- Legge til rette for folkehøgskolelærere som ønsker å ta praktisk-
- 2294
- pedagogisk utdanning (PPU).
- 2295
2296
2297

2298 **Mer desentralisert utdanning**

2298 Arbeidslivet vil fremover ha behov for et mer tilpasset og mangfoldig etter- og
2299 videreutdanningstilbud, som kan kombineres med arbeid, og vi må rekruttere
2300 og utdanne nok fagfolk til bedrifter og kommuner i hele landet. Vi vil gjøre det
2301 enklere å få kompetansepåfyll og å ta mer utdanning som voksen eller ved
2302 siden av jobb. Utdanningsinstitusjonenes regionale rolle må styrkes.

2303

2304 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2305
- Sørge for at målene om regionalt ansvar og lik tilgang til høyere
- 2306
- utdanning i hele landet styrkes og følges opp av
- 2307
- utdanningsinstitusjonene.
- 2308
- Legge frem opptrappingsplaner for nye studieplasser for hele landet,
- 2309
- og prioritere utdanning innen viktige yrker der det mangler
- 2310
- tilstrekkelig kvalifisert arbeidskraft.
- 2311
- Stille tydelige nasjonale krav om regional tilstedeværelse for å styrke
- 2312
- det desentraliserte tilbudet.
- 2313
- Satse på fjernundervisning og modulbaserte utdanninger på nett, som
- 2314
- kan tas i hele landet og kobles til kommunale praksisplasser.
- 2315
- Etablere pilotprosjekter der man bruker digitale løsninger for å gi
- 2316
- steds- og tidsuavhengig kompetanseheving.
- 2317
- Styrke studiesentrene som regionale samlingspunkter for
- 2318
- desentralisert utdanning sammen med universitetene og høgskolene.
- 2319
- Skreddersy det desentraliserte utdanningstilbudet til det offentlige og
- 2320
- næringslivets behov.

2321 **Høyere utdanning: mer mangfold og bedre arbeidsvilkår**

2322 Høyere utdanning, forskning og kompetanse er avgjørende for verdiskaping og
2323 innovasjon i det norske samfunnet.

2324 Arbeiderpartiet vil bedre studenters og ansattes arbeidsvilkår, redusere
2325 midlertidighet og fremme bred rekruttering, bedre likestilling og mangfold
2326 innenfor utdanning og forskning.

2327 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2328 • At høyere utdanning i Norge skal være gratis, også for
2329 internasjonale studenter.
- 2330 • Trappe opp antall nye studieplasser, særlig på områder som er
2331 viktige for arbeidslivet.
- 2332 • Løfte studiekvaliteten gjennom bedre veiledning og oppfølging, mer
2333 praksis, bedre digitale løsninger og ved å stille større krav til
2334 studieintensitet.
- 2335 • Innføre en tillitsreform for universitets- og høyskolesektoren ved å:
  - 2336 ○ styre sektoren mer basert på tillit, med overordnede mål.
  - 2337 ○ avvikle unødvendige og byråkratiske kontrollregimer.
  - 2338 ○ gjennomgå finansieringsordningen slik at den fremmer
  - 2339 lærestedenes brede samfunnsoppdrag, bidrar til bedre
  - 2340 studiekvalitet og de faktiske utdanningskostnadene dekkes.
  - 2341 ○ gjøre universiteter og høyskoler til en mer attraktiv karrierevei ved
  - 2342 å bedre kjønnsbalansen, stramme inn regelverket for bruk av
  - 2343 midlertidige stillinger og sørge for at midlertidigheten kommer ned
  - 2344 på nivå med arbeidslivet for øvrig.
- 2345 • Sørge for at bygg og infrastruktur på universiteter og høyskoler holder
2346 tilfredsstillende standard, og legge frem en prioriteringsliste for
2347 nybygg og investeringer.
- 2348 • Styrke ordningen med Senter for fremragende utdanning (SFU), og
2349 utvide denne og andre ordninger som stimulerer til god
2350 utdanningskvalitet.

2351

2352

2353 **Flere boliger og økonomi til å studere på heltid**

2354 Et godt studiested, trygg økonomi og et sted å bo mens man studerer, er svært
2355 viktig for studentenes læring og livskvalitet. Arbeiderpartiet vil bygge flere
2356 studentboliger og sikre at det er mulig å studere på heltid. Studiestedene skal
2357 være et godt og trygt sted å være, både faglig og sosialt, for alle studenter.

2358

2359 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2360 • Innføre 12 måneders studiestøtte for heltidsstudenter med barn under
2361 16 år.
- 2362 • Sikre opptjening av rettigheter til foreldrepermisjon for studenter og at
2363 studenter ikke skal miste foreldrestipend dersom ektefellen eller
2364 samboeren tar ut foreldrepermisjon.
- 2365 • Styrke velferdstilbudet til studentene, inkludert helsetilbudet.
- 2366 • Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 3000 bygde boliger i
2367 året, med vekt på pressområder der behovet er størst.

- 2368
2369
2370
2371
2372
2373
- Øke studiestøtten og legge frem en ny modell for studiefinansiering som bedre legger til rette for heltidsstudenter og gir mulighet for differensiert finansiering for utdanning på deltid.

Forskning for omstilling og klima

2374
2375
2376
2377
2378
2379

Forskning er en forutsetning for utvikling og vekst og helt nødvendig for å møte de store samfunnsutfordringene nasjonalt og globalt. Forskning og utvikling er avgjørende for å sikre innovasjon, teknologiutvikling og konkurransekraft og de teknisk-industrielle forskningsinstituttene har en nøkkelrolle for nødvendig omstilling i både næringsliv og offentlige virksomheter.

2380
2381
2382
2383
2384

Arbeiderpartiet vil styrke norsk forskning, både i regi av det offentlige og i næringslivet. Norge skal være en drivkraft i den internasjonale kunnskapsutviklingen og ha verdensledende miljøer innenfor områder der vi har særlige fortrinn.

Arbeiderpartiet vil:

- 2385
2386
2387
2388
2389
2390
2391
2392
2393
2394
2395
2396
2397
2398
2399
2400
2401
2402
2403
2404
2405
2406
2407
2408
2409
2410
2411
2412
2413
- Videreføre treprosentmålet i forskningspolitikken og legge frem en strategi for at forskning og utvikling i næringslivet utgjør to prosent av BNP innen 2030.
  - Innføre et forskningsløft for klima og omstilling:
    - prioritere mer av fellesskapets forskningsmidler til områder der samfunnet har størst behov.
    - satse mer på langsiktig forskning gjennom ordninger som Sentre for fremragende forskning (SFF), Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI), kompetanseklynger og flerårige forskningsprogrammer.
    - utvide satsingen på fremragende forsknings- og utdanningsmiljøer og etablere nye forskningsmiljøer i internasjonal toppklasse knyttet til næringsklynger.
    - legge til rette for flere ordninger der arbeidstakere fra andre deler av arbeidslivet kan få tilrettelagte forskerløp.
  - Heve departementenes forskningsandel og sikre bedre samordning av forskningspolitikken på tvers av staten, organisasjonene og næringslivet.
  - Legge frem en strategi for å styrke forskning som attraktiv karrierevei.
  - Sørge for at offentlig finansiert forskning er tilgjengelig, og sikre at alle høyere utdanningsinstitusjoner har gode ordninger for publisering med åpen tilgang.
  - Redusere søknadsbyråkratiet og rapporteringen knyttet til de konkurranseutsatte arenaene i Norges forskningsråd.

2414
2415
2416
2417
2418
2419
2420
2421
2422
2423
2424
2425
2426
2427
2428
2429
2430
2431
2432
2433
2434
2435
2436
2437
2438
2439
2440
2441
2442
2443
2444
2445
2446
2447
2448
2449
2450
2451
2452
2453
2454
2455
2456
2457
2458
2459
2460
2461
2462
2463
2464

Helse og omsorg:

God helse og livskvalitet for alle

En felles offentlig helsetjeneste, styrt av felleskapet og finansiert over skatteseddelen, er det beste forsvaret mot økte forskjeller. Vi skal ha en helsetjeneste i verdensklasse der fagfolkene står i front, en tjeneste som vil satse mer på forebygging, som lytter til pasientene, og som er tilgjengelig for alle uansett hvem de er, og hvor de bor. Det er et felles ansvar å forhindre at koronapandemien fører til langvarige helseutfordringer for mennesker og grupper i samfunnet vårt.

Det er fremdeles mye å ta fatt i for å skape verdens beste helsetjeneste. De sosiale helseforskjellene vokser, mange har ikke råd til ordentlig tannbehandling. Flere pasienter får ikke rehabilitering etter alvorlig sykdom og skade. Vi ser en økning i psykiske plager, særlig blant unge, og ventetidene og forutsigbarheten i psykisk helsevern er for dårlig. Mange sykehus sliter med kapasiteten, og ansatte må bruke tid på rapportering og byråkrati i stedet for å hjelpe og behandle.

Vi må øke helsebudsjettene for å kunne innlemme de nyeste og beste behandlingsmetodene i den norske helsetjenesten.

Psykisk helse er like viktig som fysisk helse. Vi må trappe opp forebyggingen av psykiske helseplager og sikre at det blir lettere å få hjelp når slike plager oppstår.

Eldre er like forskjellige som alle andre aldersgrupper. Eldre må få være sjef i eget liv. Politikken må både se eldre som en ressurs og klare å trygge tilværelsen når helsen svikter og man trenger hjelp.

Arbeiderpartiets hovedprioriteringer i helse- og omsorgspolitikken er:

- Et likeverdig helsetilbud over hele landet, basert på behov og ikke på den enkeltes betalingsevne.
- En folkehelsepolitikk som bidrar til å utjevne sosiale helseforskjeller.
- Å sørge for nok folk på jobb, i faste og hele stillinger, med muligheter for praksis og videreutdanning i hele helsetjenesten.
- Økt kapasitet i sykehusene og reduksjon i bruken av markedsmodeller, til fordel for mer tillit til helsepersonell, mer medvirkning for pasienter og bedre samarbeid på tvers i helsesektoren.
- Sterkere nasjonal helseberedskap, særlig legemiddeltilgang, akuttmedisin og kritisk helsepersonell, i hele landet.
- Styrking og prioritering av psykisk helsehjelp og rus, med både akutttilbud og lavterskeltjenester.
- En eldreomsorg som gir mer frihet og trygghet, innenfor en offentlig ramme.
- En gradvis utvidelse av den offentlige tannhelsen.
- Å unngå å øke egenandelene i helse utover prisvekst.

2465 **Folkehelse – felleskapets ansvar**

2466 God helse skapes der folk lever, bor og arbeider. Vi må sørge for at alle
2467 samfunnssektorer er med på å forebygge og investere i god folkehelse. Et godt
2468 folkehelsearbeid er helsefremmende og kan motvirke fremvekst av kroniske
2469 sykdommer i befolkningen. Forebyggende helsearbeid kan også hindre at
2470 mennesker blir stående utenfor arbeidslivet. Å utjevne økonomiske og sosiale
2471 forskjeller vil i seg selv fremme den norske folkehelsen.

2472
2473 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2474 • Innføre daglig fysisk aktivitet i skolen.
- 2475 • Legge til rette for gang- og sykkelveier og lett tilgjengelige og rimelige
2476 offentlige transportmidler ved daglig kommunikasjon for alle.
- 2477 • Innføre et sunt, enkelt skolemåltid i løpet av dagen og gi skolene frihet
2478 til å organisere dette selv.
- 2479 • At folkehelse settes på dagsorden i skolen, og at vi sikrer at barn får
2480 kunnskap om fysisk og psykisk helse i skolen.
- 2481 • Gjennomgå og vurdere innstramminger i lovverket for regulering av
2482 markedsføring av usunn mat og drikke rettet mot barn og unge.
- 2483 • Føre en restriktiv alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolets
2484 samfunnsrolle.
- 2485 • Sørge for retningslinjer for alkoholbruk på alle arbeidsplasser og styrke
2486 det rusforebyggende arbeidet i skolen.
- 2487 • Stimulere kommuner til å følge opp folkehelseloven og lovpålagte tiltak i
2488 all kommunal planlegging.
- 2489 • Sørge for at det i byer og tettbygde strøk, der det ofte er press på
2490 arealene, blir satt av tilstrekkelig med områder til friluftsliv og
2491 rekreasjon.
- 2492 • Vurdere tiltak mot luftforurensning som et ledd i å forebygge alvorlig
2493 sykdom.
- 2494 • Utrede virkemidler for å begrense barns bruk av energidrikker.
- 2495 • Lage en ny strategi for utjevning av sosiale helseforskjeller og
2496 bekjempelse av ensomhet.
- 2497 • Tydeliggjøre at folkehelsekonsekvenser skal vurderes i alle
2498 samfunnssektorer.
- 2499

2500
2501 **Bedre kvalitet og kapasitet i sykehus i hele landet**

2502 I en sterk, offentlig og solidarisk helsetjeneste er fagfolkene selve nerven og
2503 den ressursen vi må ta best vare på. Fagfolk må få tilgang til oppdatert
2504 teknologi og mulighet til kompetanseutvikling, slik at de alltid kan ligge i front i
2505 faget. Flere eldre gir større behov for flere ulike behandlingsplasser ved norske
2506 sykehus. Vi må bygge store nok bygg med rom til behandling og pleie, som
2507 også er gode arbeidsplasser for de som jobber der.

2508
2509 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2510 • Gi mer penger til sykehusene gjennom økt grunnfinansiering.
- 2511 • Satse på sterke lokalsykehus i hele landet.
- 2512 • Korte ned helsekøer ved å styrke tilbudet der køene er lange.
- 2513 • Øke utrednings- og behandlingsskapasiteten i poliklinikker på
2514 ettermiddager og kvelder.
- 2515 • Sørge for at pasienter får god informasjon gjennom hele behandlingen.
- 2516 • Sørge for at avtalespesialister er et reelt tilbud for alle uansett hvor de
2517 bor.

- 2518
- 2519
- 2520
- 2521
- 2522
- 2523
- 2524
- 2525
- 2526
- 2527
- 2528
- 2529
- 2530
- 2531
- 2532
- 2533
- 2534
- 2535
- 2536
- 2537
- 2538
- 2539
- 2540
- 2541
- 2542
- 2543
- Sørge for at “beste praksis” blir implementert i pasientbehandling over hele landet, for å fjerne urettferdige forskjeller i kvaliteten på behandling, utredning og oppfølging.
  - Satse på nødvendig teknologi for at nye teknikker og medikamenter skal tas i bruk.
  - Legge til rette for at persontilpasset medisin blir tilgjengelig i Norge.
  - Styrke kvalitetsregistrene og benytte dem aktivt i kvalitetsforbedrende arbeid.
  - Legge til rette for at flere pasienter får delta i kliniske studier.
  - Styrke ettervernet etter kreftbehandling.
  - Gjennomgå antallet sengeplasser i sykehusene tilpasset en eldre befolkning, som kan ha et sammensatt sykdomsbilde, og øke antall plasser der det er behov.
  - Øke bruken av hjemmesykehus og avstandsoppfølging gjennom å lage finansieringsordninger som støtter dette.
  - Ha en full gjennomgang av arbeidet med pasientsikkerhet, og satse på meldesystemer og forskning som gjør at vi blir bedre til å lære på tvers i hele helsetjenesten.
  - Få ned overbehandling i helsetjenesten, særlig behandling med liten forventet helseeffekt, og som også kan vise seg å ha uheldige bivirkninger.
  - Sikre åpenhet rundt prioriteringer i helsetjenesten og utrede endringer i systemet for nye metoder, for å sikre tillit til systemet og gi brukere og fagfolk en sterkere stemme.

Mindre marked, mer tillit, medvirkning og samhandling

2544 Arbeiderpartiet vil innføre en tillitsreform og gi ansatte mer tillit og økt medvirkning, ved at markedstenkningen og målstyringen reduseres, og ved at vi tar sterkere politisk styring over vår felles helsetjeneste. Pasientene skal høres og delta i dialog med sine behandlere. Samhandlingen mellom sykehus og hjemkommune skal bli bedre.

2550

2551 Sykehusene og vår felles helsetjeneste skal eies av staten og styres politisk. Vi vil ta et oppgjør med privatiseringsreformer i helsetjenesten. Regjeringens finansieringsordning fritt behandlingsvalg med gir fri etableringsrett for private behandlere på de offentlige sykehusenes regning, skal avvikles. Vi sier nei til outsourcing av renholdstjenester og andre kritiske driftsfunksjoner og vil avvikle ordningen med nøytral moms for helseforetakene. Ordningen fritt sykehusvalg skal beholdes som pasientrettighet der pasientene kan velge behandlingssted blant alle offentlige sykehus og ideelle og private aktører som har avtale med et helseforetak.

2560 Et kommersielt helsetilbud på siden av den offentlige, finansiert av forsikringsprodukter, er oppskriften på økte forskjeller og tapper det offentlige for både menneskelige og økonomiske ressurser. Den offentlige helsetjenesten skal være god og trygg for alle våre innbyggere. Vårt mål er at vår felles offentlige helsetjeneste alltid skal være best, og at privat helseforsikring blir overflødig.

2566

2567

2568 **For å bedre samhandling og styrke brukermedvirkningen vil Arbeiderpartiet:**

- 2569 • Gjennomføre en samhandlingsreform 2.0 og sørge for at krav til
2570 kvalitet og frister kobles til hele pasientløpet, ikke bare til tiden
2571 pasienter ligger på sykehus.
- 2572 • Bedre samhandlingen mellom sykehus og kommunal helsetjeneste til
2573 beste for pasienten.
- 2574 • Hente inn igjen viktig støttepersonell i sykehusene, som
2575 helsesekretærer og annet administrativt personell, og bedre
2576 oppgavedelingen mellom helsepersonell slik at ressursene kan
2577 utnyttes fullt ut.
- 2578 • Prioritere IKT-løsninger som letter kommunikasjon på tvers av nivåene,
2579 som for eksempel Pasientens legemiddelliste, som gir helsepersonell
2580 oversikt over pasienters legemiddelbruk.
- 2581 • Styrke brukermedvirkningen i pasientbehandlingen, også ved at
2582 pasientene gis mulighet for tilbakemelding med vurdering av mottatt
2583 behandling.
- 2584 • Sette av samhandlingsmidler på sykehusenes budsjetter for å utvikle
2585 ulike samhandlingstiltak mellom sykehusene og kommunene i
2586 fellesskap.

2587

2588 **For å forbedre styringen av sykehusene vil Arbeiderpartiet:**

- 2589 • Igangsette et arbeid for å redusere markedsstyringen i alle deler av
2590 spesialisthelsetjenesten sammen med partene.
- 2591 • Fjerne innsattsstyrt finansiering og gjeninnføre en mer kvalitetsbasert
2592 finansiering i fødetilbudet og i psykiatri og rus.
- 2593 • Redusere mål- og resultatstyring og fjerne unødvendig rapportering i
2594 helsesektoren sammen med partene i arbeidslivet.
- 2595 • Etablere som hovedregel at alle norske sykehus skal ha stedlig
2596 ledelse.
- 2597 • Utrede modeller for hvordan sykehusene kan gjøre større
2598 investeringer uten at det må spares opp egenkapital, slik at innsparing
2599 ikke går ut over drift.
- 2600 • Sikre demokratisering av sykehusene ved å gi de ansatte reell
2601 medbestemmelse i viktige beslutninger.
- 2602 • Utrede alternative former for demokratisk forankring i
2603 helseforetakenes opptaksområde, uten å utfordre prinsippet om
2604 statlig eierskap.
- 2605 • Avvikle ordningen med nøytral merverdiavgift i helseforetakene, fordi
2606 det bidrar til outsourcing av viktige driftsoppgaver.
- 2607 • Gjennomgå antallet regionale og lokale helseforetak og tydeliggjøre
2608 hvilke beslutninger som skal avgjøres av helseministeren i
2609 foretaksmøtet.
- 2610 • Sette en stopper for outsourcing av renholdstjenester og andre
2611 kritiske driftsfunksjoner.
- 2612 • Gjennomgå veksten i lederstillinger i helsesektoren og vurdere
2613 regelverk som kan understøtte en fornuftig lederstruktur.
- 2614 • Sette en stopper for lukrative etterløns- og sluttavtaler i
2615 helsesektoren, gjennom regelverk som begrenser en slik utvikling.
- 2616

2617
2618
2619
2620
2621
2622
2623
2624
2625
2626
2627
2628
2629
2630
2631
2632
2633
2634
2635
2636
2637
2638
2639
2640

2641
2642

2643
2644
2645
2646
2647
2648
2649
2650
2651
2652
2653
2654
2655
2656
2657
2658
2659
2660
2661
2662
2663
2664

For å forhindre todeling av helsetjenesten vil Arbeiderpartiet:

- Fjerne fri etableringsrett for private på det offentliges regning og bevare «Fritt sykehusvalg» så pasienter kan velge blant alle offentlige sykehus og ideelle og private aktører som har avtale med et helseforetak.
- Å unngå å øke egenandelene i helse utover prisvekst.
- Prøve ut utvidede åpningstider og øke kapasiteten i den offentlige helsetjenesten.
- Videreutvikle det gode samarbeidet med ideelle aktører, som leverer et viktig supplement til den offentlige helsetjenesten.
- Legge til rette for at offentlig ansatt helsepersonell kan bruke hele sin kapasitet på egen arbeidsplass, ved at man ikke har bierverv hos private behandlingsinstitusjoner som gir helsehjelp til de samme pasientene man behandler i det offentlige.
- Redusere behovet og bruken av private helseforsikringer.
- Gjennomgå utviklingen av private helseaktører og privat helseforsikring i Norge og foreslå ytterligere tiltak for å forhindre en todelt helsetjeneste.
- Gjennomgå praksisen av rett til nødvendig helsehjelp som ikke kan vente, for personer uten lovlig opphold, og vurdere ordninger for å sikre at disse rettighetene oppfylles.
- Utarbeide en ny strategi for migrasjonshelse og satse på forskning på dette feltet.

For å sikre innovasjon og digitalisering og bedre bruk av helsedata vil Arbeiderpartiet:

- Oppgradere helsetjenestens digitale grunnmur og ta i bruk brukervennlige løsninger for fagfolk og pasienter.
- Gjøre helsedata trygt tilgjengelig i hele helsetjenesten for å sikre pasientens behandling og medbestemmelse.
- Bidra til økt innovasjon og aktivitet for å utvikle velferdsteknologi med universelt utformede brukergrensesnitt.
- Tilrettelegge for økt bruk av helsedata og data fra norske biobanker til kliniske studier og til samarbeid med helseindustrien, på en måte som sikrer offentlig kontroll med dataene.

Psykisk helse – tidlig innsats, kort vei til hjelp og sterkere ettervern

Psykisk helse er like viktig som fysisk helse. Forebyggingen av psykiske plager begynner med et samfunn der alle blir sett og får delta på egne premisser, en skole med nok lærere til å følge opp den enkelte og et arbeidsmarked som også har jobber for unge som ikke vil ta en lang utdanning. For mennesker med psykiske helseplager er det helt avgjørende å få hjelp der de er, om det er på skolen, på et sykehjem eller på en arbeidsplass. Arbeiderpartiet mener psykisk helsevern og rusomsorg trenger et forpliktende løft, både når det gjelder tidlig innsats, behandling og ettervern.

2665 For å sikre hjelp i hjemkommunen til mennesker med psykisk helseplager vil
2666 Arbeiderpartiet:

- 2667 • Sørge for rask psykisk helsehjelp og lavterskeltjenester uten
2668 henvisning i alle kommuner.
- 2669 • Innføre en nasjonal bemanningsnorm for skolehelsetjenesten i tråd
2670 med Helsedirektoratets anbefalinger.
- 2671 • Forsterke den tidlige tverrfaglige innsatsen rundt elevene i skolen, slik
2672 at unge tidlig får hjelp med sine utfordringer, på rett nivå.
- 2673 • Styrke arbeidet med å forebygge selvmord.
- 2674 • Investere i digital ungdomshelse som når ungdom på alle plattformer
2675 og er bemannet av helsepersonell, og som ivaretar personvern på en
2676 trygg måte.
- 2677 • Sette av ressurser til frivillige organisasjoner innen psykisk helsevern,
2678 særlig med tanke på godt ettervern.
- 2679 • Sørge for at helsesykepleiere kan henvise til BUP i hele landet.
- 2680 • Sørge for at de som har fått oppfølging av BUP, er sikret et videre
2681 tilbud ved behov etter fylte 18 år.
- 2682 • Satse på studenters psykiske helse, både ved å styrke forskningen og
2683 satse på tilpassede lavterskeltilbud.
- 2684 • Bidra til at mennesker med psykiske helseproblemer og rusproblemer
2685 kan komme ut i det ordinære arbeidslivet, gjennom ordninger som IPS
2686 – et forpliktende samarbeid mellom NAV, spesialisthelsetjenesten og
2687 kommunehelsetjenesten.
- 2688 • Øke bruken av gradert sykemelding og gjøre ordningen mer fleksibel.
- 2689 • Styrke samhandlingen mellom spesialisthelsetjenesten, fastlegen og
2690 kommunen for å fange opp mennesker som får avslag eller blir satt på
2691 venteliste i psykisk helsevern, og sørge for at disse blir ivaretatt i
2692 kommunen.
- 2693 • Utarbeide en nasjonal handlingsplan for redusert dødelighet og økt
2694 levealder for mennesker med psykiske og/eller rusrelaterte lidelser.
- 2695 • Øke bruken av aktivitetssenter o.l. i rusomsorgen.
- 2696 • Styrke sykepleierkompetansen i psykisk helsevern og rusbehandling.

2697
2698 For å styrke spesialisert psykisk helsevern vil Arbeiderpartiet:

- 2699 • Plassere spesialistene i front, slik at erfarne spesialister vurderer alle
2700 henvisninger og henter alle inn til en vurderingssamtale.
- 2701 • Lage en forpliktende opptrappingsplan for psykisk helse og få ned
2702 behandlingsskøene, slik at alle som har behov for akutt hjelp, får det.
- 2703 • Stanse nedbyggingen av døgnplasser i psykisk helsevern og øke
2704 plassene der det er nødvendig, etter en grundig gjennomgang av
2705 dagens tilbud.
- 2706 • Satse på desentralisert psykisk helsevern slik at det er kort vei til
2707 spesialister for folk i hele landet.
- 2708 • Etablere flere brukerstyrte plasser.
- 2709 • Erstatte pakkeløsninger i psykisk helsevern med løsninger som er mer
2710 tilpasset brukergruppen og basert på tillit til fagpersonenes
2711 vurderinger.
- 2712 • Fjerne egenandelen for pasienter til og med 25 år for behandling i
2713 offentlig psykisk helsevern.

- 2714
2715
2716
2717
2718
2719
2720
2721
2722
2723
2724
2725
2726
2727
2728
- Gi nødvendig faglig oppfølging av pårørende til pasienter i psykisk helsevern og rusomsorgen slik at de kan støtte sine nærmeste i deres behandling og hverdag.
  - Prøve ut en rett på pasientansvarlig sykepleier for personer med langvarige psykiske problemer og/eller rusproblemer.
  - Videreutvikle ordningen med egen psykiatriambulansetjeneste for å avlaste den vanlige ambulansetjenesten.
  - Bygge ut team som leverer helhetlige tjenester til mennesker med psykiske lidelser og rusproblemer (ACT- og FACT-team) over hele landet.
  - Styrke ettervernet i psykisk helsevern og rusomsorgen, slik at de som har vært gjennom behandling, får hjelp til arbeid, bolig og en meningsfylt fritid, ut fra den enkeltes behov.

Ambulanse og distriktsmedisin – hjelp når man trenger den

Folks trygghet avhenger av at hjelpen kommer når de trenger den og Arbeiderpartiet vil derfor satse tungt på akuttmedisin og distriktsmedisin.

Arbeiderpartiet vil:

- 2734
2735
2736
2737
2738
2739
2740
2741
2742
2743
2744
2745
2746
2747
2748
2749
2750
2751
2752
2753
2754
2755
2756
2757
2758
2759
2760
2761
- Forskriftsfeste responstider for ambulansetjenesten og sette en standard for kompetanse og akuttmedisinsk utstyr i ambulansebilene og på ambulansebasene.
  - Avklare ansvarsforholdet mellom ambulansetjenesten og brann- og redningstjenesten, og kompensere kommunene for merbelastning ved bruk av brann- og redningstjenesten, der de må stille opp innen ambulansetjenestens ansvarsområde.
  - Gjennomføre en statlig overtakelse av luftambulansen og utrede mulige modeller for samarbeid med ideell sektor.
  - Modernisere sentralene for akuttmedisinsk kommunikasjon (AMK).
  - Satse på moderne og store akuttmottak, med sengeposter for korttidsobservasjon og god kommunikasjon med resten av sykehuset, slik at de fleste får rask hjelp i mottaket.
  - Jobbe for en gjennomsnittlig beleggprosent på under 85 prosent for intensivavdelinger og avdelinger som yter øyeblikkelig hjelp.
  - Øke bruken av lokalmedisinske sentre og helsehus og sørge for at disse blir tilført flere spesialisttjenester.
  - Lage rekrutteringsordninger for helsepersonell i distriktskommuner.
  - Sørge for at det tilbys desentralisert utdanning i relevante og kritiske helseyrker.
  - Gjennomgå og vurdere organisering og bemanning av legevaktstjenesten i kommunene.
  - Vurdere ordninger for rimeligere parkering ved offentlige sykehus, særlig for pårørende til pasientgrupper som ligger lenge på sykehuset.
  - Finne et mer fornuftig system for finansieringen av pasientreiser, som også ser på de menneskelige og økonomiske konsekvensene av regelverket.

2762

2763

2764 **Fødetilbudet: trygghet for fødende i hele landet**
2765 Både fødende kvinner og fagmiljø har over flere år ropt varsku om
2766 utviklingen i fødetilbudet i Norge. Flere kvinner opplever risikosvangerskap,
2767 blant annet fordi de er eldre når de føder. Arbeiderpartiet vil styrke
2768 fødetilbudet ved å styrke bemanningen, satse på følgetjenesten og bedre
2769 finansieringen.

2770 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2771 • Styrke bemanning på fødeavdelingene med mål om én-til-én-
2772 oppfølging fra jordmor.
- 2773 • Legge til rette for at mor kan være så lenge som nødvendig
2774 barselavdeling etter fødsel.
- 2775 • Styrke jordmorstyrte fødestuer.
- 2776 • Innføre rammefinansiering av fødetilbudet.
- 2777 • Innføre en nasjonal ordning som sikrer at alle jordmødre i
2778 distriktskommuner får full stilling.
- 2779 • Sikre at kvinner i kommuner med 90 minutters reisevei eller mer til
2780 sykehuset får følge av jordmor på vei til sykehuset.
- 2781 • Sikre at alle kommuner kan oppfylle kravet om hjemmebesøk til
2782 nybakte mødre.

2783

2784

2785

Kvinnehelse og reproduktiv helse

2786 Arbeiderpartiet vil prioritere kvinnehelse, slik at retten til et likeverdig tilbud av
2787 helsetjenester sikres. Det er nødvendig med oppdatert og kjønns spesifikk
2788 kunnskap om kvinnehelse og sykdommer som rammer kvinner i ulike aldre, for
2789 at kvinner og menn skal motta likeverdige helsetjenester. Vi vil gå foran for å
2790 skape åpenhet om kvinnehelse og sykdommer som er tabubelagt

2791

2792 Arbeiderpartiet vil sikre god familieplanlegging og hindre uønskede
2793 svangerskap gjennom god seksualopplysning, tilgjengelig langtidsvirkende
2794 prevensjon og en abortlov som sikrer kvinner retten til å bestemme over eget
2795 liv og helse.

2796 Abortloven gir kvinnen rett til selvbestemt abort til utgangen av uke 12. De
2797 siste årene er det gjort innstramminger i abortloven, og kvinners rett til
2798 selvbestemmelse er svekket. Arbeiderpartiet vil oppheve disse endringene. Vi
2799 vil styrke kvinners rett til selvbestemmelse og rett til forsvarlig oppfølging og
2800 informasjon når de gjennomgår en abort. Dagens nemndsystem for kvinner
2801 som ønsker abort etter uke 12, oppleves som belastende for mange.

2802 Arbeiderpartiet vil gi kvinner som ønsker abort, mulighet til veiledning i regi av
2803 det offentlige.

2804 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2805 • Legge fram en strategi for kvinners helse, som innebærer styrking av
2806 forskning på kvinnehelse, mer kunnskap om kvinnehelse i
2807 helseutdanninger og tiltak for å sikre kvinner bedre utredning,
2808 behandling og oppfølging i helsetjenesten.

- 2809
- 2810
- 2811
- 2812
- 2813
- 2814
- 2815
- 2816
- 2817
- 2818
- 2819
- 2820
- 2821
- 2822
- 2823
- 2824
- 2825
- 2826
- 2827
- 2828
- 2829
- 2830
- Utrede mer standardiserte pasientforløp for smertebehandling, migrene, utmattelse og muskel- og skjelettlidelser.
  - Utvide ordningen med gratis prevensjon for unge jenter og kvinner.
  - Reversere alle innskrenkninger som er gjort i abortloven de siste årene.
  - Utrede et alternativ til dagens nemnds-system for kvinner som ønsker abort mellom uke 12 og 18.
  - *DISSENS: Ina Rangønes Libak, Ingvild Kjerkol, Anne Rygh Pedersen og Rina Mariann Hansen vil erstatte kulepunktet overmed:*
  - *Arbeiderpartiet vil avvikle nemnds-systemet i abortloven og gi kvinner selv retten til å avbryte svangerskapet inntil lovens ramme på 18 uker, og sørge for et offentlig tilbud om samtale for kvinner som ønsker dette.*
  - Legge til rette for et faglig forsvarlig valg mellom medikamentell og kirurgisk abort, og styrke oppfølgingen etter en abort for kvinner som har behov for det.
  - Følge opp endringene i bioteknologiloven som sikrer flere mulighet til å stifte familie.
  - Gi alle gravide tilbud om tidlig ultralyd i svangerskapet før uke 12 i det offentlige helsevesenet, og rett på utvidet fosterdiagnostikk, herunder NIPT, samt rådgivning og oppfølging.

2831

2832

2833 **Tannhelse – et hull i velferdsstaten**

2834 Tannhelsetjenestene er svært dyre, og det er et problem at ikke alle kan ivareta sin egen tannhelse. Dette rammer de som har svakest økonomi i samfunnet.

2835

2836

2837 Arbeiderpartiet vil prioritere en gradvis utvidelse av den offentlige tannhelsetjenesten med mål om å likestille den med andre helsetjenester. Vi vil begynne utvidelsen av det offentlige tannhelsetilbudet for unge voksne og utvide refusjonsordningene for grupper med spesielle diagnoser, svak økonomi og dårlig tannhelse.

2838

2839

2840

2841

2842 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2843
- 2844
- 2845
- 2846
- 2847
- 2848
- 2849
- 2850
- 2851
- 2852
- 2853
- 2854
- 2855
- 2856
- Styrke det forebyggende arbeidet for god folketannhelse.
  - Gjennomføre en tannhelsereform, med gradvis utvidelse av den offentlige tannhelsetjenesten, der vi prioriterer unge voksne og grupper som ikke har mulighet til å få gjennomført nødvendig tannhelsebehandling.
  - Styrke og forenkle ordningene for refusjon av tannhelseutgifter gjennom folketrygden til de med diagnoser som gir dårlig tannhelse.
  - Bedre ordningene for de som i dag ikke har økonomisk mulighet til å få gjennomført nødvendig tannhelsebehandling.
  - Innføre pristak på tannhelsetjenester i de tilfellene der offentlige stønadsordninger skal dekke hele eller deler av tannhelsebehandling.

2857 **En ansvarlig og solidarisk ruspolitikk**

2858 Alkohol og andre rusmidler forårsaker hvert år store problemer og lidelser for
2859 mange enkeltpersoner og deres nærmeste. I tillegg har det store konsekvenser
2860 for samfunnet. Vår politikk skal bidra til bedre folkehelse og redusere de
2861 negative konsekvensene av rusproblemer for den enkelte, for familien og for
2862 samfunnet. Derfor vil Arbeiderpartiet ha en kunnskapsbasert og differensiert
2863 ruspolitikk.

2864

2865 Vi vil arbeide for en ansvarlig og solidarisk ruspolitikk som holder bruken av
2866 illegale rusmidler lav, samtidig som den sørger for at personer med
2867 rusproblemer har mulighet til aktive og meningsfulle liv. Personer med
2868 rusproblemer må møtes med helsehjelp, støtte og motivasjon til behandling og
2869 et godt ettervern. Arbeiderpartiet vil satse på forebygging og rask oppfølging
2870 av ungdom som prøver ut illegale rusmidler.

2871

2872

2873 **Rusreform**

2874 Arbeiderpartiet har gått i front for å gi pasientrettigheter til personer med
2875 rusproblemer og fremmet en politikk som møter disse personene på en
2876 kunnskapsbasert og differensiert måte. Arbeiderpartiet ønsker en omlegging
2877 av de helse- og strafferettslige sidene av dagens ruspolitikk, der personer med
2878 rusproblemer skal møtes med hjelp fremfor straff. Arbeiderpartiet vil flytte
2879 ansvaret for samfunnets reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika fra
2880 justissektoren til helsetjenesten.

2881

2882 Narkotika skal fortsatt være forbudt, og politiet skal fortsatt avdekke og
2883 beslaglegge illegale rusmidler som før. Alternative reaksjoner til straff for bruk
2884 av narkotika kan for eksempel være forpliktende helse- og sosialfaglige
2885 oppfølgingssamtaler. Endringer i de strafferettslige reaksjonene for egen bruk
2886 av narkotika må følges av en styrket satsing på rusbehandling, som skal gjøre
2887 det lettere å hjelpe mennesker ut av rus.

2888 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2889 • Opprettholde et forbud mot narkotika.
- 2890 • Møte personer med rusproblemer med god helsehjelp, ikke straff.
- 2891 • Sikre en bedre livssituasjon og verdighet og reduserer stigma for
2892 personer med rusproblemer.
- 2893 • Evaluere bruken av ungdomskontrakter.
- 2894 • Øke ressursene til politiets innsats mot narkotikasalg og -kriminalitet.
- 2895 • Gjøre det tryggere å søke helsehjelp.
- 2896 • Utvikle i samarbeid med fagmyndighetene og kommunene.
- 2897 • Gi kommunene økonomi og ressurser slik at de kan tilby helse- og
2898 sosialfaglige oppfølgingssamtaler, kartlegge rusbruk og samhandle med
2899 spesialisthelsetjenesten om videre helsehjelp og behandlingstilbud.

2900 **Legemidler – større nasjonalt ansvar**

2901 Legemiddelmangel er et voksende problem. I 2008 ble det registrert 34 tilfeller
2902 av medisinmangel. I 2019 var tallet 1240. Vi er for sårbare når det gjelder
2903 tilgang på medisiner, og bør ta et større ansvar nasjonalt og globalt for å sikre
2904 tilgang til viktige medisiner og vaksiner.

2905 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2906 • Utrede etableringen av et nasjonalt farmasiselskap som kan stimulere
2907 til norsk legemiddel- og vaksineproduksjon, enten i egenregi eller i
2908 samarbeid med øvrig industri.
- 2909 • Få på plass norsk beredskapsproduksjon av viktige legemidler.
- 2910 • Øke bruken av beredskapslagring av legemidler og medisinsk utstyr.
- 2911 • Få ned ventetiden på godkjenning av nye legemidler.
- 2912 • Styrke skandinavisk og europeisk innkjøpssamarbeid.
- 2913 • Øke antallet kliniske studier i Norge.
- 2914 • Utvikle en ny strategi for antibiotikaresistens.
- 2915

2916

2917 **Helsepersonell – kompetanse og kapasitet**

2918 Uten helsepersonell stopper helsetjenesten opp. De er selve nerven i vår felles
2919 helsetjeneste og vår aller største ressurs. Det er allerede stor mangel på
2920 sykepleiere, helsefagarbeidere, spesialsykepleiere og fastleger. Samtidig har
2921 vi sett en kraftig økning i vikarbruk. I tillegg til å rekruttere flere og styrke
2922 bemanningen må vi skape et attraktivt og trygt arbeidsliv for disse
2923 yrkesgruppene. Heltidsstillinger skal være standarden i helsetjenesten.

2924

2925 **For å satse på kompetanse og kapasitet blant helsepersonell vil**

2926 **Arbeiderpartiet:**

- 2927 • Øke antallet turnusstillinger til legespesialister trinn 1 (LIS1-stillinger),
2928 helsefagarbeidere og andre kritiske helseprofesjoner og antallet
2929 spesialiseringer for helsefagarbeidere, og inkludere flere faggrupper i
2930 eldreomsorgen, slik at de eldre og mennesker med demens kan få bedre
2931 hjelp til å være i fysisk og mental aktivitet.
- 2932 • Øke antall studieplasser ved landets utdanningsinstitusjoner for
2933 profesjonsstudiet medisin.
- 2934 • Tilrettelegge for flere praksisplasser av høy kvalitet i sykehus og
2935 kommunal helse- og omsorgstjeneste.
- 2936 • Sørgе for at det lages «startpakker» for nyutdannede som kommer inn i
2937 spesialist- eller kommunehelsetjenesten, slik at de raskere klarer å
2938 orientere seg på ny arbeidsplass.
- 2939 • Sørgе for at heltid og faste stillinger blir normen i helse- og
2940 omsorgssektoren gjennom lovverk og egne heltidsmidler.
- 2941 • Utarbeide flere ordninger for kompetanseheving i tjenesten, særlig når
2942 det gjelder kunnskap om metoder for å forebygge og avdekke vold og
2943 overgrep.
- 2944 • Sørgе for at de som jobber i pleie- og omsorgsykker, har gode
2945 norskkunnskaper.
- 2946 • Få flere menn inn i pleie- og omsorgsykker.

- 2947
2948
2949
2950
2951
2952
2953
2954
2955
2956
2957
2958
- Gjennomgå det norske autorisasjonssystemet for helsepersonell for å vurdere om nye yrkesgrupper bør inn, og hvilke kvalifiseringskriterier som skal legges til grunn for autorisasjon.
  - Arbeide for et felles nordisk register for helsepersonell som har misbrukt sin stilling eller mistet sin autorisasjon, for å trygge pasientene.
  - Forebygge vold mot ansatte i helse- og omsorgssektoren ved å sikre gode rutiner for rapportering, styrke varslingsinstituttet og sørge for at det er trygt å varsle i helsetjenesten.
  - Legge til rette for god oppgavedeling mellom ulike profesjoner i helsetjenesten.

For å sikre fastlegeordningen vil Arbeiderpartiet:

- 2959
2960
2961
2962
2963
2964
2965
2966
2967
2968
2969
2970
2971
2972
- Øke antall utdanningsstillinger til legespesialister trinn 1 (LIS1-stillinger).
  - Ha en nasjonal ordning med utdanningsstillinger for allmenntillegger, som ALIS-Nord og ALIS-Vest, med mulighet for enten fast ansettelse under spesialiseringen eller tilbud om grunnstøtte til etablering av fastlegepraksis.
  - Sikre at det er gratis for ungdom å gå til fastlegen ut kalenderåret man fyller 18 år.
  - Innføre ordninger som gjør det lettere for fastlegene å styrke sin kompetanse, som for eksempel praksiskompensasjon ved kompetanseheving.
  - Endre dagens finansiering av fastlegeordningen og sikre legevaktjenesten.

Rask og god habilitering og rehabilitering

2973
2974
2975
2976
2977

Etter alvorlig sykdom trenger folk et godt habiliterings- og rehabiliteringstilbud for å komme tilbake til hverdag og arbeid. Rask og god rehabilitering kan være forskjellen mellom varig uførhet og å komme tilbake til arbeid etter sykdom.

Arbeiderpartiet vil:

- 2978
2979
2980
2981
2982
2983
2984
2985
2986
2987
2988
2989
2990
- Styrke helsetilbudet innen muskel- og skjeletthelse med vekt på forebyggende tiltak, rehabilitering og bedre samordning mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.
  - Styrke rehabilitering, habilitering og ettervern for de som har langtidsutfordringer knyttet til sykdom, herunder covid-19-pasienter.
  - Styrke kommunenes evne til å ivareta rehabilitering og styrke rehabiliteringsfeltet i samarbeid med ideelle organisasjoner.
  - Styrke lærings- og mestringssentrene i sykehusene og vurdere lærings- og mestringsaktiviteter inn i alle pasientforløp.
  - Ha en offentlig utredning om hverdagshelse og mestring av sykdom.

Eldre: Sjef i eget liv

2991
2992
2993
2994
2995
2996

Den store etterkrigsgenerasjonen er dagens og morgendagens pensjonister. Vi lever stadig lenger, og mange eldre vil holde seg friske og i god form lenge. Arbeiderpartiet vil sikre alle en god alderdom, men eldre er ulike, og alderdommen har ulike faser. Derfor vil legge til rette for seniorer i arbeidslivet, for aktivitet og frihetsteknologi, for en aldersvennlig boligsektor og helhetlige

2997 hjemmetjenester, i tillegg til at vi vil sørge for god pleie og omsorg når behovet
2998 melder seg.

2999
3000 Det er viktig at eldre gjennom hele alderdommen forblir sjef i eget liv. Disse
3001 årene av livet skal innebære mer enn å bli tatt vare på. Det skal være en tid
3002 preget av livskvalitet, mestring og nye muligheter for å utfolde seg i samfunnet
3003 og i nærmiljøet. Selv om helsen skranter, skal langt flere eldre kunne bo og
3004 trives hjemme, med hjelp fra flinke fagfolk. Arbeiderpartiet vil jobbe for at alle
3005 eldre skal være trygge på at det finnes et godt tilbud tilpasset deres behov.
3006 Pårørende og frivillige som ønsker å gjøre en innsats, skal anerkjennes og gis
3007 gode rammer. Mange eldre opplever i dag ensomhet. Arbeiderpartiet vil jobbe
3008 for at alle eldre kan ha et fellesskap å høre til i, og redusere barrierer for
3009 deltakelse.

3010
3011 **Bedre inkludering av eldre i arbeidslivet**

3012 For mange seniorer faller i dag ut av arbeidslivet. Arbeiderpartiet vil gjøre det
3013 lettere for eldre å delta i arbeidslivet. Alle skal kjenne seg verdifulle på jobb til
3014 siste dag. Både for den enkelte og for samfunnet er det viktig at eldre står i
3015 jobb. Kompetanse er avgjørende for at mange eldre skal kunne stå i
3016 arbeidslivet.

3017
3018 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3019 • Stimulere til at flere eldre står i arbeid.
- 3020 • Ha en storsatsing på livslang læring.
- 3021 • Sikre en god pensjon, og at den kan kombineres med å være i arbeid.
- 3022 • Beholde den ekstra ferieuken for arbeidstakere over 60 år.
- 3023 • Jobbe mot aldersdiskriminering i arbeidslivet.

3024
3025 *Les mer om Arbeiderpartiets satsing på livslang læring under «Det kompetente*
3026 *arbeidslivet: storsatsing på livslang læring i regi av partene».*

3027
3028 **Mer livsglede og aktivitet for eldre**

3029 Mange eldre vil delta og har mye å bidra med. Samfunnet må legge bedre til
3030 rette for aktive eldre. Vår eldrepolitikk legger stor vekt på tiltak som gir mer
3031 livsglede og aktivitet for eldre.

3032
3033 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3034 • Gjeninnføre «Den kulturelle spaserstokken», med kulturtilbud rettet
3035 særlig mot eldre.
- 3036 • Sørge for gode transportordninger som gir eldre mobilitet i hverdagen,
3037 som «de rosa bussene» i Oslo.
- 3038 • Redusere barrierer for deltakelse på ulike samfunnsarenaer og i
3039 lokalsamfunnet, slik at pensjonistenes erfaring, kompetanse og
3040 ressurser kan komme til nytte også i arbeidslivet.
- 3041 • Sikre at kommunene er i stand til å opprettholde gode og tilgjengelige
3042 tilbud om fysisk aktivitet for eldre.
- 3043 • Styrke samarbeidet mellom kommunen og frivillige for å utløse
3044 frivillighetsressurser, blant annet frivilligsentraler.
- 3045 • Lage møteplasser hvor eldre og unge kan møtes.

3046 **Digital mestring for eldre**

3047 Mange av hverdagens gjøremål krever digital kunnskap, også bruk av
3048 offentlige tjenester. Det skaper forskjeller, og folk faller utenfor. Vi lever veldig
3049 mye av livet vårt på nett nå, og får de fleste offentlige tjenester på nett. Eldre
3050 som ikke har mulighet til å delta i den digitale hverdagen, skal kunne være en
3051 del av samfunnet på lik linje med alle andre. I tillegg kan ny teknologi gi flere
3052 eldre friheten til å leve gode liv og bo trygt hjemme. Kommunene må ta i bruk
3053 teknologi for å gjøre hverdagen enklere og tryggere for eldre, ansatte og
3054 pårørende.

3055
3056 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3057 • Jobbe for at eldre tar del i den digitale utviklingen.
- 3058 • Satse på god internettilgang i distriktene slik at alle får tilgang til
3059 frihetsteknologi og nye, trygge løsninger.
- 3060 • Sørge for at det blir satt inn tiltak for de som opplever et digitalt
3061 utenforskap, slik som digital trening for seniorer eller tilrettelagt
3062 teknologi.
- 3063 • Sørge for at flere kan bo trygt hjemme ved å investere i tilrettelagt
3064 velferdsteknologi, slik som trygghetsalarm og GPS-sporing.
- 3065 • Bygge moderne sykehjem som er tilpasset bruk av velferdsteknologi.
- 3066 • Jobbe for at brukere får spille en aktiv rolle når nye løsninger utvikles og
3067 tas i bruk.
- 3068 • Tilby tilpasset digital opplæring for eldre, og sørge for at det finnes en
3069 analog minimumsløsning der hovedløsningen er digital.

3070
3071
3072 **Trygghet til å være sjef i eget liv**

3073 Eldre skal være sjef i eget liv. I dag er ikke helsetjenesten eller kommunene
3074 godt nok forberedt på å at vi blir flere eldre utover på 2020-tallet. Vi mangler
3075 sykehjemsplasser og tilrettelagte botilbud, for få kommuner har organisert
3076 hjemmetjenesten med utgangspunkt i den eldre selv, og sykehus og
3077 kommuner samarbeider ikke godt nok til det beste for de eldre.

3078
3079 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3080 • Ha en hjemmetjenestereform for å gjøre det best mulig å bo hjemme så
3081 lenge man kan og ønsker det.
- 3082 • Styrke det helhetlige tilbudet i eldreomsorgen, med én dør inn til
3083 kommunale tjenester.
- 3084 • Sette krav til at kommunale tilbud henger sammen og innrettes på en
3085 slik måte at eldre får mer frihet i bruk av offentlig tjenester, knyttet til
3086 hvor de vil reise med offentlig transport, hva slags mat de ønsker, og når
3087 og hvordan de mottar hjemmetjenester.
- 3088 • Motvirke ensomhet og styrke det psykiske helsetilbudet for eldre, både
3089 for hjemmeboende og de som bor på sykehjem eller i omsorgsbolig.
- 3090 • Etablere tilbud for å forebygge vold og overgrep mot eldre.
- 3091 • Føre en boligpolitikk som bygger ut flere trinn i omsorgstrappen, fra
3092 sykehjem og demensvennlige boliger til generasjonsboliger, og åpne for
3093 inkludering av trygghetsboliger i investeringstilskuddet til bygging og
3094 renovering av heldøgns omsorgsplasser.

- 3095
3096
3097
3098
3099
- Investere i samhandling mellom sykehus og primærhelsetjeneste rundt eldre multisyke som beveger seg mye mellom nivåene i helsetjenesten, som «Pasientsentrert helsetjenesteteteam» i Tromsø.

En eldreomsorg som er helhetlig og tilpasset den enkelte

3100
3101
3102
3103
3104
3105
3106

Eldre skal være trygge på at fellesskapet stiller opp, og at det alltid står et tilbud klart når behovet oppstår og man trenger hjelp. Hvis det blir opp til hver enkelt å sikre seg en god alderdom, vil det føre til store forskjeller og dyp urettferdighet. Det er fellesskapets ansvar å stille opp, med tilpasset hjelp ut fra behov. Eldreomsorgen må henge sammen, ikke stykkes opp.

3107
3108
3109
3110
3111

I dag lever over 100.000 mennesker med demens i Norge, og antallet vil øke i årene som kommer. De utgjør en stor og voksende gruppe eldre som vil være avhengig av døgnkontinuerlig hjelp og omsorg de nærmeste årene. Dette vil kreve en målrettet satsing.

For å sikre kvalitet i eldreomsorgen vil Arbeiderpartiet:

- 3113
3114
3115
3116
3117
3118
3119
3120
3121
3122
3123
3124
3125
3126
3127
3128
3129
3130
3131
3132
3133
3134
3135
3136
3137
3138
- Gjennomføre en tillitsreform, der ansvaret for eldre på sykehjem og i hjemmetjenesten ivaretas av mindre, faste team, der brukerne får påvirke tilbudet mer, og der eldreomsorgen styres etter kvalitetskrav istedenfor stoppeklokke.
  - Tilby alle eldre over 75 år et hjemmebesøk fra kommunehelsetjenesten.
  - Sørge for å opprette egne tverrfaglige team til å følge opp kvaliteten i omsorgstjenestene, og lære av de kommunene som har gode løsninger.
  - Ha en opptrappingsplan for bemanning i eldreomsorgen, satse på ansattes kompetanse og på heltid som normen i helse- og omsorgssektoren.
  - Sikre kompetanse på mat og ernæring ved norske sykehjem, tilrettelegge for å fremme næringsrik mat i og utenfor institusjonene og stimulere til ordninger med måltidsvenner.
  - Sørge for tilstrekkelig med sykehjemsplasser og heldøgns omsorgsplasser for de som trenger det.
  - Sørge for at sykehjem får tilrettelagte uteområder, med mulighet for bevegelse og aktivitet for beboerne.
  - Sikre at ektepar eller samboere som ønsker det, kan bo sammen de siste årene av livet når den ene har fått sykehjemsplass og den andre også er avhengig av omsorgstjenester.
  - Prøve ut ordninger med tilpassede tannpleierom på sykehjemmene.
  - Endre investeringstilskuddet til bygging og renovering av heldøgns omsorgsplasser slik at vi premierer kommuner som legger til rette for generasjonsmøter, for eksempel studentboliger, barnehager eller skoler i tilknytning til sykehjems- og omsorgsboliger.

For å forebygge demens og hjelpe mennesker med demens vil Arbeiderpartiet:

- 3140
3141
3142
3143
- Ha lavterskeltjenester for mennesker med demens, blant annet gjennom å øke bruken av demenskoordinatorer, innføre demensskoler for eldre og deres pårørende og gjeninnføre tilskuddsordningen for dagtilbud for demenssyke.

- 3144 • Investere i tidlig diagnostisering, slik at folk får behandling tidligere.
- 3145 • Investere i demensvennlig velferdsteknologi.
- 3146 • Prøve ut nevroteam i kommunene, til støtte for de med hjernesykdom.
- 3147 • Sørge for egne skjermingstilbud for særlig utagerende demenssyke.
- 3148 • Ta en internasjonal lederrolle i forskningen på alzheimer, demens og
- 3149 andre nevrologiske sykdommer.

3150

3151 **For å gi bedre omsorg i livets siste fase vil Arbeiderpartiet:**

- 3152 • Styrke den lindrende omsorgen i livets siste fase.
- 3153 • Gjøre palliative team tilgjengelig i alle kommuner, og investere i bedre
- 3154 kompetanse på lindrende behandling hos ansatte i pleie- og
- 3155 omsorgssektoren.
- 3156 • Tilrettelegge på en trygg måte slik at de som vil dø i eget hjem sammen
- 3157 med sine nærmeste, har denne muligheten.
- 3158 • Styrke samarbeidet med ideelle aktører og frivillige, herunder støtte
- 3159 utprøving av hospicer i flere fylker.

3160

3161

3162 **Justis og beredskap: Trygghet og nærhet**

3163 I Norge har vi en sterk rettsstat og en lang tradisjon for fellesskapsløsninger
3164 og offentlige etater som skaper trygghet og er til stede nært folk. Alle i
3165 Norge skal føle seg trygge – uansett hvor de bor, og hvilken bakgrunn de
3166 har.

3167 Likevel opplever mange i dag at denne grunnleggende tryggheten er
3168 svekket. Den er redusert av et mindre tilstedeværende og mer sentralisert
3169 politi, av lange køer i rettsvesenet og av økende klasseskiller, også i
3170 justissektoren. Vi ser med alvor på den store økningen i alvorlig
3171 internettkriminalitet hvor barn og unge utsettes for seksuelle overgrep.
3172 Arbeidet med digital trygghet må forsterkes og koordineres langt bedre enn i
3173 dag.
3174

3175 Arbeiderpartiet vil bekjempe kriminalitet, men også årsakene til kriminalitet.
3176 Det skal satses mer på forebygging og kriminalomsorg, og det er spesielt
3177 viktig at unge som står i fare for å falle utenfor, gis muligheter til utdanning,
3178 arbeid, meningsfulle fritidsaktiviteter og fellesskap i sitt nærmiljø.
3179

3180 Det skal være politi til stede der folk bor, og der folk ferdes. Likhet for loven
3181 skal gjelde alle uansett bosted eller bakgrunn. Underfinansieringen av politiet
3182 de siste årene har sammen med en kraftig sentralisering utarmet politiet i
3183 distriktene våre. Vi vil prioritere flere politifolk i lokalmiljøene, og vi vil
3184 gjennomføre en særlig innsats i byene for å forebygge og bekjempe
3185 gjengkriminalitet. Politiet skal være til stede i folks hverdag, også i den
3186 digitale hverdagen. Politiet må settes i stand til å både forebygge og
3187 bekjempe internettrelatert kriminalitet.
3188

3189

3190 Arbeiderpartiet vil gjennomføre en tillitsreform i offentlig sektor. Vi trenger en
3191 bedre og mer tillitsbasert styring av politiet, kriminalomsorgen og
3192 justissektoren. Vi må se hele straffesakskjeden under ett, vi trenger færre
3193 mål og rapporteringskrav, og det må bli mindre detaljstyring. Slik kan politiet
3194 bruke tid og ressurser på sin viktigste oppgave: å skape trygghet for
3195 innbyggerne og bekjempe kriminalitet.

3196
3197 **Politi der folk bor**

3198 Arbeiderpartiet vil forebygge og bekjempe kriminalitet i hele landet og ha et
3199 politi som er til stede i folks hverdag. Responstiden må bedres, og antallet
3200 patruljer må økes.

3201
3202 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3203 • Satse på et politi med sterk lokal forankring, med mer ressurser til
3204 politidistriktene og økt grunnbemanning.
- 3205 • Gjennomføre et reelt etterforsningsløft gjennom en egen satsing på
3206 påtalemyndigheten i politiet, slik at ofre for kriminalitet ikke står i
3207 uverdige køer i straffesakskjeden.
- 3208 • Forby deltakelse i og rekruttering til kriminelle gjenger og øke
3209 straffenivået for organisert kriminalitet.
- 3210 • Øke antallet patruljer i politidistriktene slik at politiet kommer når folk
3211 trenger dem.
- 3212 • Sørge for at det utdannes nok politifolk og vurdere gjenåpning av
3213 nedlagte studiesteder.
- 3214 • Etablere «nærtjenestesenter» over hele landet, som skal sikre at folk
3215 har kort vei til tjenester som juridisk rådgivning og rettshjelp og
3216 utstedelse av førerkort og pass.
- 3217 • Forsterke den nasjonale satsingen på kriminalitetsområder som krever
3218 spisskompetanse, som overgrep på nett, voldelig radikalisme,
3219 hatkriminalitet, økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet.
- 3220 • Etablere sterke kompetansemiljøer på æresvold og sosial kontroll i
3221 politidistriktene, i tett samarbeid med barnevern og skoler.
- 3222 • Styrke arbeidet mot menneskehandel og sikre at ofre for
3223 menneskehandel får bli i landet når de bistår politiet med å avdekke
3224 hallikvirksomhet og bakmenn.
- 3225 • Beholde Utrykningspolitiet som særorgan i politiet.
- 3226 • Styrke politiets arbeid med å følge opp bekymringsmeldinger om
3227 radikaliserings.
- 3228 • At PSTs mandat utvides til også å gjelde politisk eksponerte personer
3229 utenfor Stortinget og Regjeringen.

3230
3231 **Ny teknologi og bedre ledelse i politiet**

3232 Arbeiderpartiet vil ha et politi, et rettsvesen og en kriminalomsorg som styres
3233 av demokratiske institusjoner, basert på faglighet, ikke mistillit og
3234 detaljstyring. Vi vil at mulighetene som digitalisering innebærer, skal tas i bruk
3235 og komme hele landet til gode.

3236
3237

3238 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3239 • Gjennomføre en tillitsreform i justissektoren i samarbeid med ansatte
3240 og tillitsvalgte, som sikrer færre mål, mindre detaljstyring og mindre
3241 unødvendig rapportering.
- 3242 • Sørge for en bedre og mer åpen kultur for å varsle om kritikkverdige
3243 forhold i politiet, og etablere et eget varslingsombud.
- 3244 • Revitalisere arbeidet med kultur og ledelse i sektoren, som ble
3245 igangsatt etter Gjørv-kommisjonen.
- 3246 • Endre måten store IKT-prosjekter organiseres på i justissektoren, slik
3247 at ansatte involveres bedre, brukernes behov vektlegges og
3248 kostnadene reduseres.
- 3249 • Gjennomgå Politidirektoratets rolle med mål om at mer av ressursene
3250 brukes ute i politidistriktene.

3251

3252 **Kortere køer i domstolene og god rettshjelp til alle**

3253 Arbeiderpartiet ønsker en effektiv straffesakskjede som henger sammen.
3254 Domstolenes uavhengige rolle som den tredje statsmakt skal vernes, og
3255 domstolene skal ha en forutsigbar og bærekraftig finansiering slik at de settes i
3256 stand til å løse sine oppgaver med høy kvalitet og innen rimelig tid. Flere saker
3257 kan løses gjennom mekling. Det er behov for å redusere køene i domstolene.
3258 Ofre for kriminalitet står i uverdige køer mens kriminelle gis strafferabatt.

3259 Arbeiderpartiet ønsker en desentralisert domstolsstruktur og at eventuelle
3260 endringer i domstolsstrukturen avgjøres av Stortinget. Vi vil legge til rette for
3261 bedre samarbeid mellom domstoler og utrede hvordan mindre domstoler kan
3262 styrkes for å gjøre dem mindre sårbare.

3263

3264 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3265 • Redusere køene i domstolene betraktelig, blant annet ved å øke
3266 ressursene til domstolene og påtalemyndigheten.
- 3267 • Fortsette digitaliseringen av domstolene, videreutvikle prosjekter som
3268 «hurtigbehandling av straffesaker» og legge til rette for at flere saker
3269 kan løses gjennom mekling.
- 3270 • Sikre en desentralisert domstolsstruktur som ivaretar folks
3271 rettsikkerhet og tjenester nært folk i hele landet, og legge til rette for
3272 moderat spesialisering.
- 3273 • Redusere den økonomiske risikoen det innebærer å få avgjort en sak
3274 av domstolene, ved å øke bruken av mekling, redusere tidsbruken i
3275 domstolene og gjøre det enklere for domstolene å redusere urimelige
3276 salærkrav.
- 3277 • Styrke de frivillige rettshjelpstilbudene, etablere en ny
3278 rettshjelpsmodell som sikrer at flere utsatte grupper får rettshjelp, og
3279 tilby rettshjelpsveiledning til folk over hele landet i nærtjenestесentre.
3280

3281

3282 **Bred innsats for å bekjempe vold i nære relasjoner og seksuelle**
3283 **overgrep**

3284 Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep er alvorlig kriminalitet og utgjør et
3285 stort samfunnsproblem. Arbeiderpartiet vil prioritere innsatsen mot vold i nære
3286 relasjoner og seksuelle overgrep.

3287
3288 Norge har ratifisert Istanbulkonvensjonen som forbyr seksuell omgang uten
3289 samtykke. Arbeiderpartiet vil bekjempe voldtekt, blant annet ved å skjerpe
3290 lovverket og sørge for at politi, barnevern, barnehage, skole og helse- og
3291 omsorgstjenester samarbeider tettere om å bekjempe denne typen
3292 kriminalitet.

3293
3294 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3295 • Legge frem en mer ambisiøs nasjonal opptrappingsplan mot vold og
3296 overgrep mot barn og mot vold i nære relasjoner.
- 3297 • Innføre krav om at alle kommuner skal utarbeide handlingsplaner mot
3298 vold i nære relasjoner.
- 3299 • Sørge for bedre samarbeid mellom etatene som jobber med personer
3300 utsatt for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, blant annet ved
3301 å rydde opp i uklarheter knyttet til taushetsplikten.
- 3302 • Styrke særskilt viktige institusjoner i arbeidet med vold i nære
3303 relasjoner, som krisesentrene og barnehusene, samt opprette flere
3304 såkalte barnehus-satellitter.
- 3305 • Legge til rette for økt bruk av omvendt voldsalarm, ved å gi
3306 påtalemyndigheten kompetanse til å ilegge kontaktforbud med
3307 elektronisk kontroll, og gjennomgå ordningen med besøksforbud.
- 3308 • Bekjempe voldtekt gjennom blant annet å tydeliggjøre straffeloven,
3309 slik at ordlyden gjenspeiler at seksuell omgang uten samtykke er
3310 forbudt.

3311
3312
3313 **Gjenreise den norske kriminalomsorgen**

3314 Kriminalomsorgen i Norge har vært blant de beste og mest progressive i
3315 verden. Åpne fengsler, utstrakt bruk av frihetsrelaterte straffer og innsats for
3316 god rehabilitering har vakt oppmerksomhet langt utover landets grenser. De
3317 siste årene har mye av innholdet og førstelinjen i kriminalomsorgen blitt bygget
3318 ned. Ansatte i kriminalomsorgen rapporterer om mindre bruk av forebyggende
3319 og ikke-lovpålagte tiltak som følge av kostnadskutt og lav bemanning.

3320
3321 Arbeiderpartiet vil gjenreise norsk kriminalomsorg. Vi vil sørge for et
3322 straffesystem som virker, og som er rettferdig. Samfunnet skal reagere på
3323 lovbrudd av allmennpreventive hensyn, men også for å bidra til den enkeltes
3324 rehabilitering, slik at de som har sonet ferdig, kan tilbakeføres til samfunnet på
3325 en trygg og god måte. God kriminalomsorg er god samfunnsikkerhet.

3326
3327 En forutsetning for å nå dette målet er økte ressurser, flere ansatte, mindre
3328 detaljstyring og mindre unødvendig rapportering, og at ansatte i
3329 kriminalomsorgen gis mulighet og tillit til å utføre sitt arbeid.

3330
3331

3332 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3333 • Utvide kriminalomsorgen med flere fengselsplasser og opprettholde
3334 en desentralisert fengselsstruktur.
- 3335 • Øke bevisstheten rundt mulighetene for å ta i bruk ulike typer
3336 reaksjoner, som ungdomsstraff, samfunnsstraff, program mot
3337 ruspåvirket kjøring og narkotikaprogram med domstolskontroll. En
3338 forutsetning for dette er at friomsorgen styrkes.
- 3339 • Legge til rette for utdanning og reell arbeidstrening under
3340 soningstiden i alle landets fengsler, med mål om kompetansebevis.
- 3341 • Etablere flere overgangsboliger i regi av kriminalomsorgen, for å styrke
3342 ettervernet og legge til rette for tilbakeføring til samfunnet for den
3343 enkelte.
- 3344 • Etablere rusmestringsenheter i alle landets fengsler.
- 3345 • Stoppe ulovlig isolasjon av innsatte i norske fengsler.
- 3346 • Etablere sikkerhetshjem for forvaringsdømte i tett samarbeid med
3347 helseforetakene.
- 3348 • Avvikle all praksis med at barn under 18 år fengsles i ordinære
3349 fengsler, og utvide og styrke ungdomsenhetene og bedre overgangen
3350 til ordinær fengselsplass etter fylte 18 år.
- 3351 • Sørge for at kvinner sikres en fullverdig og likeverdig
3352 straffegjennomføring på lik linje med menn, samt avvikle all
3353 samsoning mellom kvinner og menn.
- 3354 • Sikre nok ansatte og en trygg og meningsfylt arbeidsdag, blant annet
3355 ved å styrke driftsbudsjettene til kriminalomsorgen og gi de ansatte
3356 bedre muligheter til etter- og videreutdanning.
- 3357 • Ansette et tilstrekkelig antall fagutdannede betjenter og ansatte med
3358 helse- og sosialfaglig kompetanse i kriminalomsorgen, for å kunne
3359 ivareta et rehabiliterende tilbud til de innsatte og bedre de ansattes
3360 arbeidssituasjon.
- 3361 • Gjenreise programvirksomheten i fengslene for å bidra til det
3362 rehabiliterende arbeidet for den enkelte innsatte.
- 3363 • Styrke kriminalomsorgens evne til å motvirke radikaliserings i norske
3364 fengsler.

3366

3367 **Samfunnssikkerhet og samfunnsberedskap**

3368 Terroren 22. juli og koronapandemien demonstrerte at selv et av verdens
3369 tryggeste samfunn er sårbart. Naturkatastrofer, terror, alvorlig kriminalitet,
3370 digitale angrep og pandemier er bare noen av truslene vi må beskytte oss
3371 bedre mot i tiden som kommer.

3372 Den norske samfunnsmodellen med høy tillit og en sterk offentlig sektor
3373 danner et godt utgangspunkt for å gjøre beredskapen bedre. Vi stoler på
3374 hverandre, vi stiller opp for hverandre i kriser, og vi har et sterkt fellesskap som
3375 både kan forebygge og beskytte oss mot trusler. Vi har også sterke
3376 lokalsamfunn med arbeidsplasser, lokalt brann- og redningsvesen og gode
3377 velferdstjenester i hele landet. Dette utgjør den kanskje viktigste
3378 beredskapsressursen vi har.

3379 Koronakrisen avdekket store mangler i beredskapen i helsetjenesten, blant
3380 annet manglende beredskapslagre av smittevernutstyr, svak intensivkapasitet
3381 i sykehusene og liten kapasitet for beredskapsproduksjon av legemidler. Den
3382 nære beredskapen – brann- og redningsvesenet, nærpolitiet, Sivilforsvaret og
3383 ambulansen – må styrkes for at vi skal stå bedre rustet i neste krise. Vi er heller
3384 ikke godt nok forberedt mot digitale trusler og mot følgene av klimaendringer
3385 som skogbrann, flom og ras.
3386

3387 De ulike delene av samfunnsberedskapen må henge bedre sammen.
3388 Ressursene skal finne hverandre bedre enn i dag. Vårt mål er bedre
3389 samordning og samlokalisering av nødmeldingssentralene slik at etatene kan
3390 trene mer sammen. Vi vil forebygge mer, og vi må hegne om
3391 samfunnsmodellen vår. Den gir høy tillit mellom folk og gjør at vi stoler på
3392 hverandre. Det er det sterke fellesskapet som best kan forebygge og beskytte
3393 oss mot trusler og kriser.
3394

3395 **For å sørge for bedre samhandling og helhet i beredskapsarbeidet vil**
3396 **Arbeiderpartiet:**

- 3397 • Nedsette en totalberedskapskommisjon som blant annet skal vurdere:
  - 3398 ○ bedre tilgang til analyser som ser risiko og beredskap under ett.
  - 3399 ○ hvordan de ulike departementenes, frivillighetens og lokale
  - 3400 beredskapsressurser kan samarbeide bedre.
- 3401 • Sørge for et tettere samarbeid mellom Politiets sikkerhetstjeneste og
- 3402 Etterretningstjenesten for å forebygge og forhindre terrorangrep.
- 3403 • Ta hensyn til politiet og øvrig sivilt samfunn for innretningen av
- 3404 utvalgte kapasiteter i Forsvaret, for eksempel helikoptre og
- 3405 spesialstyrker.
- 3406 • Legge til rette for flere regionale øvings- og beredskapssentre for
- 3407 samtrening og kompetansebygging mellom nød- og
- 3408 beredskapsetatene og de frivillige beredskapsorganisasjonene.
- 3409 • Forsterke Statsforvalteren som koordinerende beredskapsledd.

3410
3411 **For å styrke det offentlige ansvaret for beredskapen vil Arbeiderpartiet:**

- 3412 • Sørge for at trygghet og beredskap tillegges større vekt i vurderinger
- 3413 av om oppgaver skal løses i privat eller offentlig regi.
- 3414 • Si nei til privatisering av politioppgaver og hindre at vaktelskaper
- 3415 overtar oppgaver som et tilstedeværende politi bør gjøre.
- 3416 • Gjennomføre en statlig overtakelse av luftambulansen, og utrede
- 3417 mulige modeller for samarbeid med ideell sektor.
- 3418 • Etablere et statlig beredskapslager av matkorn og øke
- 3419 selvforsyningsgraden av mat.
3420

3421 **For å beskytte Norge mot pandemier og mangel på legemidler vil**
3422 **Arbeiderpartiet:**

- 3423 • Etablere et nasjonalt farmasiselskap som kan ta et helhetlig ansvar for
- 3424 å stimulere til norsk legemiddelproduksjon.
- 3425 • Øke egenproduksjonen av legemidler ved norske sykehus.

- 3426 • Sørge for beredskapsavtaler med private bedrifter for medisinsk
3427 utstyr.
- 3428 • Gjennomgå nøye om finansieringen av helsetjenesten bør endres, slik
3429 at trange driftsbudsjetter og kortsiktig fokus på økonomi ikke fører til
3430 kutt i ledig kapasitet og beredskapslagre.
- 3431 • Gjennomgå føringene for belegg på norske sykehus og sørge for at nye
3432 sykehus bygges slik at de kan skalere opp antall sengeplasser på kort
3433 tid.
- 3434 • Lage klarere retningslinjer for kommunalt smittevern og en nasjonal
3435 handlingsplan for smittevernet utenfor helseinstitusjonene.
- 3436 • Sørge for helseberedskapskompetanse i lederutdanninger i helse- og
3437 omsorgstjenestene og i grunnutdanningene i helse- og sosialyrker.
- 3438 • Styrke det internasjonale samarbeidet og WHO's rolle som internasjonal
3439 koordinator i krisesituasjoner, og ta initiativ til en ordning med
3440 internasjonale smitteinspektører.
- 3441 • Fortsette den internasjonale satsingen på vaksineutvikling og styrke
3442 den globale koalisjonen for forebygging av epidemier og pandemier.
3443

For å gjøre den nære beredskapen bedre vil Arbeiderpartiet:

- 3445 • Sørge for bedre samhandling og flere øvelser både mellom nødetatene
3446 og sammen med de frivillige beredskapsorganisasjonene.
- 3447 • Etablere fagskolen for brann- og redningsvesenet så raskt som mulig,
3448 stille krav til heltidsledelse i alle lokale brann- og redningsvesen og gå
3449 gjennom oppgaver og prinsipper for fremtidens brann- og
3450 redningsvesen i en egen stortingsmelding.
- 3451 • Styrke akuttmedisinen og oppgradere sentralene for akuttmedisinsk
3452 kommunikasjon (AMK).
- 3453 • Sørge for at Heimevernet og Sivilforsvaret tilføres mer ressurser til
3454 utstyr og trening.
- 3455 • Stimulere til beredskapssamarbeid mellom kommuner og lokale
3456 næringsaktører ved å utarbeide nasjonale standardavtaler for dette.
- 3457 • Sørge for økt satsing på ras- og skredsikring av viktig infrastruktur og
3458 prioritere skredpunkt som kan hindre leveranser i krise eller krig.
- 3459 • Satse videre på frivillige organisasjoner i beredskapsarbeidet og sørge
3460 for mer ressurser til utstyr og trening.
3461

For å gjøre oss tryggere i møte med IKT-trusler vil Arbeiderpartiet:

- 3463 • Styrke fagkompetansen på cybersikkerhet i hele beredskapskjeden og
3464 vurdere en egen spesialenhet i politiet som arbeider med digital
3465 kriminalitet.
- 3466 • Bygge ut alternative bredbåndslinjer flere steder, for å gi mer stabil
3467 internettdekning i distriktene.
- 3468 • Styrke forsvarssektorens innsats mot trusler fra det digitale rom og
3469 sørge for at Forsvaret kan rekruttere og beholde personell med digital
3470 kompetanse.

3471

Barnevern:

3472

Felleskapets ansvar til det beste for barna

3473 Alle barn og unge har krav på et godt oppvekstmiljø, uansett hvem de er, og
3474 hvilken bakgrunn de har. Det er fellesskapets oppgave å stille opp for barn og
3475 unge som sliter, og familien, kommunen, barnehagen, skolen, helsetjenesten
3476 og arbeidslivet må samarbeide for å lykkes. Vårt felles barnevern må ha høy
3477 tillit i befolkningen, og det skal oppleves trygt å ta kontakt med barnevernet,
3478 enten man trenger hjelp selv eller er bekymret for andres barn.

3479

3480 Dagens barnevern er for fragmentert. Samarbeidet på tvers av etater er ikke
3481 godt nok, og privatisering og oppstyking gjør at ansvar pulveriseres og blir
3482 uklart. De som betaler prisen, er barn, unge og deres familier.

3483

3484 Frivillige og forebyggende hjelpetiltak til familier som sliter eller trenger hjelp
3485 og veiledning i oppdragelsen, må forsterkes. Det gjelder både familier med
3486 egne barn, familier med fosterbarn, besøks- og beredskapshjem og andre som
3487 av ulike grunner fungerer som omsorgspersoner. Vi må gjøre mer for å
3488 rekruttere og følge opp fosterfamilier, avlastningshjem og andre
3489 voksenpersoner som stiller opp for våre barn og unge. Tjenester som er rettet
3490 mot barn, unge og deres familier, må være samlokaliserte og inneha tverrfaglig
3491 kompetanse. Samarbeid på tvers av etater må lovfestes, og vi må vurdere en
3492 bemanningsnorm i barneverntjenesten og et tak for hvor mange pågående
3493 saker en ansatt kan ha ansvar for samtidig.

3494

3495 Å frata foreldre omsorgen for sine barn er dypt inngripende, og barnets beste
3496 må alltid ligge til grunn når det først skjer. Foreldrene eller andre med
3497 omsorgsansvar det gjelder, må få hjelp og støtte, og vi må styrke
3498 rettssikkerheten og medvirkningen til de involverte i slike saker. Sakkyndige
3499 må kunne oppnevnes utenfor barnevernet, og det bør være krav om
3500 andrehåndsvurdering av akutt- og hastevedtak.

3501

3502 Arbeiderpartiet vil ha en gjennomgang av organiseringen av barnevernet for å
3503 sikre at tjenesten er hensiktsmessig organisert. Barnevernstjenesten trenger
3504 flere ansatte, både kvinner og menn. Det trengs flere karriereløp for
3505 barnevernspedagoger, sosionomer og andre ansatte og flere
3506 stipendiatstillinger innen sosialt arbeid og barnevernsutdanning. Det må
3507 legges bedre til rette for at ansatte som har behov for det, får gjennomført
3508 nødvendig kompetanseheving.

3509

3510 Arbeiderpartiet mener at barnevernet ikke er egnet for stykkpris, anbud,
3511 kommersiell drift og fortjeneste. Bevilgninger til barnevernet skal brukes på
3512 utvikling av et bedre barnevern, med beredskap, omsorg og adferd i fokus.
3513 Verktøykassen må utvides, tiltakene må tilpasses barnas behov, og vi trenger
3514 ryddige og tydelige linjer som viser hvem som har ansvaret for barna. Vi vil
3515 utvide ettervernet frem til fylte 25 år.

3516

3517 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3518 • Gjennomføre en tillitsreform i barnevernet.
- 3519 • Sikre at barneverntjenesten tar i bruk et bredt spekter av virkemidler,
- 3520 samarbeider på tvers av fagområder og har tilstrekkelig kompetanse og
- 3521 nok ansatte til å løse oppgavene.
- 3522 • Drive alle deler av vår felles barneverntjeneste i offentlig og ideell regi,
- 3523 og utarbeide en opptrappingsplan for å få til dette.
- 3524 • Sikre at en helhetlig vurdering av barns situasjon inkluderer
- 3525 helsekartlegging.
- 3526 • Styrke og innføre ordninger med brukermedvirkning i alle ledd.
- 3527 • Sørge for at tjenestene til barn, unge og familier er samlokaliserte
- 3528 lavterskeltiltak og har tverrfaglig kompetanse.
- 3529 • Sikre at tilbud om faglig veiledning og etterutdanning er tilgjengelig for
- 3530 alle ansatte.
- 3531 • Sikre at informasjon om utsatte barn overføres mellom barnevern ved
- 3532 flytting mellom kommuner.
- 3533 • Sikre at kommunene samordner egne tiltak for forebygging av vold og
- 3534 seksuelle overgrep mot barn, og inkluderer tiltak i ideell regi.
- 3535
- 3536

3537 **Pensjon:**

3538 **Rettferdig trygd og en god pensjon å leve av**

3539 Velferdsstaten er et spleiselag der vi yter etter evne og får etter behov, og
3540 folketrygden er fellesskapets viktigste verktøy for å sikre dette.
3541 Arbeiderpartiets mål er en god og rettferdig pensjon for alle. Å sørge for at det
3542 skjer, er et felles ansvar. Folketrygden er det bærende elementet i
3543 pensjonssystemet, mens gode og kollektive ordninger, som AFP og
3544 tjenestepensjoner, er viktige tillegg.

3545
3546 Forskjellene i samfunnet øker, også blant pensjonister. De siste årene har vi
3547 sett usosiale kutt i viktige ordninger som uførepensjon og
3548 arbeidsavklaringspenger. Også sykelønnsordningen er under press.

3549
3550 Arbeiderpartiet slår ring om pensjonsreformen og hovedprinsippene i
3551 reformen, slik som levealdersjusteringen, fleksibelt uttak av pensjon og
3552 muligheten til å kombinere pensjon og inntekt fra arbeid. Vi vil videreutvikle
3553 pensjonssystemet og gjøre det enda mer rettferdig i tråd med prinsippene fra
3554 pensjonsreformen og de sosialdemokratiske verdiene den bygger på.
3555 Tjenestepensjon fra første dag og første krone blir vår viktigste sak på
3556 pensjonsområdet i tiden som kommer. Det vil gi en bedre pensjon for mange
3557 og særlig for de med lavest inntekt.

3558
3559 For Arbeiderpartiet er det avgjørende at vi har gode ordninger for uførepensjon
3560 og arbeidsavklaringspenger. Sykelønnsordningen skal ikke kuttes.

3561
3562

3563
3564
3565
3566
3567
3568
3569
3570
3571
3572
3573
3574
3575
3576
3577
3578
3579
3580
3581
3582
3583

Arbeiderpartiet vil:

- Videreføre pensjonsreformen og prinsippene den bygger på.
- Forbedre dagens sykelønnsordning.
- Endre lov om obligatorisk tjenstepensjon slik at det gis pensjon fra første krone.
- Bidra til en mer rettferdig pensjonssystem ved å regulere pensjonene basert på det reelle gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst.
- Gi pensjonistenes organisasjoner økt medbestemmelse og mulighet til å drøfte viktige spørsmål i eldrepolitikken. Pensjonsoppjøret skal igjen legges frem som egen sak i Stortinget.
- Videreføre et skjermingstillegg for uføre som blir alderspensjonister, slik at de skjermes for deler av levealdersjusteringen.
- Forbedre reglene om yrkesskade og yrkesskadeforsikring, blant annet ved å arbeide for at belastningsskadene som rammer mange ansatte i helse-, omsorgs- og sosialsektoren, får status som yrkesskader.
- Sikre bedre kompetanse på EØS-avtalen i norsk statsforvaltning generelt og NAV spesielt, slik at folks rettigheter blir ivaretatt.
- Sikre at reglene om mottak av ytelser i utlandet er i tråd med EØS-avtalen, og samtidig legger til rette for at mottakere får oppfølging av NAV og selv bidrar der det stilles krav om det.
- Øke minstepensjonen

3585
3586

En rettferdig klima- og naturpolitikk som kutter utslipp og skaper jobber

3587
3588
3589
3590
3591
3592
3593
3594
3595

Menneskeskapte klimaendringer og global oppvarming er den mest alvorlige trusselen mot livsgrunnlaget på jorda. Vi er den første generasjonen som for fullt merker klimaendringene i hverdagen. Ekstremtørke, storflom og skogbranner øker i omfang. Havene forsures, Arktis smelter. Innen 2030 må verden halvere utslippene av klimagasser, og i 2050 skal Norge være karbonnøytrale. Vi må også raskt stanse tapet av verdifull natur og artsmangfold. Dette er vår tids største utfordringer. Vi er den siste generasjonen som har reell mulighet til å begrense skadeomfanget: Vi må handle, og vi må handle nå.

3596
3597
3598
3599
3600
3601
3602
3603
3604
3605
3606
3607
3608
3609

Arbeiderpartiet legger Norges klimamål til grunn. De skal nås. Vi vil ta ansvar for å gjøre samfunnet vårt og økonomien vår bærekraftig, slik at vi oppfyller vår del av kontrakten med kommende generasjoner. Vi vil bygge på FNs bærekraftsmål og ta hensyn til sosial, økonomisk, geografisk og miljømessig bærekraft i våre beslutninger. Vi skal bidra til store utslippskutt i andre land, samtidig som vi oppfyller våre egne klimamål. Vi skal sørge for fremtidig verdiskaping og inntekter til fellesskapet. Vi skal utvikle eksisterende arbeidsplasser og skape nye, trygge jobber, og veien dit må være rettferdig, inkluderende og forståelig for alle som berøres. Alle må få mulighet til å ta klimavennlige valg, uavhengig av økonomi og bosted. De som forurenser mest og har mest ressurser, må også bære den tyngste byrden. De som rammes av klimaendringer, skal få mer støtte av fellesskapet.

3610
3611
3612
3613
3614
3615
3616
3617
3618
3619
3620
3621

Klima og natur skal være fundament og ramme for alle områdene der vi utvikler politikk. Derfor finner du ikke klimapolitikken bare ett sted i dette programmet, men som en integrert del av hele vårt politiske prosjekt. Vi vil bruke offentlige anskaffelser og statlig eierskap til å skape markeder for klimavennlige produkter. Vi vil legge grunnlaget for nye næringer som kan stå på skuldrene til vår mest teknologisk avanserte og innovative næring i dag, nemlig oljebransjen. Ren energi til fattige land er vårt viktigste satsingsområde i utviklingspolitikken, og Norge skal bli et utstillingsvindu for utslippsfri næringstransport. For Arbeiderpartiet er det en selvfølge at klima og natur står i første rekke når vi for eksempel utvikler forskningssektoren, landbruket og bygg- og anleggsbransjen, eller når vi forvalter Statens pensjonsfond utland (SPU).

3622
3623
3624
3625
3626
3627
3628
3629
3630
3631
3632
3633

Det aller viktigste vi kan gjøre for et bærekraftig fellesskap, er å skape nye, klimavennlige arbeidsplasser i Norge. I fremtiden vil de tryggeste arbeidsplassene være natur- og klimavennlige. Allerede ser vi at de internasjonale markedene vi leverer til, etterspør varer og tjenester med null- eller lavutslipp. Mange av løsningene på klimautfordringene ligger i industrien – det er menneskene som jobber her, som skal utvikle og skape morgendagens utslippsfrie arbeidsplasser. Norge har menneskene, kompetansen og økonomien som nå trengs. Vi har en industri som kan bruke ren, norsk energi, og som kan resirkulere langt mer av ressursene enn i dag. Norge bør lede an i utviklingen av de klimaløsningene verden trenger, blant annet karbonfangst og -lagring, hydrogen som energibærer, batteriteknologi, havvind og utslippsfri

3634 skipsfart. Ved å ligge i forkant av denne utviklingen skaper vi også nye
3635 markeder i en verden som i stadig større grad vil etterspørre fremtidsrettet,
3636 klimavennlig teknologi.

3637
3638 Vi vil stanse tapet av natur og slå ring om allemannsretten. Arbeiderpartiet er
3639 garantisten for en rettferdig politikk der vi kutter klimagassutslippene og
3640 bevarer naturmangfoldet, samtidig som vi utvikler nye, klimavennlige
3641 arbeidsplasser og verdensledende industri.

3642
3643

3644 **Klima og natur: Rammen rundt all annen politikk**

3645 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3646 • Kutte 55 prosent av de norske klimagassutslippene målt mot 1990 innen
3647 2030, som en del av våre forsterkede mål under Parisavtalen. Denne
3648 forpliktelsen gjelder hele økonomien og alle sektorer og klimagasser.
3649 Norge skal oppfylle denne forpliktelsen i samarbeid med EU i tråd med
3650 klimaavtalen mellom Norge, EU og Island. I 2050 skal Norge være
3651 karbonnøytralt.
- 3652 • Øke CO2-avgiften årlig og betydelig frem mot 2030 slik at Norges
3653 klimamål nås og omstillingen blir rettferdig, blant annet ved at personer
3654 med lav og middels inntekt betaler mindre i skatt.
- 3655 • Innføre konkrete mål for utslippskutt for hver enkeltsektor og -næring i
3656 Norge. Målene skal utvikles i samarbeid med berørte næringer og følge
3657 det felles klassifiseringssystemet som nå utvikles i Europa. Det skal
3658 etableres et system for jevnlig og forpliktende oppfølging av tiltak og
3659 måloppnåelse.
- 3660 • Øke støtten til satsinger som karbonfangst, havvind, hydrogen,
3661 batteriteknologi og grønn skipsfart, blant annet gjennom å gjennomføre
3662 en skattereform slik at det blir mer attraktivt å investere i klimavennlige
3663 næringer.
- 3664 • Satse på nye, grønne verdikjeder gjennom sektoroverskridende
3665 satsinger på områder som karbonfangst, -lagring og -bruk, og
3666 produksjon, distribusjon og bruk av hydrogen.
- 3667 • Starte fullskala prosjekter for karbonfangst og -lagring både i
3668 sementproduksjonen i Brevik og i avfallsforbrenningen på Klemetsrud.
3669 Staten skal i tillegg medfinansiere et transportanlegg med skip og
3670 lagringsanlegg i Øygarden og brønner i Nordsjøen.
- 3671 • Gjøre miljørapportering lettere for norske bedrifter gjennom å legge til
3672 rette for bedre og mer tilgjengelig informasjon om rapportering i tråd
3673 med EUs kriterier for bærekraftig virksomhet.
- 3674 • Vektlegge klima og naturhensyn sterkere i offentlige anskaffelser.
- 3675 • Gjøre større bruk av det statlige eierskapet til å fremme målsetninger
3676 knyttet til klima og natur.
- 3677 • Øke andelen offentlige forskningsmidler som brukes på klima og natur,
3678 vesentlig.
- 3679 • Satse på naturbaserte løsninger på klimakrisen, blant annet bevare og
3680 forbedre naturlige karbonlagre som myrer og våtmarker, øke

- 3681 karbonlagringen i matjorda, reetablere taeskog og øke rotasjonstiden i
3682 skogbruket.
- 3683 • Opprette et nasjonalt råd for rettferdig omstilling der arbeidslivets parter
3684 har en sentral rolle.
  - 3685 • Ta større hensyn til fordelingsprofil i utforming av klima- og
3686 miljøpolitikken, og utrede hvordan næringer som forurenses mest, og
3687 personer som har størst betalingsevne, kan bidra mer enn i dag.

3688
3689 *Du kan lese mer om nye, klimavennlige arbeidsplasser i kapitlet «Det*
3690 *bærekraftige arbeidslivet», klimavennlig transport i kapitlet «En klimavennlig*
3691 *transportsektor», klima og forskning i kapitlet «Forskning for omstilling og*
3692 *klima», klima i bistands- og utenrikspolitikken i kapitlet «En varmere verden»*
3693 *og om ansvarlig forvaltning og SPU i kapitlet «Statens pensjonsfond utland».*
3694

3695 **Sirkulærøkonomi: Dele for å skape**

3696 På 2020-tallet må vi legge om samfunnet slik at ressurser brukes om igjen, i
3697 det som kalles en sirkulær økonomi. I dag kaster vi bort ressurser som kunne
3698 vært brukt om igjen, vi sender verdifullt avfall til utlandet, og for mye søppel
3699 brennes i avfallsanlegg eller forurenses naturen. Da kaster vi også vekk en
3700 mulighet for raskere overgang til fornybarsamfunnet.

3701
3702 Arbeiderpartiet vil stoppe veksten av avfall og legge til rette for mer
3703 gjenvinningsindustri i Norge. Det som i dag blir avfall, kan bli råmateriale på
3704 nytt. Men sirkulærøkonomi handler om mye mer enn avfall. Det handler om å ta
3705 vare på ressurser i hele samfunnet og skape nye arbeidsplasser over hele
3706 landet basert på det. Arbeiderpartiet vil satse på industri og jobber i Norge
3707 knyttet til resirkulering av materialer og legge bedre til rette for at norsk
3708 eksportindustri kan fremstille resirkulerbare produkter.

3709
3710 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3711 • Sørge for at staten inngår avtaler med næringslivet med egne årlige
3712 prosentmål for reduksjon av nye råmaterialer.
- 3713 • Bidra til å skape nye markeder ved at staten som innkjøper stiller krav
3714 til innblanding eller bruk av for eksempel resirkulert plast og sement
3715 uten CO2-utslipp.
- 3716 • Legge til rette for økt gjenbruk av materialer fra pensjonerte maritime
3717 installasjoner fra olje- og gassnæringen og skip som skal til
3718 opphugging.
- 3719 • Stille strengere krav til garantitid og at produsenter har deler på lager.
- 3720 • Stille krav om at produkter designes for å vare lenger, gjenbrukes,
3721 repareres og resirkuleres.
- 3722 • Stille krav om at nye bygg og anlegg bygges med klimavennlige
3723 materialer og designes for lavt energibruk og gjenbruk, samt legge
3724 opp til at byggeplasser blir utslippsfrie.
- 3725 • Sørge for at forbrukere og innkjøpere får informasjon om hvor mye
3726 ressurser som er brukt for å lage et produkt, hvor store utslipp det står
3727 for, eventuelle skadelige miljøgifter og hvordan arbeidsforholdene er for
3728 de som lager dem.

- 3729 • Sørge for at forbrukere får informasjon om hvordan et produkt kan
- 3730 repareres, gjenbrukes og resirkuleres.
- 3731 • Skape markeder for rest-råstoff og sirkulære produkter gjennom krav i
- 3732 offentlige innkjøp.
- 3733 • Skjerpe kravene til avfallshåndtering, slik at avfallet sorteres,
- 3734 videreføres og brukes på nytt som råstoff.
- 3735 • Legge til rette for CO2-fangst og -lagring på større
- 3736 forbrenningsanlegg, og utnytting av CO2 og CO i industriell
- 3737 produksjon.
- 3738 • Legge til rette for bedre og flere innsamlingsordninger, mottaksanlegg
- 3739 og gjenvinningsanlegg for plast, og sørge for at all emballasje i bruk i
- 3740 Norge er egnet for gjenbruk eller resirkulering senest innen 2030.
- 3741 • Utrede avgift på fossil plast, innføre en ordning med produsentansvar
- 3742 og sporing av plast og gjenvinne halvparten av plastemballasjen i
- 3743 Norge innen 2025.
- 3744 • Arbeide for at alle batterier som skal brukes i Norge, skal kunne
- 3745 resirkuleres.
- 3746 • Oppdatere forurensningsloven for å sørge for mer effektiv
- 3747 avfallshåndtering.
- 3748 • Jobbe for at avfall i størst mulig grad håndteres og gjenvinnes lokalt
- 3749 eller regionalt heller enn å bli transportert over større avstander.
- 3750

3751 **Kutte utslipp og ta vare på naturen der vi bor**

3752 Strand, skog, fjell og fiskevann skal være tilgjengelig for alle. Retten til
 3753 naturopplevelser og natur er en grunnleggende rettighet i landet vårt, likevel
 3754 ser vi at den utfordres. Strandsonen bygges ut, og viktige friluftsfelt og
 3755 naturområder bygges ned.

3756 Arbeiderpartiet vil styrke allemannsretten. Statskog og andre offentlig eide
 3757 eiendommer må gå foran som gode eksempler. Det er kommunene som
 3758 forvalter den naturen som er nærmest folk, og de må få et større ansvar for å
 3759 ivareta naturen som et verdifullt fellesskaps gode.

3760 Arbeiderpartiet vil gjøre det enkelt for folk å kutte utslipp og ta vare på naturen
 3761 der de bor.

3762 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3766 • Grunnlovsfeste allemannsretten og styrke den gjennom lovverk,
 3767 oppkjøp og reguleringer.
- 3768 • Utvikle klimabudsjett i kommunene slik at de kan sette seg konkrete
 3769 og forpliktende klimamål og utvikle bedre ordninger for å rapportere
 3770 utslipp.
- 3771 • Gi hensynet til natur og klima større vekt i plan- og bygningsloven.
- 3772 • Arbeide for mekanismer som gjør at utbyggere som bruker skog, jord
 3773 eller annen natur, skal kompensere for det ved å restaurere natur
 3774 andre steder gjennom et såkalt naturbidrag.

- 3775 • Styrke kommunenes rolle og kompetanse i natur- og klimaarbeidet, med særlig vekt på bærekraftig arealforvaltning.
- 3776
- 3777 • Sikre at grøntområder er lett tilgjengelige for alle i tettbygde områder.
- 3778 • Satse på gang- og sykkeltiltak.
- 3779 • Sørge for flere bildelingsløsninger og gjøre biloppstillingsplasser for bildeling tilgjengelige nær knutepunkter og i nye større bolig- og næringsprosjekter.
- 3780
- 3781
- 3782

3783 **Natur: Ta vare på naturen for fremtidens velferd**

3784 Vi må sikre vekst og velferd i fremtiden uten å ødelegge naturen. Naturen er selve grunnlaget for velferden vår: I Norge har vi skapt vekst og arbeidsplasser gjennom olje, fisk, skog og godt jordsmonn, og mennesker verden over bruker naturen til å hente ut mat og medisiner og for å få tilgang til rent vann og ren luft.

3788 En økonomi i balanse er avhengig av en natur i balanse. Arbeiderpartiet vil stanse tapet av natur. Vi kan bygge smartere, planlegge bedre og ta klokere valg for å bevare den mest sårbare naturen. En bærekraftig forvaltning av naturens ressurser vil også forhindre utbrudd av nye pandemier og bidra til å redusere omfanget av klimakrisen. Naturen vår absorberer og lagrer omtrent halvparten av alle klimagassutslipp i skoger, myrer, hav og andre naturtyper. Slike prosesser demper virkningen av menneskeskapt utslipp. Med gode løsninger som bygger på naturens egen teknologi, kan vi klare å både stanse naturtapet og finne gode løsninger for klima og nye arbeidsplasser. Arbeiderpartiet vil føre en politikk som aktivt utnytter naturens egen evne til å fange og lagre klimagasser.

3801 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3803 • Gjennomføre en utredning av naturrisiko for norsk økonomi etter modell fra Klimarisikoutvalget.
- 3804
- 3805 • Etablere «Naturkur» etter modell av «Klimakur», for å bidra til at Norge opprettholder et mangfold av økosystemer i god økologisk tilstand.
- 3806
- 3807 • Utarbeide en nasjonal plan for å opprettholde og restaurere natur i tråd med internasjonale forpliktelser.
- 3808
- 3809 • Utrede hvordan norske statlig eide selskaper skal redusere naturrisiko for sin virksomhet, i tråd med FNs bærekraftsmål.
- 3810
- 3811 • Utrede hvordan vi gjennom norsk lovverk kan sørge for at norske selskaper i utlandet ikke bidrar til alvorlige skader på miljøet.
- 3812
- 3813 • Intensivere arbeidet med å redde truede norske arter og naturtyper.
- 3814 • Ta vare på bier og andre pollinerende insekter i Norge og legge frem en nasjonal pollinatorstrategi.
- 3815
- 3816 • Utarbeide en ny plan for nasjonalparker og andre verneområder for å sikre representativt vern av norsk natur.
- 3817
- 3818 • Sikre at Norge når sine internasjonale forpliktelser under konvensjonen for biologisk mangfold.
- 3819
- 3820 • Utarbeide et nasjonalt mål og en strategi for å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur og landskap.
- 3821

- 3822
- 3823
- 3824
- 3825
- 3826
- 3827
- 3828
- Satse på naturbaserte løsninger på klimakrisen, blant annet bevare og forbedre naturlige karbonfangere og karbonlagre som skoger, myrer og våtmarker, reetablere taeskog og øke rotasjonstiden i skogbruket.
  - Styrke skogvernet slik at vi når målet om at 10 prosent av den norske skogen vernes, gjennom en mer treffsikker ordning for frivillig vern og økt drift av den produktive skogen.

3829

Rovdyr: En bærekraftig rovdyrforvaltning

3830

3831

3832

3833

3834

3835

3836

3837

3838

3839

Norge skal ha både levedyktige rovviltstammer og trygge områder for beite. Denne todelte målsetningen er grunnlaget for vår politikk, og regelverk og forvaltning skal støtte opp under den. Konflikten mellom beitedyr og rovdyr skaper sterke følelser, motsetninger og konflikt. Folk som bor i områder med nærhet til rovdyr, føler ofte frykt for seg og sine i det daglige. Dette er en frykt vi må ta på alvor. Et viktig formål med forvaltningen er å skape tillit til forvaltningen og bidra til større trygghet for de som lever med rovdyr tett innpå seg. Dagens konfliktnivå knyttet til rovdyrforvaltningen er til hinder for en god og bærekraftig rovdyrpolitikk og må reduseres.

3840

Arbeiderpartiet vil:

- 3841
- 3842
- 3843
- 3844
- 3845
- 3846
- 3847
- 3848
- 3849
- 3850
- 3851
- 3852
- 3853
- 3854
- 3855
- 3856
- 3857
- 3858
- 3859
- 3860
- 3861
- 3862
- 3863
- 3864
- 3865
- 3866
- 3867
- Videreføre den todelte målsetningen om å både ha levedyktige rovviltstammer og et aktivt beitebruk.
  - Sikre en bærekraftig rovviltbestand i tråd med Stortingets forlik, naturmangfoldloven og våre internasjonale forpliktelser.
  - Ha en tydelig og konsekvent soneforvaltning og et effektivt regime for uttak av rovvilt når det ikke truer bestandens overlevelse. Det skal også være aktiv forvaltning av rovdyr i rovdyrprioriterte områder når bestandsmål er oppfylt.
  - Ha en høy beredskap slik at tapene av beitedyr blir så små som mulig.
  - At det ved rovdyrskade i beiteprioriterte områder skal gis fellingstillatelse umiddelbart.
  - At fellesskapet ved rovdyrskade tar ansvar for å kompensere eiere av beitedyr.
  - Sikre at terskelen er lav for uttak av rovvilt i beiteprioriterte områder og høy for uttak i rovviltprioriterte områder.
  - Sikre at bestandsmålene faktisk følges opp, for å skape tillit mellom befolkning og forvaltning. Når en bestand ligger over bestandsmålet, skal den forvaltes i tråd med det målet som til enhver tid er vedtatt av Stortinget.
  - Sørge for dialog og lokal involvering, der det tas hensyn til at det å leve med rovvilt tett innpå seg medfører en belastning for både beitenæringen og lokalsamfunnet.
  - Ivareta den regionale forvaltningen med rovviltnemder inndelt i åtte regioner.
  - At det samlede rovdyrtrykket i større grad sees i sammenheng.

3869

Distriktpolitikk: Optimisme i hele landet

3870 Arbeiderpartiet vil føre en politikk for sterkere fellesskap, vekst og utvikling i
3871 hele landet. Et mer rettferdig Norge handler om mer enn arbeid til alle,
3872 inntektsutjevning og lik tilgang til helse og skole. Det handler også om makt og
3873 mulighet til å bygge en fremtid og gode lokalsamfunn der man kan delta og føle
3874 seg hjemme. Derfor er distriktpolitikken både et rettferdighetsprosjekt og et
3875 frihetsprosjekt.

3876
3877 De sentraliserende kreftene i økonomien og politikken er sterke. Lenge har det
3878 foregått en sektorvis sentralisering i staten, uten at det er tatt hensyn til
3879 helheten og konsekvensene for lokalsamfunn og regioner. Som en følge av
3880 sentraliseringen har statlige arbeidsplasser forsvunnet ut av stadig flere
3881 lokalsamfunn, og viktig kompetanse har blitt borte. Arbeiderpartiet vil snu
3882 sentraliseringen og fremme en helhetlig strategi for statlig nærvær i regionene,
3883 der statlig tilstedeværelse sikrer velferdstjenester nær befolkningen, og der
3884 offentlige etater og institusjoner bidrar til lokale arbeidsplasser og
3885 kompetansemiljøer.

3886
3887 Sterke regioner er en viktig drivkraft i utviklingen av kunnskap og verdiskaping.
3888 Arbeiderpartiet vil styrke den strategiske samhandlingen mellom regionene og
3889 nasjonale myndigheter på viktige områder for samfunnsutviklingen, som
3890 utdanning, næringsutvikling, velferd, transport og bosetting.

3891
3892 Byene spiller viktige roller som regionale motorer, som bidrar til gode tjenester
3893 til befolkningen, utvikling av næringslivet og attraktive regioner. Samtidig har
3894 politikken i for stor grad fokusert utelukkende på de store byene eller de
3895 mindre kommunene. Arbeiderpartiet vil løfte frem de mellomstore byenes rolle i
3896 utviklingen av Norge og vil lansere en strategi for å styrke konkurransekraften,
3897 velferds- og kulturtilbudet og en klimavennlig utvikling slik at det kan bidra til
3898 vekst i Distrikts-Norge.

3899
3900 For å sikre innovasjon og et bedre tjenestetilbud er det viktig med virkemidler
3901 som tar hensyn ulike regionale utfordringer og behovene, og samtidig legge til
3902 rette for at alle regioner får reell mulighet til å benytte seg av nasjonale
3903 ordninger.

3904
3905 Arbeiderpartiets svar på den økende sentraliseringen er en sektorovergripende
3906 distriktpolitikk. Alle sektorer har et distriktpolitisk ansvar. Målrettede tiltak
3907 for en god distriktpolitikk finnes flere steder i dette programmet, og de fleste
3908 punktene med distriktpolitisk betydning er lagt til kapitlene der de hører
3909 hjemme.

3910
3911 Arbeiderpartiet er opptatt av at landet er inndelt på en hensiktsmessig måte,
3912 og vil ha en gjennomgang av konsekvensene av regionreformen, statens egen
3913 regioninndeling og hvordan flere oppgaver kan overføres til fylkene. Dersom
3914 tvangssammenslåtte fylker ønsker å endre sine grenser for å bedre kunne løse
3915 oppgavene, vil Arbeiderpartiet i regjering gå i dialog med fylkene for å få til
3916 dette på en fornuftig, helhetlig og ansvarlig måte.

3917
3918 **Arbeiderpartiet vil:**

3919

- Innføre nærhetsprinsipper for statlig styring:

- 3920 - statlige virksomheter skal organiseres slik at kompetansen
3921 ligger så nært innbyggerne som mulig.
3922 - nye statlige arbeidsplasser skal legges utenfor Oslo, med
3923 mindre helt åpenbare grunner tilsier noe annet. Veksten
3924 innenfor eksisterende statlige arbeidsplasser skal fordeles mer
3925 rettferdig mellom by og land.
3926 - ingen vedtak om nedleggelse av statlige tjenestesteder skal
3927 gjøres i neste stortingsperiode med mindre det er avgjørende
3928 for å ivareta viktige nasjonale interesser.
3929 - digitalisering skal tas i bruk for å sikre eksisterende
3930 arbeidsplasser og utvikle tilbudene der innbyggerne er.
- 3931 • At det skal innføres en regel om distriktspolitisk konsekvensanalyse
3932 av alle reformer.
- 3933 • Utvikle «regionavtaler» mellom staten, kommuner og regioner, som
3934 skal sikre utvikling og vekst i hele landet og langsiktige rammer for
3935 næringsliv, transport, bosetting, utdanning og velferd.
- 3936 • Etablere et program for utprøving av nye tiltak i distriktpolitikken,
3937 med sikte på arbeid, velferd og utvikling.
- 3938 • Gjøre tilgang til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje
3939 med strøm og arbeid for nye teknologiske løsninger, som for
3940 eksempel 5G, til hele landet.
- 3941 • Etablere flere lokale nærtjenestesentre, der man får ordnet med
3942 pass, førerkort og sivile oppgaver som testament, og se på
3943 mulighetene for lokal rettshjelpsveiledning.
- 3944 • Samle ulike offentlige tjenester slik at man får større fagmiljøer selv
3945 om hver enkelt etat har få ansatte. Flere statlige stillinger bør lyses
3946 ut med mulighet for kontorsted utenfor hovedkontoret.
- 3947 • Gi fylkeskommuner, kommuner og virkemiddelapparatet mer
3948 myndighet til å gjøre lokale og regionale vurderinger i arbeidet med
3949 å skape nye arbeidsplasser.
- 3950 • Videreføre ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift.
3951
3952

3953 **Det gode liv i storbyen**

3954 De store byene våre kjennetegnes av et stort mangfold. Storbyen skal være et
3955 trygt og sunt sted å være for alle innbyggere, der mennesker fra ulike
3956 bakgrunner med ulike liv lever sammen. Byene er viktige motorer i norsk
3957 økonomi og spiller en avgjørende rolle i å nå våre klimamål. Skal vi nå
3958 klimamålene våre, må vi ha klimavennlige storbyer.

3959 Kollektivsystemet i de store byene må være godt utbygd og velfungerende, og
3960 vi må gjøre det enklere å være fotgjengere og syklister, slik at luften blir renere
3961 og utslippene går ned. Både unge og gamle må ha tilgang på grøntområder og
3962 arenaer for fysisk aktivitet.

3963 I storbyene bor både de som har mest, og de som har minst. Mange lever i
3964 områder med klart lavere inntekter enn gjennomsnittet, der flere står utenfor
3965 arbeidslivet, og der det er større sosiale helseforskjeller og kortere levealder.
3966 Flere barn i disse områdene vokser opp i familier som lever i fattigdom.

3967 Andelen enslige er også høyere i byene enn andre steder, og mange av disse
3968 er ensomme. Selv om man bor i en by, kan avstanden til de som tar
3969 beslutninger, oppleves som stor.

3970 Det er mulighetene og mangfoldet som gjør bylivet godt. For at vi skal få gode
3971 og trygge storbyer, har alle innbyggere interesse av at vi forebygger ensomhet
3972 og reduserer forskjeller. Arbeiderpartiet vil ha byer som gir alle tilgang til
3973 mulighetene og mangfoldet som byene tilbyr. Det krever en aktiv politikk. Vi
3974 må styrke det inkluderende fellesskapet og åpenheten byene står for, og sørge
3975 for gode fellesskapstjenester som er tilgjengelige for alle.
3976

3977 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3978 • Utvikle storbyområdene med boliger og arbeidsplasser slik at det
3979 meste av persontransporten kan gjennomføres til fots, på sykkel eller
3980 med kollektivtrafikk.
- 3981 • Øke takten i boligbyggingen og sørge for rimeligere boliger av god
3982 kvalitet slik at folk skal kunne komme inn på boligmarkedet i tråd med
3983 prinsipper for arealeffektiv og klimavennlig byutvikling.
- 3984 • Utforme grønne og trivelige gater og byrom som også bidrar til bedre
3985 overvannshåndtering i møte med klimaendringer.
- 3986 • At staten skal bidra med inntil 70 prosent av utbyggingskostnadene i
3987 store kollektivprosjekter i og rundt de største byene.
- 3988 • Bygge idrettsanlegg i byer hvor det er mangel på flerbrukshaller, som
3989 også kan brukes til uorganisert idrett og fritidstilbud for barn og unge,
3990 og fremme fysisk aktivitet ved å bygge ut nærmiljøanlegg, turløyper og
3991 treningsanlegg i nærmiljøene, som er tilgjengelige for alle.
- 3992 • Forsterke områdesatsingene i storbyene og vektlegge integrering,
3993 norsk språk, arbeid og forebygging blant barn og unge i disse
3994 satsingene.
- 3995 • Iverksette tiltak mot ensomhet i samarbeid med frivilligheten.
- 3996 • Sikre trygge byer, blant annet gjennom mer tilstedeværende politi,
3997 mer ressurser til forebygging og økt innsats mot gjengkriminalitet.
- 3998 • Sikre at storbyene er gode vertskommuner for de høyere
3999 utdanningsinstitusjonene.

4000
4001 *Les mer om kollektivtransport i byene i kapitlet «En klimavennlig*
4002 *transportsektor», folkehelse i kapitlet «Folkehelse – fellesskapets ansvar», natur*
4003 *og klimatiltak i kommunene i kapitlet «Kutte utslipp og ta vare på naturen der*
4004 *vi bor» og integrering i kapitlet «Integrering: Stille opp og stille krav».*
4005
4006

4007 **Nordområdene: En ny giv**

4008 Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde. Initiativer vi tar
4009 i nordområdene, er viktig for lokalsamfunnene, for Norge og for verden. Nord-
4010 Norge og nordområdene er en avgjørende del av den norske økonomien, og
4011 betydningen av området vil bare øke i årene fremover. Ressursene i nord fører

4012 med seg enorme muligheter innen havbruk, energi, mineraler, reiseliv og
4013 industri. Skal vi ha aktivitet, utnytte ressursene og ha troverdighet overfor våre
4014 naboer, må det bo folk i nord. Derfor må sentralisering snus til satsing. Det skal
4015 være attraktivt å bo i et sterkt og levende Nord-Norge, med gode velferdstilbud
4016 og ettertraktede arbeidsplasser.

4017
4018 Det er behov for en ny giv i nordområdepolitikken. Arbeiderpartiet vil fornye og
4019 forsterke innsatsen og har større ambisjoner for utviklingen i nord enn det vi
4020 ser i dag. Nordområdepolitikken må nærmere folk og bety noe for deres
4021 hverdag.

4022
4023 Den nye nordområdepolitikken må snu den negative befolkningsutviklingen,
4024 utnytte de lokale verdiene til å skape vekst og grønn utvikling og fremme nye
4025 initiativer for samarbeid med våre naboer.

4026 4027 **Vårt viktigste fredsprosjekt**

4028 Norges posisjon og rolle i nord er unik. Det er i nord at Norge møter verden, og
4029 det er der våre initiativer har størst betydning for den generelle utviklingen i
4030 området og for norske interesser. Å sikre en fredelig, regelstyrt utvikling er i
4031 Norges interesse og legger grunnlaget for en god hverdag for våre egne
4032 innbyggere og for de i våre naboland. En fredelig utvikling forutsetter aktivitet
4033 og tilstedeværelse. Det er derfor vi prioriterer å bygge opp i nord, heller enn å
4034 bygge ned eller sentralisere. Dette er en sentral del av vårt viktigste
4035 fredsprosjekt.

4036
4037 Flere land, deriblant stormakter som USA, Russland, Kina og EU, har fornyet
4038 interesse for nord. Norge må bygge på erfaringene som både NATO-alliert og
4039 nabo med Russland og manøvrere klokt og offensivt for å sikre en fredelig og
4040 bærekraftig utvikling i området.

4041 4042 **Kunnskap i nord, for nord, fra nord**

4043 Kunnskap er navet i nordområdepolitikken til Arbeiderpartiet og nøkkelen til å
4044 gi alle unge tilgang til en god utdanning, til å sikre bedriftene kompetansen de
4045 trenger, og til å utvikle ny forskning og verdensledende kunnskapsmiljøer i
4046 området.

4047
4048 Hvis vi skal nå målene om velferd, verdiskaping og grønn omstilling i
4049 nordområdene, trenger vi en langsiktig, strategisk satsing på kunnskap. Vi vil
4050 utdanne flere i landsdelen og bygge kompetansemiljøene sterkere, samtidig
4051 som vi vil satse på desentralisert utdanning. Det at vi har to universiteter og en
4052 samisk høyskole i landsdelen, er en enorm styrke for nordområdenasjonen
4053 Norge. De to universitetene er viktige nordområdeaktører, som vi vil gi
4054 særskilte oppdrag som er særlig relevante for utforskning og verdiskaping i
4055 nordområdene. Aktiv tilstedeværelse gjennom nye forskningsprogrammer og
4056 sterke fagmiljøer sikrer også norske interesser og gir oss en fordel
4057 internasjonalt. Arbeiderpartiets mål er at det utvikles kunnskap i nord, for nord,
4058 fra nord.

4059 4060 **En stat som satser i nordområdene**

4061 Det offentlige skal være en sentral medspiller i utviklingen i nord. Statlig
4062 tilstedeværelse sikrer velferdstjenester nært befolkningen, og lokalisering av
4063 offentlige etater og institusjoner bidrar til arbeidsplasser og
4064 kompetansemiljøer.

4065 De siste årene har mange opplevd at avstanden til makt og muligheter blir
4066 større, når velferdstilbudet svekkes og offentlige tjenester flyttes. Vi må snu
4067 sentraliseringen og heller utvikle tjenestene nært folk. Arbeiderpartiet vil gi økt
4068 kompetanse og definisjonsmakt til folk i nord. Relevante statlige aktører skal
4069 utvikle egne nordområdestrategier.

4070

4071 **Bygge ny industri på våre felles ressurser til gode for alle**

4072 Nordområdene har et grønt reiseliv og mange av ressursene verden trenger i
4073 fremtiden: bærekraftig mat fra havet, energi og mineraler. Arbeiderpartiet
4074 ønsker en aktiv næringspolitikk som bygger ny industri gjennom å etablere
4075 hele verdikjeder og bygge kunnskap. Vi vil både styrke etablerte næringer og
4076 utvikle nye. Slik utvikler vi potensialet i nord.

4077 Nord-Norge har opplevd økonomisk vekst de siste årene, men verdiene
4078 kommer ikke alle til gode. For lite legges igjen i lokalsamfunnene. Dette er «det
4079 arktiske ressursparadokset». Arbeiderpartiet vil investere i landsdelen på en
4080 måte som skaper arbeidsplasser og sikrer verdiskaping lokalt. Fellesskapets
4081 ressurser skal utnyttes bærekraftig og komme befolkningen til gode gjennom
4082 større lokale ringvirkninger og flere arbeidsplasser.

4083

4084 **Sentrum for grønn omstilling**

4085 Klimaendringene merkes sterkest i nord, men mange av løsningene på krisen
4086 finnes også her. Nord-Norge er godt posisjonert til å levere klimaløsninger og
4087 grønne jobber. Arbeiderpartiets mål er å utvikle nordområdene til verdens mest
4088 bærekraftige region.

4089 Industrien er en viktig del av klimaløsningen og en viktig del av
4090 sirkulærøkonomien. I nord er det gode vilkår for produksjon med lavere
4091 klimagassutslipp, dette må vi utnytte bedre enn i dag.

4092

4093 **Knytte Arktis sammen**

4094 Arbeiderpartiet vil modernisere infrastrukturen i nord for å få til en ny satsing
4095 på moderne industri og lede an i utviklingen av transport uten utslipp.
4096 Infrastruktursatsingen i nord må koble ressursene med markedet. Det må
4097 gjøres lettere for folk og varer å ferdes både innad i landsdelen og på tvers av
4098 landegrensene, samtidig som klimaavtrykket reduseres.

4099 Frakt av varer fra sjømatnæringen og andre nordlige næringer hindres av
4100 flaskehals i transporten. Arbeiderpartiet vil fjerne disse flaskehalsene og øke
4101 fremkommeligheten for næringstransporten og befolkningen. Dette innebærer
4102 særlig en opprustning av fiskerihavnene og et særskilt krafttak for
4103 fylkesveiene, for å sikre trygg og effektiv transport fra kyst til marked.

4104 Arbeiderpartiet er for utvikling av jernbane i Nord-Norge. Det vil være et løft for
4105 verdiskaping og klimavennlig transport av gods og folk. Nordlandsbanen må
4106 utvikles med lav- og nullutslippsløsninger. Dobbeltspor på Ofotbanen, som er
4107 en viktig transportåre, må realiseres. Det må også på plass et grundig
4108 beslutningsgrunnlag for Nord-Norgebanen i Nasjonal transportplan, som
4109 avklarer trasé- og teknologivalg, klimaeffekt, kostnader og fremdrift, slik at vi
4110 bringer prosjektet fremover med mål om å realisere Nord-Norgebanen.

4111

4112 **Svalbard: grønn utvikling i et livskraftig familiesamfunn**
4113 Svalbard er Norges nordligste region. Norge er det eneste landet som har en
4114 moderne og sivil utbygd infrastruktur med en tilnærmet normal
4115 samfunnsstruktur så langt nord. Svalbard har stor strategisk betydning for
4116 Norges muligheter i nordområdene og Arktis, og svalbardpolitikken er derfor en
4117 viktig del av Arbeiderpartiets nordområdestrategi.

4118
4119 Longyearbyen skal fortsatt være et livskraftig familiesamfunn med gode
4120 tjenester og jobbmuligheter, samtidig som samfunnet skal videreutvikles i en
4121 grønnere retning.

4122
4123 Den videre utviklingen av næringslivet på Svalbard skal ha fokus på at man kan
4124 tilby stabile og attraktive helårsarbeidsplasser, med ordnede lønns- og
4125 arbeidsvilkår gjennom hele verdikjeden. Reiselivet er en av de største private
4126 næringene i Longyearbyen. Sammen med næringen skal vi jobbe for et
4127 grønnere reiseliv med en høy andel helårsarbeidsplasser, samtidig som de
4128 høye miljømålene for Svalbard ivaretas. Svalbard har stor betydning for norsk
4129 og internasjonal forskning. Vi vil styrke forskningsarbeidet og bidra til at lokale
4130 kunnskapsleverandører kan ha en sentral rolle i dette.

4131

4132 **For å få en ny giv i nordområdepolitikken vil Arbeiderpartiet:**

- 4133 • Sørge for aktiv tilstedeværelse og nye initiativer på tvers av landene i
4134 nord innen næringsliv, forskning, klima og kultur.
- 4135 • Satse på et sterkt og moderne forsvar med tyngdepunkt i nord,
4136 inkludert sentrale ledelsesfunksjoner.
- 4137 • Styrke det institusjonelle samarbeidet mellom landene og folkene i
4138 nord, som Arktisk råd og Barentsrådet.
- 4139 • Styrke sjøsikkerheten som en viktig del av satsingen i nordområdene.
- 4140 • Styrke den utenriks- og sikkerhetspolitiske dialogen i nord, og
4141 etablere felles møteplasser for å diskutere sikkerhetspolitiske
4142 utfordringer og forsterke folk-til-folk-samarbeidet, gjennom å styrke
4143 Barentssamarbeidet og Barentssekretariatet.
- 4144 • Øke kvaliteten i en god nordnorsk skole basert på regionens særtrekk
4145 og styrker, og opprette et skoleutviklingsprogram som støtte for
4146 kvalitetsutvikling i kommunene.
- 4147 • Gjennomføre et nytt forskningsløft i nord:
  - 4148 ○ øke samfunnsvitenskapelig forskning knyttet til nordområdene.
  - 4149 ○ utvikle nye forskningsprogrammer for nordområdene særlig innen
  - 4150 ressursforvaltning, havbruk, romaktivitet, energi og klima.
  - 4151 ○ opprette et regionalt talentprogram i samarbeid med internasjonale
  - 4152 toppinstitusjoner, som kan gi nye impulser og bidra til ledende
  - 4153 forskning.
- 4154 • Videreutvikle sterke kompetansemiljøer særlig innen havbruk, klima,
4155 romfart og beredskap.
- 4156 • Sørge for lokal verdiskaping fra næringsvirksomhet i nord, gjennom
4157 tydelige krav om arbeidsplasser, inntekter til kommunene og
4158 oppbygging av lokal leverandørindustri, samt oppdeling av store
4159 anbud.
- 4160 • Utarbeide en egen næringsstrategi for reiselivet i nordområdene.

- 4161 • Øke matproduksjonen i nord og samtidig få mer ut av verdiskapingen
- 4162 som skjer i det arktiske landbruket.
- 4163 • Utarbeide en industriplan for Norskehavet og Barentshavet.
- 4164 • Fornye vår helhetlige forvaltning av havet gjennom å etablere et
- 4165 program for sameksistens i kystsonen, som forener næringsliv og
- 4166 naturverdier.
- 4167 • Etablere et industriprogram for sirkulærøkonomi i nord.
- 4168 • Bruke Arktis som utviklingsarena for ny teknologi, og innføre et
- 4169 nordnorsk katapultprogram for grønn innovasjon, med støtte til
- 4170 overgang fra idé til marked.
- 4171 • Få på plass et pilotprosjekt med smarte bygder der energisystemer og
- 4172 småskala energiproduksjon prøves ut i småsamfunn i nord.
- 4173 • Gjøre nordområdene ledende innenfor utslippsfri transport, gjennom
- 4174 egne elektrifiseringssatsinger for elektriske fly og til havs.
- 4175 • Sørge for at Norge tar en strategisk posisjon i nordøstpassasjen og
- 4176 utvikler Kirkenes som knutepunkt, og koble Norge på arbeidet med
- 4177 bygging av fiberkabel gjennom nordøstpassasjen.
- 4178 • Satse kraftfullt på klima og miljø på Svalbar og gjøre Svalbard til et
- 4179 foregangssamfunn for sirkulærøkonomi og et utslippsfritt samfunn.
- 4180 • Øke den norske forsknings- og innovasjonsandelen på Svalbard.
- 4181 • Utrede muligheten for å gjøre Svalbard til «utstillingsvindu» for grønne
- 4182 energiløsninger, eksempelvis hydrogen.
- 4183 • Satse på akse Andøy–Narvik–Tromsø–Svalbard i romindustrien og
- 4184 arbeide for et nasjonalt romsenter i Tromsø.
- 4185
- 4186

4187 **Tro og livssyn:**

4188 **Et livssynsåpent samfunn med respekt for alle**

4189 Arbeiderpartiet ønsker et livssynsåpent samfunn, hvor alle har respekt for og
4190 kunnskap om andres tro, livssyn eller ikke-tro.

4191 Norge har en kristen og humanistisk arv, som vi tar med oss i møte med et
4192 stadig mer mangfoldig samfunn. Retten til å tro, skifte tro eller å ikke tro er en
4193 menneskerett. Utøvelse av religion er ikke bare en privatsak, men også et
4194 offentlig anliggende. Både finansiering av, kontroll med og innsyn i religiøse
4195 samfunn er viktige offentlige oppgaver.

4196 For mange mennesker utgjør tros- og livssynssamfunnene viktige fellesskap,
4197 de skaper tilhørighet og identitet. Samtidig opplever mange troende
4198 hatkriminalitet, og sterke krefter forsøker å skape splittelse mellom mennesker
4199 både i Norge, Europa og resten av verden.

4200 Tros- og livssynssamfunnene spiller en sentral rolle i mange enkeltmenneskers
4201 liv, derfor er innsyn i og utsyn fra disse samfunnene også viktig for
4202 storsamfunnet.

4203 På de fleste andre områder av samfunnet vårt stiller vi krav til demokrati,
4204 åpenhet og representasjon. Nå er det på tide å gjøre det samme overfor tros-

4205 og livssynssamfunnene. Kravene som stilles, skal ivareta trosfriheten og ikke
4206 gripe inn i tros- og livssynssamfunnenes teologi.

4207 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4208 • Sikre tros- og livssynssamfunn forutsigbar finansiering.
- 4209 • Utarbeide og inngå en samfunnskontrakt med trossamfunn som mottar
- 4210 offentlig finansiering. Denne skal anerkjenne tros- og
- 4211 livssynssamfunnenes viktige rolle i samfunnet og bidra til at de
- 4212 sammen med det offentlige jobber aktivt for integrering, bedre
- 4213 likestilling og økt kunnskap om norske lover.
- 4214 • Stille krav om at offentlige institusjoner som sykehus, sykehjem og
- 4215 fengsler tilrettelegger for at pasienter og innsatte får anledning til å
- 4216 utøve sin tro og sitt livssyn.
- 4217 • Stille krav til personer som kommer til Norge for å praktisere som
- 4218 religiøse ledere, at de skal ha eller skaffe seg kunnskap om hvordan
- 4219 de skal utøve den religiøse rådgivningsrollen i møte med vold i nære
- 4220 relasjoner, eksilerfaringer og sentrale verdier i det norske samfunnet.
- 4221 • Stille krav om full åpenhet om gaver og finansiering til trossamfunn.
- 4222 • Kreve at organer som forvalter offentlig tilskudd på vegne av
- 4223 trossamfunn, er demokratisk valgt og har minst 40 prosent
- 4224 representasjon av hvert kjønn.
- 4225 • Utrede om utenlandsk finansiering av trossamfunn kan forbys.
- 4226 • Sikre barns medvirkning og selvbestemmelse i spørsmål om tro og
- 4227 livssyn.
- 4228 • Kreve at personer som kommer til Norge for å praktisere som religiøse
- 4229 ledere, har eller skaffer seg kunnskap om norske lover, og om hvordan
- 4230 de skal utøve den religiøse rådgivningsrollen. Det kan handle om vold i
- 4231 nære relasjoner, ekteskapsinngåelse, skilsmisser, arveoppgjør,
- 4232 traumatiske erfaringer og sentrale verdier i det norske samfunnet.
- 4233 • Kreve full åpenhet om finansiering av trossamfunn.

4234
4235

4236 **Bolig: Trygg bolig for alle**

4237 Alle har rett til en trygg og god bolig. Den norske boligmodellen bygger på at
4238 folk skal kjøpe og eie egen bolig.

4239 Det er store økonomiske forskjeller i boligmarkedet, både geografisk og mellom
4240 enkelthusholdninger. De siste årene har boligprisene steget kraftig, og det er
4241 blitt vanskeligere for mange å etablere seg i sin egen bolig. Forskjellen mellom
4242 å eie og å leie egen bolig er i ferd med å bli en av de største ulikhetsfaktorene i
4243 samfunnet. Bolig skal være et sted å bo, ikke et spekulasjonsobjekt.

4244 Boligpolitikken kan ikke ses isolert fra andre deler av samfunnsutviklingen. Den
4245 er nært knyttet til økonomi, arbeidsmarked, næringspolitikk, levekår,
4246 livskvalitet og klima. Staten og kommunene har et særlig ansvar for å ivareta
4247 en helhetlig boligpolitikk. Arbeiderpartiet vil legge frem en melding om en
4248 helhetlig politikk, der kommunene vil få en styrket rolle i arbeidet med å

4249 utjamne forskjeller i boligmarkedet. En god boligpolitikk er avhengig av et
4250 velfungerende og regulert leiemarked. Rettighetene til de som leier bolig og er
4251 i en presset situasjonen, må styrkes. En fremtidsrettet boligpolitikk skal bidra
4252 til å jevne ut slike forskjeller. Husbanken har vært og skal fortsatt være en
4253 viktig aktør i boligpolitikken.

4254 Skal vi nå klimamålene, må nye boområder bringe innbyggerne effektivt og
4255 klimavennlig til og fra jobb. Nye boligområder må ivareta klima og naturhensyn
4256 både når det gjelder selve utbyggingen, transportløsninger, materialbruk og
4257 gjenbruksløsninger. Vi vil ha en mer miljøvennlig byggenæring slik at vi tar
4258 større klimahensyn i boligpolitikken. Boligpolitikken kan også bidra til å bygge
4259 bro mellom generasjonene, og retten til en aktiv og verdig alderdom henger
4260 nært sammen med bosituasjonen.

4261 **For å bygge flere boliger vil Arbeiderpartiet:**

- 4262 • At kommunene må legge til rette for kommunale tomter og rimelige
4263 boliger for førstegangsetablerere og studentboliger.
- 4264 • Utrede en statlig rentekompensasjonsordning for kommunale tomtekjøp,
4265 som skal legge til rette for boligbygging, gjerne med nye eieformer.
- 4266 • Legge til rette for at kommunene i samarbeid med aktører som
4267 boligbyggelagene kan bygge boliger til folk med begrenset egenkapital.
- 4268 • Knytte infrastruktur til boligbygging og øke boligbygging rundt
4269 kollektivknutepunktene.
- 4270 • Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 3000 bygde boliger i
4271 året.
- 4272 • Ta initiativ til et eldreboligprogram og lage boligtilbud slik at
4273 generasjoner kan dra nytte av hverandre.
- 4274 • Korte ned saksbehandlingstid for plan- og byggesaksbehandling.
- 4275 • Koordinere offentlige innsigelser i byggeprosesser bedre.
- 4276 • Sikre at geologisk informasjon og kompetanse blir utnyttet i
4277 planleggingen av arealutnyttelsen i kommunene slik at boligbygging
4278 skjer på stabil grunn.

4280 **For å få flere som trenger bolig, inn i boligmarkedet vil Arbeiderpartiet:**

- 4281 • Øke utlånsrammene i Husbanken slik at flere kan få startlån. Husbanken
4282 skal kunne brukes som virkemiddel også for førstegangsetablerere.
- 4283 • Utvide Husbankens mandat, særlig rettet mot leiemarkedet og en
4284 «tredje boligsektor».
- 4285 • Gi kommunene mulighet til å tildele startlån til unge med liten
4286 egenkapital og gode inntektsutsikter.
- 4287 • Oppfordre kommuner til å bruke «fra leie til eie» eller andre lignende
4288 initiativer som utgangspunkt i lokal boligsosial planlegging.
- 4289 • Gi kommunene mulighet til å fastsette disposisjonsform i boligprosjekter
4290 gjennom endring i plan- og bygningsloven.
- 4291 • Øke tilskudd til kommunalt boligsosialt arbeid og etablere flere ikke-
4292 kommersielle utleieboliger.
- 4293 • Unngå for sterk konsentrasjon av kommunale boliger i ett område.

- 4294 • Fryse BSU-ordningen (Boligsparing for ungdom) på 25 000 kroner i året
- 4295 og 300 000 kroner totalt og begrense ordningen til å gjelde førstegangs
- 4296 boligkjøp.
- 4297 • Styrke leietakeres rettigheter og tilrettelegge for et mer profesjonelt
- 4298 leiemarked med økt mulighet for kontroll og tilsyn.
- 4299 • Sikre bedre innløsningsrett for tomtfestere slik at flest mulig kan eie
- 4300 grunn til eget hus eller egen hytte.
- 4301
- 4302

4303 **Kultur: En kultur å leve av og for**

4304 Kultur gir oss noe å leve for. Gode kulturopplevelser gir den enkelte mulighet
4305 for refleksjon og læring, og i samfunnet oppstår det felles historier og
4306 samlingspunkter gjennom kulturelle opplevelser. Kulturen bidrar på denne
4307 måten til å skape gode liv og et godt samfunn. Museer, kulturminner og
4308 håndverkstradisjoner er viktige deler av vår kulturarv og vår kulturarv må tas
4309 vare på for å være tilgjengelig for fremtiden.

4310 Samtidig er norsk kulturliv en viktig næring med mange titusen arbeidsplasser,
4311 og det er avgjørende for et sterkt og fritt kulturliv at utøvende kunstnere og
4312 andre som jobber i kultursektoren, har noe å leve av. Mange frilansere i
4313 kulturlivet har ikke de samme sosiale rettighetene som ordinære
4314 arbeidstakere, og kulturlivet har fremdeles en jobb å gjøre for å representere
4315 mangfoldet i det norske samfunnet. Arbeiderpartiet vil sørge for at
4316 kulturopplevelser av god kvalitet er tilgjengelig for alle, uavhengig av bosted
4317 og bakgrunn.

4318 Nynorsken skal fremmes og sikres gode vilkår, blant annet gjennom å sikre god
4319 nynorskkompetanse i lærerutdanningene, forbedre sidemålsundervisningen,
4320 sørge for flere digitale læremidler på nynorsk og utrede retten til å gå i egen
4321 nynorskklasse gjennom hele grunnskolen. Nynorsk og bokmål skal være
4322 likestilte målformer.

4323 Arbeiderpartiet vil øke mangfoldet, både på scenen og i tilbudet til publikum. Vi
4324 vil bygge ned terskler for deltakelse og fremme det brede kulturlivet i alle
4325 kommuner og fylker gjennom et nytt «Kulturløft». Vi vil sørge for at
4326 kulturarbeidsplasser verdsettes på samme måte som det øvrige norske
4327 arbeidslivet. Flere av morgendagens talenter skal få sjansen til å lykkes, og
4328 Norges tiltrekningskraft på internasjonale kunst- og kulturmiljøer skal styrkes.

4329 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4330 • Gjennomføre et nytt kulturløft som kommer hele landet til gode, der
- 4331 kulturens andel av statsbudsjettet igjen gradvis økes til én prosent.
- 4332 • Senke tersklene for deltakelse slik at flere, særlig barn og unge, får
- 4333 mulighet til å delta i kulturaktiviteter.
- 4334 • Bedre kunstneres levekår gjennom en kunstnerøkonomireform, styrke
- 4335 de sosiale rettighetene til frilanserne og sikre at kunstnere faktisk får
- 4336 betalt når verkene deres brukes eller deles, både fysisk og digitalt.
- 4337 • Innføre regionale kulturfond.
- 4338
- 4339
- 4340
- 4341

- 4342 • Trappe opp momskompensasjonsordningen til full momskompensasjon.
- 4343 • Avvikle gaveforsterkningsordningen, fordi den offentlige støtten ikke
- 4344 skal være betinget av private donasjoner.
- 4345 • Styrke den regionale filmsatsingen og øke produksjonsmidlene til norsk
- 4346 film.
- 4347 • Øke mangfoldet i norsk film ved å arbeide for flere kvinner i film og serier
- 4348 og satse mer på samisk film.
- 4349 • Styrke scenekunsten over hele landet ved å styrke institusjonene og
- 4350 satse på det frie feltet.
- 4351 • Videreutvikle filminsentivordningen til å bli en rettighetsfestet ordning.
- 4352 • Sikre en desentralisert kinostruktur.
- 4353 • Innføre en insentivordning for ny norsk dramatik.
- 4354 • Gjeninnføre en boklov som sikrer fastprissystemet.
- 4355 • Innføre en ny festivalstøtteordning som sikrer kvalitet og forutsigbarhet
- 4356 for festivalene.
- 4357 • Styrke museene med vekt på formidling og faglig utvikling.
- 4358 • Styrke og videreutvikle de universelle kulturordningene som gir alle en
- 4359 smakebit av kunst og kultur, som den kulturelle bæremeisen,
- 4360 skolesekken og spaserstokken.
- 4361 • Styrke litteraturformidlingen, blant annet gjennom innkjøpsordningene,
- 4362 og stimulere til leselyst blant unge.
- 4363 • Sikre at flere barn får mulighet til å delta i kulturskolene til en rimelig
- 4364 pris.
- 4365 • Bidra til at meråpne bibliotek skal videreutvikles som en aktiv møteplass
- 4366 for kunnskap, debatt og kulturformidling, og sikres mulighet til å låne ut
- 4367 digitale verk.
- 4368 • Ta vare på den norske og den samiske kulturarven, herunder tradisjoner
- 4369 og språk.
- 4370 • Anerkjenn og satse på samisk kultur, film, musikk og
- 4371 håndverkstradisjon.
- 4372 • Føre en språkpolitikk som gjør at norsk eller samisk foretrekkes i alle
- 4373 deler av samfunnet.
- 4374 • Jobbe for likestilling og mangfold innenfor alle områder i kulturlivet.
- 4375 • Føre en aktiv og fremtidsrettet politikk for å ta vare på og formidle vår
- 4376 historie knyttet til kulturminner, byggeskikk og tradisjoner.
- 4377 • Ha politikk som støtter opp om alt det positive ved digital spillkultur, og
- 4378 som forebygger eventuelle negative sider ved dataspill.
- 4379
- 4380
- 4381

4382 **Medier:**

4383 **En forutsetning for ytringsfrihet og demokrati**

4384 Medier for nyhets-, aktualitets- og dybdejournalistikk spiller en avgjørende
4385 rolle for mye av det viktigste i samfunnet vårt: demokrati, folkeopplysning, tillit
4386 og fellesskap. Sterke og redaksjonelt uavhengige medier bidrar til å forhindre
4387 maktmisbruk, polarisering og økt mistillit og er en forutsetning for en
4388 demokratisk offentlighet.

4389 Nå utfordres de redaksjonelle mediene av maktkonsentrasjon og
4390 monopolisering. Mange har store utfordringer med å finansiere god
4391 journalistikk i et marked der globale teknologiselskaper tar en stadig større del
4392 av annonseinntektene og kontrollerer markedsplassene der konkurransen
4393 foregår. Falske nyheter og såkalte ekkokamre på sosiale medier utgjør en stor
4394 utfordring for samfunnet og demokratiet.

4395 Arbeiderpartiets mål er å sikre sterke norske medier og legge til rette for at alle
4396 grupper i samfunnet har et godt medietilbud. Behovet for troverdige,
4397 redaktøransvarlige medier av høy kvalitet er viktigere enn noen gang.
4398 Arbeiderpartiet er spesielt bekymret for kvalitetsjournalistikkens kår.
4399 Myndighetene må ta et større politisk ansvar for å sikre de redaktøransvarlige
4400 medienes økonomiske rammebetingelser og medienes mulighet til å fylle sin
4401 samfunnsrolle i alle deler av landet.

4402

4403 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4404 • Beskytte frie medier og det offentlige ordskiftet mot alle forsøk på å
- 4405 innskrenke ytringsrommet og ytringsfriheten.
- 4406 • Beskytte mennesker som er truet på grunn av sine meninger og ytringer.
- 4407 Redaktører og journalister skal ha et særskilt vern.
- 4408 • Ha en årlig redegjørelse for Stortinget om pressefrihet, mediemangfold
- 4409 og journalistikkens vilkår i Norge.
- 4410 • Understreke at ytringsfrihet sikres ved god tilgang på informasjon, og at
- 4411 offentlighetsloven og prinsippet om meroffentlighet skal praktiseres i
- 4412 alle offentlige virksomheter. Vi vil vurdere strengere sanksjoner ved
- 4413 brudd på offentlighetsloven.
- 4414 • Arbeide for at de globale medie- og teknologiaktørene betaler skatter og
- 4415 avgifter i de landene de opererer i, og utrede en modell for omfordeling
- 4416 til de redaktørstyrte mediene som produserer journalistikk.
- 4417 • Aktivt støtte EUs arbeid med å sikre rettferdig konkurranse og begrense
- 4418 monopolisering i plattformøkonomien.
- 4419 • Stille krav til at plattformgigantene deler mer data og viser større
- 4420 åpenhet om bruk av data.
- 4421 • Regulere medieannonsemarkedet strengere for å styrke de
- 4422 redaksjonelle mediene i konkurransen mot sosiale medier og globale
- 4423 plattformselskaper.
- 4424 • Lage en nasjonal strategi mot falske nyheter.
- 4425 • Videreutvikle dagens mediestøtte slik at den skaper innovasjon og bred
- 4426 tilstedeværelse av redaktøransvarlige medier i hele landet, og satse
- 4427 spesielt på digital medieutvikling og grave- og dybdejournalistikk.
- 4428 • Innføre momsfristak for all digital redaktøransvarlig journalistikk.
- 4429 • Sikre at unge lesere har tilstrekkelig tilgang på gratis
- 4430 kvalitetsjournalistikk.
- 4431 • Bidra til økt kunnskap om kritisk medieforståelse, kildekritikk og
- 4432 personvern gjennom skoleverket og tiltak for voksne.
- 4433 • Sikre nettnøytralitet og god digital infrastruktur over hele landet.

- 4434
- 4435
- 4436
- 4437
- 4438
- 4439
- 4440
- 4441
- 4442
- 4443
- Sikre brukerne reell valgfrihet gjennom tiltak som øker konkurransen i markedet for bredbånd.
  - Sikre NRKs rolle som en bred allmennkringkaster med sterk tilstedeværelse i hele landet gjennom forutsigbar styring og finansiering, og bidra til at NRK styrker mediemangfoldet i Norge.
  - Arbeide for kommersiell allmennkringkasting med hovedkontor i og nyhetssendinger fra Bergen, og en kommersiell allmennkringkaster på radio med hovedkontor i Lillehammer.
  - Ha som mål at de viktigste idrettsarrangementene skal være tilgjengelige for alle.

4444

4445 **Idrett: Idrettsanlegg og friluftsliv i hele landet**

4446 Idrett skaper engasjement og begeistring og gir økt livskvalitet, trivsel og gode oppvekstvilkår i bygd og by. Breddeidretten er også en viktig bidragsyter for bedre integrering, folkehelse, sosial utjevning og likestilling. Idrett, ikke minst toppidretten, byr på opplevelser som binder oss tettere sammen, både lokalt og som nasjon.

4451 Idrettsbevegelsen er Norges største frivillige organisasjon. Den er selvstendig med egne demokratiske organ. Idretten har også et stort samfunnsoppdrag og dermed en viktig rolle i nasjonsbyggingen. Samfunnsoppdraget løses i samspill og samarbeid med stat, fylker og kommuner.

4456 Arbeiderpartiet vil sikre gode idrettstilbud som er tilgjengelige for alle, særlig for barn og unge. Da må vi bygge ut anlegg og legge til rette for at terskelen for deltakelse er så lav som mulig. Deltakelse må være billigst mulig, og det må arbeides for å redusere utstyrspresset. Satsing på friluftsliv er blant våre viktigste tiltak for god folkehelse. Naturområder skal gjøres lett tilgjengelig for alle. For mange toppidrettsutøvere er det vanskelig å kunne leve av idretten sin, og det må bli enklere å kunne kombinere karriere og utdanning for toppidrettsutøvere. For Arbeiderpartiet er det viktig å sikre likestilling også i idretten.

4465 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4467
- 4468
- 4469
- 4470
- 4471
- 4472
- 4473
- 4474
- 4475
- 4476
- 4477
- 4478
- 4479
- Ruste opp og bygge flere idrettsanlegg og lage en nasjonal plan for idrettsanlegg sammen med idrettsbevegelsen som danner grunnlaget for prioritering av spillemidlene.
  - Gjøre momskompensasjon for idrettsanlegg regelstyrt.
  - Vurdere om staten også skal bidra til å dekke driftskostnader i nasjonalanleggene.
  - Legge til rette for nærmiljøanlegg og egenorganisert idrett.
  - Videreføre ordningen med ekstra spillemidler i pressområder.
  - Gjennomgå spillemiddelreglene for å legge til rette for utfasing av gummigranulat på kunstgressbaner, og bidra til utvikling av mer miljøvennlige løsninger. Bevare og beskytte Norsk Tippings enerett og sikre at overskudd fra Norsk Tipping til idretts-, kultur- og frivillighetsformål ikke går til kommersiell virksomhet.

- 4480
- 4481
- 4482
- 4483
- 4484
- 4485
- 4486
- 4487
- 4488
- 4489
- 4490
- Sikre at alle innbyggere har mulighet til gratis lån av utstyr til trening og friluftsliv og sørge for at det lages en plan for tilgang til slikt utlån i alle kommuner.
  - Ha en time fysisk aktivitet i skolen hver dag.
  - Ta vare på bynære friluftsområder og legge til rette for universell tilgjengelighet til turveier og friluftsopplevelser.
  - Tilrettelegge for at flere toppidrettsutøvere kan ta utdanning.
  - Støtte arbeidet mot doping og kampfiksing.
  - Støtte idrettens arbeid for likestilling og inkludering i idretten.

4491 **Frivillighet:**

4492 **En sterk frivillig sektor som står på egne bein**

4493 Frivillig innsats gjør samfunnet vårt rikere og fellesskapet sterkere.

4494 Frivilligheten fyller en rolle verken markedet eller det offentlige kan fylle i

4495 forbindelse med omsorg, friluftsliv, integrering, folkehelse, kultur og idrett.

4496 Frivillige organisasjoner bidrar til læring og inkludering og gir folk i alle aldre

4497 mulighet til å møtes, engasjere seg og tilhøre et fellesskap. Frivillig deltakelse

4498 motvirker ensomhet og fremmer folkehelse.

4499

4500 Arbeiderpartiet vil sikre frivilligheten god finansiering, stor frihet og en sentral

4501 plass i samfunnet. Vi vil sørge for at frivilligheten får god tilgang på lokaler,

4502 anlegg og utstyr, og fjerne hindringer for frivillig engasjement, som

4503 unødvendige søknadsprosesser og papirarbeid.

4504

4505 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4506
- 4507
- 4508
- 4509
- 4510
- 4511
- 4512
- 4513
- 4514
- 4515
- 4516
- 4517
- 4518
- 4519
- 4520
- 4521
- 4522
- 4523
- 4524
- 4525
- Gi full momskompensasjon til idrett, frivillighet og kultur.
  - Sikre frivilligheten en finansiering med en høy andel frie midler.
  - Sikre gode ordninger for bruk av lokaler og arealer, blant annet ved at statlige og kommunale bygg kan lånes ut utenom arbeidstid.
  - Legge til rette for at det opprettes flere frivilligsentraler og frivillighetsråd i kommunene.
  - Sikre finansieringen til frivilligsentralene gjennom å flytte dem til egen post på kulturbudsjettet.
  - Forenkle og samordne regelverk og støtteordninger i samarbeid med organisasjonene.
  - Samle alle tilgjengelige statlige støtteordninger for frivillig sektor i en felles søkeportal.
  - Videreføre og videreutvikle samarbeidet med friluftsgesamtisjonenene.
  - Bidra til, i samarbeid med friluftsgesamtisjonenene, tilrettelegging, skilting, merking og kartfesting av stier, turveger og turruter i hele landet.
  - Gjøre friluftsliv enklere tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne.

4526
4527
4528
4529
4530
4531
4532
4533
4534
4535
4536
4537
4538
4539
4540
4541
4542
4543
4544
4545
4546
4547
4548
4549
4550
4551
4552
4553
4554
4555
4556
4557
4558
4559
4560
4561
4562
4563
4564
4565
4566
4567
4568
4569
4570
4571

Likestilling, inkludering og antirasisme:

Et likestilt samfunn er et fritt samfunn

Arbeiderpartiet skal føre en offensiv og målrettet likestillingspolitikk som gjør at alle inkluderes i samfunnet, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, funksjonsevne og etnisitet. Store forskjeller mellom kjønnene i skoleprestasjoner og gjennomføring i skolen, i arbeidslivet, i lønnsnivå, i familieliv og i helse truer det likestilte samfunnet. Diskriminering og manglende inkludering fører til at mennesker utestenges fra viktige fellesskap i vårt samfunn.

Ingen mennesker skal diskvalifiseres fra arbeidslivet, utestenges fra det sosiale fellesskapet eller hetses på bakgrunn av sin hudfarge, tro, funksjonsevne eller seksualitet, og ingen minoriteter skal diskrimineres. Arbeiderpartiet skal bygge ned hindre for deltakelse, styrke arbeidet mot diskriminering og for et mer inkluderende samfunn.

Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) er et viktig verktøy for å sikre alle mennesker deltakelse og likestilling i samfunnet. Vi vil sørge for at ordningen og finansieringen av BPA gir et best mulig universelt tilbud til de som trenger og ønsker det i alle kommuner.

Likestilling på alle samfunnsområder

Alle skal ha like muligheter. Det er fortsatt ujevnt maktforhold mellom kvinner og menn i Norge. Likestilling er også mer enn kjønnskamp, og det er ikke reell lik mulighet til deltakelse og tilgjengelighet for alle i det norske samfunnet i dag.

Likestilling kommer ikke av seg selv. For å få et likestilt samfunn kreves det at vi jobber systematisk med likestilling på alle samfunnsområder. Universell utforming er helt nødvendig for å gi alle mulighet til å kunne delta likeverdige på alle samfunnsområder. Arbeiderpartiet har som mål at Norge skal være universelt utformet innen 2035.

Arbeiderpartiet vil jobbe for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal oppnå sine fulle rettigheter til deltakelse på alle samfunnets arenaer på lik linje med alle andre, ved å sikre at FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) realiseres i alle deler av samfunnet. Vi vil bygge ned samfunnsbarrierer som står i veien for denne realiseringen, og slik bidra til større synliggjøring, likestilling og livskvalitet for denne gruppen.

Arbeiderpartiet vil:

- Opprette et eget trepartssamarbeid for likestilling.
- Sørge for økt mangfold i arbeidslivet samt bedre representasjonen mellom kjønnene i de bransjene der dette går for sakte.
- Opprette nye likestillingssentre og styrke de fire som allerede finnes.
- Bekjempe seksuell trakassering.

- 4572 • Innlemme FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i den norske menneskerettsloven.
- 4573
- 4574 • Styrke Likestillings- og diskrimineringsombudet og
- 4575 Diskrimineringsnemnda.
- 4576 • Etablere kontaktutvalg mellom myndighetene og likestillings- og
- 4577 mangfoldorganisasjonene, og bruke disse som en ressurs i
- 4578 politikktutforming.
- 4579 • Nedsette et nytt mannsutvalg for å se på menns likestillingsutfordringer.
- 4580 • Øke støtten til organisasjonene som jobber for økt likestilling.
- 4581 • Innføre nye lovendringer og tiltak for å bekjempe netthets.
- 4582 • Innføre reguleringer som kan begrense den kommersielle industrien som
- 4583 bygger oppunder skjønnhetstyranniet, rettet særlig mot barn og unge.
- 4584 • Utvide statens prinsipper for eierstyring til også å gjelde mål om
- 4585 likestilling.
- 4586 • Styrke arbeidet mot seksuell trakassering i samfunnet, i de
- 4587 kvinnedominerte yrkene spesielt, blant annet ved å få arbeid mot
- 4588 seksuell trakassering inn i HMS-reglene i arbeidsmiljøloven, styrke de
- 4589 aktørene som arbeider mot seksuell trakassering, og jobbe
- 4590 holdningsskapende fra barnehagen av og gjennom skoleløpet.
- 4591 • Vurdere økt bruk av kvotering for å sikre flere kvinner i ledende stillinger
- 4592 i det offentlige og private.
- 4593 • Beholde kjønnspoeng i høyere utdanning for å sikre bedre
- 4594 kjønnsbalanse på kjønnskjeve utdanninger.
- 4595 • Forby konverteringsterapi.
- 4596 • Ratifisere ILO-konvensjon 190 om avskaffelse av vold og trakassering i
- 4597 arbeidslivet.
- 4598

Inkludering i fellesskapet

4599 I vårt samfunn skal ingen mennesker diskrimineres. Fellesskap med plass til
 4600 alle mennesker er et gode og en styrke for Norge, ikke en trussel. For å bygge
 4601 sterke fellesskap må alle mennesker gis de samme mulighetene til å ta del i
 4602 samfunnet. De sosiale fellesskapene, enten det er gjennom skolevesenet,
 4603 arbeidslivet, idretten, kulturen eller frivilligheten, må være åpne og
 4604 inkluderende arenaer.
 4605

Arbeiderpartiet vil:

- 4608 • Jobbe for universell utforming og tilgjengelighet slik at alle kan delta i
- 4609 samfunnet.
- 4610 • Øke kunnskapen om funksjonshemmedes rettigheter blant ansatte i
- 4611 staten og kommunene.
- 4612 • Jobbe for at offentlige virksomheter går foran og jobber aktivt for
- 4613 rekruttering av ansatte med flerkulturell bakgrunn.
- 4614 • Sørge for at flere fritidsaktiviteter blir tilrettelagt for alle, slik at barn med
- 4615 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer kan delta.
- 4616 • Iverksette ny handlingsplan for LHBT+-personer med fokus på levekår.
- 4617 • Sørge for at behandlingstilbudet for personer med kjønnsinkongruens
- 4618 gjøres lettere tilgjengelig og desentraliseres til relevante fagmiljø.

- 4619
- 4620
- 4621
- 4622
- Styrke undervisningen i seksualitet og grensesetting, kjønns- og seksualitetsmangfold, LHBT+ og reproduktiv helse i barnehagen, grunnskolen og den videregående skolen.

4623 *Les mer om hvordan Arbeiderpartiet vil skape et mer inkluderende arbeidsliv, i*
4624 *kapitlet «Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle».*

4625

4626 **Antirasisme – en felles oppgave**

4627 Arbeiderpartiet er et parti som kjemper for å få slutt på både hverdagsrasisme,
4628 ideologisk fundert rasisme og den strukturelle rasismen. Vi mener det er en
4629 felles oppgave for alle å bekjempe rasisme og hatefulle ideer og holdninger.

4630 Arbeiderpartiet ser med bekymring på rasistiske ideer og bevegelsers
4631 utbredelse. Vi må erkjenne det farlige hatets potensielle konsekvenser og
4632 forhindre at mennesker i vårt samfunn blir radikalisert og en trussel mot andre.
4633 Rasisme er uakseptabelt uavhengig av hvem som utsettes for den.

4634 Arbeiderpartiet ser med særlig stor bekymring på utbredelsen av hatefulle
4635 konspirasjonsteorier og rasistiske ideer rettet mot muslimer og jøder og vil
4636 prioritere bekjempelse av muslimhat og antisemittisme.

4637

4638 Arbeiderpartiets antirasistiske politikk skal fjerne hindrene som gjør at enkelte
4639 grupper holdes utenfor, og gi like muligheter. Vårt viktigste forsvarsverk mot
4640 terror og politisk vold er et sterkt fellesskap, en sterk velferdsstat og et
4641 inkluderende samfunn – fundamentet for et samfunn med små forskjeller og
4642 like muligheter. Kampen mot rasismen må kjempes i hverdagslivet: på
4643 arbeidsplassene, i skolegården, i kultur- og idrettslivet og på internett.

4644

4645 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4646
- Utarbeide ny handlingsplan mot rasisme med konkrete tiltak.
  - Fjerne statsstøtten til Human Rights Service.
  - Arbeide for å motvirke spredning av konspirasjonsteorier.
  - Styrke studietilbud og kompetanse om ekstremisme og radikaliserings.
  - Jobbe for at flest mulig norske ungdomsskoleelever får tilbud om besøk til 22. juli-senteret og/eller Utøya.
  - At de synlige sporene etter 22. juli-angrepet i Høyblokka bevares og avsettes til 22. juli-senterets virke.
  - At det gis mer kunnskap og informasjon om hatefulle ytringer og rasismens konsekvenser gjennom skoleløpet.
  - Styrke forskningen og kompetansebyggingen på rasisme og ekstremisme.
- 4647
- 4648
- 4649
- 4650
- 4651
- 4652
- 4653
- 4654
- 4655
- 4656
- 4657

4658

4659

4660 **Familie: Gode universelle ordninger for alle**

4661 **familier**

4662 Gode universelle ordninger for alle familie. Godt utbygde offentlige
4663 velferdstjenester er en forutsetning for å gi frihet til alle typer familier.
4664 Arbeiderpartiet vil derfor styrke det universelle velferdstilbudet til barn og
4665 unge. Det vil bidra til sterkere fellesskap og mindre forskjeller i samfunnet.

4666
4667
4668
4669
4670
4671
4672
4673
4674
4675
4676
4677
4678
4679

Fremdeles er det mange småbarnsfamilier som sliter med å få dagen til å gå opp. En del foreldre opplever at permisjonsordningen ikke fullt ut tar hensyn til deres livssituasjon. I tillegg bidrar kontantstøtten til å holde en del mennesker, særlig mødre med innvandrerbakgrunn, utenfor arbeidslivet.

Alle skal kunne kombinere arbeid med familieliv. Arbeiderpartiet vil fortsette å utvikle og forbedre ordningene, slik at det blir enklere å kombinere arbeid med familieliv. Foreldrepermisjonen skal være raus og sikre at både mor og far har selvstendig krav på sin del av permisjonen sammen med barnet. Vi vil også gjøre det bedre for familier med barn som har særskilte behov, og vi vil fjerne kontantstøtten.

Arbeiderpartiet vil:

4680
4681
4682
4683
4684
4685
4686
4687
4688
4689
4690
4691
4692
4693
4694
4695

- Styrke det universelle velferdstilbudet for barn og unge gjennom å prioritere velferdstjenester som omfatter alle barn.
- Gjennomgå og bedre ordninger for familier med barn med særskilte behov.
- Videreføre en tredelt foreldrepermisjon og sikre mor mulighet til å amme i tråd med helsefaglige råd.
- Sikre at mødre ikke får kutt i permisjonstiden dersom de føder før termin, og at ikke permisjonen starter å løpe dersom de føder senere enn termin.
- Beholde dagens fedrekvote og styrke fedres rettigheter.
- Vurdere en oppdeling av utbetaling av engangsstønaden.
- Fjerne kontantstøtten og erstatte den med en ventestøtte for de som ikke har fått barnehageplass.
- Opprettholde barnetrygden på dagens nivå.
- Utrede hvordan foreldres rettigheter til omsorgspenger for fravær ved egne barns sykdom delvis kan tas i bruk av andre nære pårørende.
- Gjennomgå ordningen med brillestøtte til barn, og innføre en ny ordning som skjermer familier med store brilleutgifter til barn.

4696

Urfolk og nasjonale minoriteter

4697
4698
4699
4700
4701
4702
4703
4704
4705
4706
4707
4708
4709

Staten Norge er etablert på territoriet til to folk, nordmenn og samer. Norge skal være et foregangsland når det gjelder urfolks rettigheter. Vi vil sikre gode rammevilkår for samisk kultur, næringsliv, samfunnsliv og samiske språk. Samene skal ha reell mulighet til å lære samisk, bruke det i hverdagen og kunne overlevere det til neste generasjon.

De tradisjonelle samiske næringene trenger gode og stabile rammevilkår. Samtidig må vi legge til rette for utvikling også innen annen næringsvirksomhet, og bidra til å opprettholde bosetting i de samiske områdene.

4710 Norsk og samisk språk og de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romanes
4711 og romani som Norge har ansvar for, utgjør rammen for kulturuttrykk i det
4712 norskesamfunnet. Alle disse språkene er under press.

4713
4714 Kommunene har en avgjørende rolle i å utvikle de samiske samfunnene. En
4715 sterk kommuneøkonomi er viktig for å ivareta samiske rettigheter.

4716
4717 Et sterkt folkevalgt organ i Sametinget er viktig for den demokratiske
4718 legitimiteten nasjonalt og for å løfte spørsmål som berører urfolk, i
4719 internasjonale fora. Sametinget må tilføres tilstrekkelige ressurser for å ivareta
4720 denne rollen. At Norge er et foregangsland når det gjelder urfolks rettigheter,
4721 styrker også vår troverdighet overfor våre naboland.

4722
4723 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4724 • Ha et nasjonalt samisk kulturløft.
- 4725 • Styrke samisk filmsatsing.
- 4726 • Ta vare på den norske, kvensk og den samiske kulturarven, tradisjoner og
4727 språk.
- 4728 • Løfte samisk kultur, film, musikk og håndverkstradisjon, blant annet ved å
4729 øke bevilgningen til formålet.
- 4730 • Sikre nok samiske læremidler av tilfredsstillende kvalitet.
- 4731 • Utdanne flere samisktalende lærere, førskolelærere og helsearbeidere.
- 4732 • Øke antallet samiske barnehageplasser.
- 4733 • Arbeide for styrket barnehustilbud for samiske barn.
- 4734 • Støtte samisk LHBT+-arbeid.
- 4735 • Føre en aktiv språkpolitikk som gjør at norsk eller samisk forblir det
4736 foretrukne språket i alle deler av norsk samfunnsliv.
- 4737 • Ivareta våre forpliktelser overfor våre nasjonale minoriteter og arbeide for
4738 at de får videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk i Norge.
- 4739 • Jobbe for gode rammevilkår som sikrer arbeidet med kvensk språk og
4740 kultur.

4741
4742

4743 **Integrering: Stille opp og stille krav**

4744 Innvandringen har gjort Norge til et mer mangfoldig samfunn. Arbeiderpartiet
4745 ser på mangfoldet som en styrke. Den norske modellen og måten vi har
4746 organisert det norske samfunnet på, er en av hovedgrunnene til at vi har lyktes
4747 bedre med integrering enn de fleste andre land. I fremtiden vil land som lykkes
4748 med integreringen, være vinnere på den globale arenaen.

4749 Mange av utviklingstrekkene som setter vår samfunnsmodell under press,
4750 forsterkes av høy innvandring og rammer integreringsarbeidet særlig hardt.
4751 Økende sosiale og økonomiske forskjeller og en lavere sysselsettingsgrad er
4752 blant de mest alvorlige utviklingstrekkene. Vi er avhengige av å lykkes bedre

- 4753 med integreringen dersom vi skal bevare den norske modellen også i
4754 fremtiden.
- 4755 Arbeiderpartiets hovedmål for integreringsarbeidet er å få flere i arbeid, bygge
4756 sterke fellesskap, fremme likestilling og bekjempe negativ sosial kontroll.
4757
- 4758 Barnehagene og skolene er blant våre viktigste fellesskapsarenaer. Her lærer
4759 barna norsk og begynner å mestre de sosiale og kulturelle kodene. De som ikke
4760 går i barnehage, strever ofte faglig allerede tidlig i grunnskolen og kan lett
4761 miste motivasjonen. Barn som uteblir fra skolen, søker andre fellesskap utenfor
4762 skolen, som ofte viser seg å være starten på en trøblete tilværelse i utkanten
4763 av samfunnet. Det vil Arbeiderpartiet bekjempe.
- 4764
- 4765 **Flere i arbeid – nøkkel til integrering i samfunnet**
- 4766 Arbeid er en nøkkel til integrering i samfunnet, og for å bli del av det norske
4767 arbeidslivet trenger man utdanning, kvalifisering og kompetanse i norsk språk.
4768 Dessverre ser vi at en altfor høy andel innvandrere ikke kommer inn i eller har
4769 svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Vår velferdsmodell forutsetter en høy grad
4770 av sysselsetting, med en lønn som er til å leve av.
- 4771 Hvis vi skal lykkes med integreringsarbeidet, må det innrettes slik at flere
4772 oppnår kompetanse som er etterspurt i arbeidslivet. Målet er at flere får en
4773 varig tilknytning til arbeidslivet og slik blir aktive deltakere i det norske
4774 samfunnet.
- 4775 Introduksjonsprogrammet må bli mer arbeidsrettet. Arbeiderpartiet ønsker
4776 større grad av individuelle tilpasninger i introduksjonsprogrammet, uten å
4777 senke kompetansekravene. Vi vil se introduksjonsordningen, NAVs
4778 verktøykasse og voksenopplæringen mer i sammenheng.
- 4779 Aktører i det lokale næringslivet er svært viktige samarbeidspartnere i
4780 integreringsarbeidet. De skal møte en offentlig sektor som spiller på lag. Vi vil
4781 gjøre det enklere, mer forutsigbart og mindre risikofyllt for norske bedrifter å
4782 bidra til integreringen, blant annet gjennom lønnstilskudd.
- 4783 Når flyktninger skal bosettes, må fremtidige jobbmuligheter veie tungt i valg
4784 av kommune. Flyktingenes kompetanse og kommunenes arbeidsmarked og
4785 tilgang på utdanningstilbud må matches bedre enn i dag. En viktig grunn til
4786 at Norge har lyktes bedre med integrering enn våre naboland, er at vi har
4787 bosatt flyktninger i hele landet. Å sikre spredt bosetting er derfor viktig for at
4788 vi skal lykkes med integrering.
- 4789 **Arbeiderpartiet vil:**
- 4790 • Innføre bedre og mer langsiktige økonomiske støtteordninger for
4791 kommuner som bosetter flyktninger med særlige behov, for å sikre at
4792 alle som har fått oppholdstillatelse, blir bosatt så fort som mulig.
  - 4793 • Starte kvalifisering for arbeid allerede i mottak og styrke
4794 kompetanselinjen i norsk integreringspolitikk.
  - 4795 • Ytterligere styrke kvalifiserende tiltak for innvandrerkvinner som faller
4796 utenfor andre ordninger.

- 4797 • Gjøre det lettere å gjennomføre opplæring og kvalifisering av
- 4798 innvandrere i bedrifter.
- 4799 • At yrkesmål skal inngå i den enkeltes integreringsplan, basert på
- 4800 gjennomført kompetansekartlegging.
- 4801 • Gjennomgå introduksjonsordningen for å sikre tettere samarbeid
- 4802 mellom involverte aktører og en raskere vei ut i aktivitet for den
- 4803 enkelte.
- 4804 • Øke bruken av utdanning og arbeidsrettede tiltak i
- 4805 introduksjonsprogrammet.
- 4806 • Styrke ordningen med «hurtigspor» i introduksjonsprogrammet og
- 4807 satse på norskopplæring i arbeidslivet.
- 4808 • Sørge for at alle kommuner som tilfredsstillt kvalitetskriterier knyttet
- 4809 til bosetting og integrering, skal kunne bosette, uavhengig av
- 4810 størrelse.
- 4811 • Redusere tiden den enkelte sitter i mottak og holdes utenfor arbeid,
- 4812 gjennom raskere saksbehandlingstid.
- 4813 • Sørge for at opplæring om den norske arbeidslivsmodellen og
- 4814 arbeidstakeres rettigheter tas inn i opplæringsplanen for norsk og
- 4815 samfunnsfag.
- 4816 • Unngå at nyankomne flyktninger bosettes i områder med store
- 4817 levekårsutfordringer.
- 4818 • At arbeid, kompetanseoppbygging og språkopplæring skal skje
- 4819 parallelt. Det skal tilbys tidlig kartlegging av kompetanse og
- 4820 godkjenning av utdanning, og det skal gis tilbud om
- 4821 realkompetansevurdering der det er relevant.
- 4822 • Tilby flere praksisplasser og god oppfølging i samarbeid mellom
- 4823 kommunene og det lokale næringslivet.
- 4824 • Sørge for at ansatte i barnehage og skole har flerkulturell kompetanse.
- 4825 • At asylmottak som hovedregel skal drives av det offentlige eller ideelle
- 4826 aktører som har kvalitet, ikke profitt, som mål.
- 4827

4828 **Deltagelse i frivillighet og det sivile samfunn – viktig vei inn i**
 4829 **felleskapet**

4830 Deltakelse i frivillig arbeid er en god måte for nyankomne innvandrere å raskere
 4831 tilegne seg norsk språk og kultur og gjeldende sosiale koder og verdier på, og
 4832 vil ofte bidra til å gjøre veien inn i arbeidslivet og det store fellesskapet
 4833 kortere.

4834 Arbeiderpartiet vil støtte utviklingen av frivillige organisasjoners tilbud til
 4835 flyktninger, asylsøkere og andre med flerkulturell bakgrunn, og jobbe for et
 4836 tettere samarbeid mellom kommunen og frivilligheten.

4837 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4838 • Involvere frivillige organisasjoner i aktivitetstilbudet for asylsøkere og
- 4839 tilrettelegge for frivillig arbeid for asylsøkere som ikke har
- 4840 arbeidstillatelse.
- 4841 • Legge til rette for språkpraksisplasser i frivillige organisasjoner, blant
- 4842 annet gjennom tilskuddsordninger.

- 4843
4844
4845
4846
4847
4848
- Etablere faste kontaktpunkter i kommunen for innvandrere, for eksempel gjennom frivillighetsråd.
  - Styrke midlene til lokale dialogtiltak mellom ulike tros- og livssynssamfunn.
  - Jobbe med organisasjonene for å mobilisere etniske minoriteter til frivillighet.

4849

4850 Likestilling og bekjempelse av sosial kontroll

4851 Frihet er en grunnleggende rettighet i vårt samfunn. Alle skal ha frihet til å
4852 være seg selv, til å delta der de måtte ønske, og til å bryte med miljøer eller
4853 mennesker dersom de opplever begrensninger i sin frihet.

4854 Mange av dilemmaene vi møter i integreringsdebatten, knytter seg til
4855 situasjoner der frie mennesker skal velge hvordan de vil leve livet sitt, og
4856 opplever et sosialt og kulturelt press som begrenser den friheten.

4857 Sosial kontroll og fysisk og psykisk æresvold har ikke en plass i vårt samfunn.
4858 Det er et felles samfunnsansvar å bekjempe dette.

4859 Et alvorlig utslag av negativ sosial kontroll er at barn og ungdom blir etterlatt av
4860 foreldrene i utlandet mot sin vilje. Arbeiderpartiet mener myndighetene må
4861 gjøre mer for å sikre at de unges rettigheter ivaretas, og at hele tiltakskjeden i
4862 dette arbeidet må styrkes og koordineres bedre enn i dag.

4863 Arbeiderpartiet vil:

- 4864
4865
4866
4867
4868
4869
4870
4871
4872
4873
4874
4875
4876
4877
4878
4879
4880
4881
- Sørge for at det finnes kontaktpersoner i alle kommuner for å hjelpe barn og voksne som trenger støttespillere.
  - Kreve at partene i arbeidslivet sikrer nødvendig kompetanse om negativ sosial kontroll blant sine ledere og tillitsvalgte.
  - Øke antall minoritetsrådgivere i skolen, slik at elever på videregående skole kan søke råd hos denne tjenesten uavhengig av hvilken skole de går på.
  - Trappe opp det sosialfaglige arbeidet rettet mot familier som er berørt av sosial kontroll-problematikk.
  - Endre loven slik at foreldre som systematisk og bevisst hindrer sine barn pliktig grunnskoleopplæring, sanksjoneres økonomisk gjennom dagbøter og trekk i barnetrygden for hele perioden barnet har udokumentert skolefravær.
  - Etablere et program for å ivareta barn og ungdom som har vært etterlatt i utlandet, også etter retur til Norge.
  - Endre loven slik at myndighetene kan følge opp og hjelpe barn som er etterlatt i utlandet bedre, uansett hvilket land barnet oppholder seg i.

4882

4883

4883 Rask og god integrering av kvoteflyktninger

4884 Utformingen av flyktning- og asylopolitikken har betydning for
4885 integreringspolitikken. Vår politikk skal bidra til forutsigbarhet for både
4886 flyktningene og lokalsamfunnene der de skal bosettes. Vi vil at flere av dem
4887 som får beskyttelse i Norge, skal bosettes direkte i et lokalsamfunn og ikke må
4888 vente på et mottak mens de får saken sin behandlet.

4889 Asylsøkere som kommer til grensen, skal leve et så normalt liv som mulig mens
4890 søknaden deres behandles. Kartlegging av kompetanse og jobbmuligheter og
4891 opplæring i norsk og samfunnskunnskap skal starte fra dag én. Vi vil unngå
4892 institusjonalisering og en passiv tilværelse og vil som hovedregel ha
4893 desentraliserte mottak.

4894

4895 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4896 • Starte integreringen av kvoteflyktninger fra det er besluttet at de skal
4897 til Norge, ikke først ved ankomst.
- 4898 • Sørge for at kvoteflyktninger, før de ankommer Norge, skal:
  - 4899 ○ gjennomføre intensivkurs i demokrati, likestilling og norsk
  - 4900 arbeidsliv.
  - 4901 ○ ta del i en grundig kompetansekartlegging som grunnlag for jobb
  - 4902 og et kvalifiseringsløp med mål om arbeid.
  - 4903 ○ matches med riktig bosettingskommune og det skal utarbeides
  - 4904 grunnlag for en individuell plan som leder til selvforsørgelse.
  - 4905 ○ starte prosessen med godkjenning av utenlandsk utdanning, der
  - 4906 det er mulig.
- 4907 • Gjennomføre prøveprosjekt med fjernundervisning i norsk i det landet
4908 det hentes flest kvoteflyktninger fra.

4909

4910

4911 **Innvandring:**

4912 **En mer rettferdig innvandringspolitikk**

4913 Norge har et ansvar for å hjelpe mennesker som flykter fra krig og forfølgelse.
4914 Asyl- og innvandringspolitikken vår skal bygge opp under den norske
4915 samfunnsmodellen med små forskjeller og like muligheter, høy tillit og sterkt
4916 samhold. Vi skal vise solidaritet med verdens flyktninger og samtidig bevare
4917 velferdsstaten og den norske modellen. Vår asyl- og innvandringspolitikk skal
4918 bygge på våre grunnleggende verdier og internasjonale forpliktelser. Vi må
4919 sikre at det er bred oppslutning om asyl- og innvandringspolitikken, og at vi har
4920 en politikk som samler Norge.

4921 Dagens asylregime har flere inhumane, urettferdige og lite bærekraftige
4922 konsekvenser. Derfor vil vi tilpasse dagens asylordning bedre til
4923 flyktningkonvensjonens intensjon om å gi mennesker beskyttelse fra
4924 forfølgelse.

4925 Vi ønsker en mer kontrollert innvandring gjennom en helhetlig politikk som er
4926 mer rettferdig, mer human og mer bærekraftig for det norske samfunnet. Vår
4927 politikk skal gjøre oss i stand til å håndtere fremtidige situasjoner med store
4928 økninger i antall migranter til Europa, og bidra til en kontrollert og forutsigbar
4929 innvandring til Norge.

4930

4931 **Etablere solidaritetspott**

4932 Det er nabolandene i konfliktregioner som mottar det største antallet
4933 flyktninger, og det er i disse landene behovet for hjelp er størst.

4934 Arbeiderpartiet vil derfor bygge opp en solidaritetspott på utviklingsbudsjettet,
4935 som skal gå til å bedre forholdene for mennesker på flukt og gi fattige land som
4936 mottar mange flyktninger, mulighet til å ivareta flyktningenes langsiktige
4937 behov.

4938
4939 Solidaritetspotten skal lukke gapet mellom humanitær nødhjelp og den mer
4940 langsiktige utviklingsbistanden og styres uten geografiske bindinger.

4941
4942 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4943 • Øke Norges bidrag til UNHCR for å sette organisasjonen bedre i stand til
4944 å ivareta rettighetene til mennesker på flukt.
- 4945 • Skape nye finansieringsmekanismer for å hindre at økte asylankomster
4946 til Norge medfører dramatiske kutt i den øvrige utviklingsbistanden.
- 4947 • Bygge opp en solidaritetspott i bistandsbudsjettet på minimum 5
4948 milliarder kroner som skal gå til å bedre forholdene for mennesker på
4949 flukt. Solidaritetspotten skal:
  - 4950 ○ styrke arbeidslinjen samt humanitær innsats, utdanning og
4951 velferdstiltak.
  - 4952 ○ gis gjennom blant annet multilaterale organisasjoner og globale
4953 bistandsorganisasjoner og styrke landenes mulighet til å ivareta
4954 flyktingers muligheter for å skape sin egen fremtid.

4955
4956 **En mer rettferdig asylordning**

4957 Retten til å søke asyl og beskyttelse fra forfølgelse er en grunnleggende
4958 menneskerettighet. Arbeiderpartiet vil verne om asylinstituttet. Dersom
4959 asylinstituttet også i fremtiden skal være i stand til å gi beskyttelse til personer
4960 som flykter fra individuell forfølgelse, må vi ha en mer rettferdig asylordning.
4961 Den må sikre flere beskyttelse i det første trygge landet de kommer til, og
4962 hjelpe flere gjennom kvoteflyktningordningen. Vi må bekjempe årsakene til at
4963 mennesker legger ut på flukt, og skille klarere mellom konvensjonsflyktninger
4964 og de med behov for subsidiær beskyttelse. Vi vil ha en dreining av
4965 flyktningpolitikken til flere kvoteflyktninger fremfor asylsøknader ved grensen.
4966

4967 FNs kvoteflyktningssystem er den tryggeste og mest rettferdige ordningen for å
4968 sikre mottak av mennesker som skal ha varig beskyttelse. Her kan Norge
4969 prioritere de mest sårbare flyktningene med størst behov for beskyttelse, for
4970 eksempel barnefamilier.

4971
4972 I perioder med lave ankomster vil vi legge til rette for at kommunene kan ta
4973 imot flere kvoteflyktninger. Antallet skal settes på bakgrunn av forhandlinger
4974 mellom kommunene og staten, der regjeringen fastsetter det totale antallet.
4975 Anbefalingene fra FNs høykommissær for flyktninger skal vektlegges gjennom
4976 hele prosessen.

4977
4978
4979

4980 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4981 • Hjelp flere gjennom kvoteflyktningordningen:
- 4982 - se asylankomster, antall kvoteflyktninger og
- 4983 familiegjenforening i sammenheng.
- 4984 - fastsette antallet kvoteflyktninger på bakgrunn av
- 4985 forhandlinger mellom regjeringen og kommunene. sikre
- 4986 kommunene forutsigbarhet så langt det er mulig, slik at de
- 4987 vet hvor mange flyktninger de skal ta imot årlig over tid.
- 4988 • Forhindre at flere legger ut på en farlig flukt:
- 4989 - øke innsatsen for å hjelpe sårbare stater, og styrke
- 4990 humanitær bistand og utviklingsbistand overfor sårbare
- 4991 stater.
- 4992 - styrke innsatsen mot menneskehandel og kriminelle nettverk
- 4993 som utnytter flyktninger.
- 4994 - at Norge skal støtte og delta i redningsarbeidet i regi av EU i
- 4995 Middelhavet.
- 4996 • Innføre et klarere skille mellom hvem som får konvensjonsstatus
- 4997 og subsidiær beskyttelse, innenfor rammene av internasjonale
- 4998 forpliktelser:
- 4999 - prioritere humanitær hjelp og støtte til de som flykter fra en
- 5000 vanskelig situasjon i hjemlandet, i tråd med den opprinnelige
- 5001 tanken bak FNs flyktningkonvensjon.
- 5002 - begrense retten til familiegjenforening samt utvide bruken av
- 5003 midlertidige tillatelser for personer med subsidiær
- 5004 beskyttelse.
- 5005 • Styrke identitetskrav:
- 5006 - sørge for at de som innvilges oppholdstillatelse i Norge, må
- 5007 dokumentere sin identitet, og at det stilles samme krav til
- 5008 klarlegging av identitet for permanent oppholdstillatelse og
- 5009 familieetablering som ved statsborgerskap.
- 5010 • Opprettholde tilliten til asylordningen gjennom et effektivt
- 5011 returarbeid:
- 5012 - returnere de som får avslag, til hjemlandet.
- 5013 - sørge for at alle som oppholder seg i Norge, har rett til
- 5014 nødvendig helsehjelp som ikke kan vente.
- 5015 - bidra til relevante, returforberedende aktivitets- eller
- 5016 opplæringsstilbud for mindreårige ungdommer med endelig
- 5017 avslag frem til utreisedato, forutsatt at de samarbeider om
- 5018 retur.
- 5019

5020 **Barnets beste – grunnleggende i alle saker**

5021 Barn på flukt er en særlig utsatt gruppe. Norge skal være en pådriver for at

5022 rettigheter for barn på flukt ivaretas. Svakhetene i dagens asylordning rammer

5023 særlig enslige mindreårige barn på flukt hardt.

5024 Barn skal bli tatt imot på en trygg og god måte som ivaretar deres rettigheter

5025 og behov. Barnets beste skal være et helt grunnleggende hensyn i alle saker,

5026 og FNs barnekonvensjon står sentralt i arbeidet med barn som søker

5027 beskyttelse i Norge.

5028

5029 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5030 • Prioritere barnefamilier gjennom kvoteflyktningordningen.
- 5031 • Sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn i behandlingen av
- 5032 asylsaker som berører barn.
- 5033 • Prioritere mindreårige asylsøkere i saksbehandlingen.
- 5034 • Plassere familier med små barn på desentraliserte mottak, ikke på
- 5035 asylmottak, slik at de lever så normale liv som mulig mens de venter
- 5036 på integrering i Norge eller retur til hjemlandet.
- 5037 • Opprette trygge omsorgssentre i hjemlandet som brukes der det
- 5038 kan dokumenteres at enslige mindreårige har en sterkere
- 5039 tilknytning til hjemlandet, som alternativ til midlertidighet i Norge.
- 5040 Kortvarig plassering på slike omsorgssentre kan også bidra til
- 5041 raskere oppsporing av den enslige mindreåriges familie.
- 5042

5042

5043 **Internasjonalt samarbeid**

5044 Asylsøkere skal kunne henvises til trygge land i og utenfor Europa så lenge

5045 deres behov for beskyttelse blir godt ivaretatt. Dette krever bedre

5046 samarbeidsavtaler med tredjeland slik at dagens hjemmel for dette kan brukes

5047 mer aktivt. Før slike avtaler inngås, skal det gjøres en konkret vurdering av

5048 menneskerettighetssituasjonen for flyktningene i landet. Denne vurderingen

5049 skal tillegges stor vekt. Asylsøkere skal ikke returneres til land der de risikerer

5050 forfølgelse. Rettsikkerheten skal ivaretas. Norge skal i større grad bistå disse

5051 mottakerlandene med økonomisk og praktisk støtte som gjør dem i stand til å

5052 ivareta sine forpliktelser.

5053

5054 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5055 • Ha en effektiv bekjempelse av irregulær migrasjon:
  - 5056 - søke samarbeid med avsender- og transittland for å sikre bedre
  - 5057 håndtering av migrasjonsutfordringer.
  - 5058 - henvisse asylsøkere til trygge land i og utenfor Europa så lenge
  - 5059 deres behov for beskyttelse blir godt ivaretatt.
  - 5060 - sørge for bedre samarbeidsavtaler med trygge tredjeland utenfor
  - 5061 EU.
  - 5062 - legge frem en konkret plan for Norges internasjonale bidrag til å
  - 5063 etablere verdige mottaksforhold som ivaretar
  - 5064 menneskerettighetene i transittland.
- 5065 • Jobbe aktivt i EU og med våre nordiske naboer for å inngå flere
- 5066 migrasjonsavtaler:
  - 5067 - vurdere å slutte seg til en avtale på nordisk eller europeisk nivå som
  - 5068 åpner for å behandle asylsøknader i tredjeland utenfor EU, dersom
  - 5069 en slik avtale kommer i stand.
  - 5070 - ha som utgangspunkt at Norge skal være en del av en eventuell
  - 5071 avtale i EU om en byrdefordelingsmekanisme, som innebærer at
  - 5072 asylinnvandring reguleres og irregulær migrasjon kontrolleres bedre
  - 5073 enn i dag.

- 5074 - sørge for at Norge deltar i oppfølgingen av EUs asylavtale, og bidra
5075 med ressurser i arbeidet, som for eksempel finansiell støtte og
5076 faglig ekspertise.

5077

5078 **Familieinnvandring: Integrering, arbeidslinje og selvforsørgelse**

5079 Familieinnvandring er en viktig del av en helhetlig asyl- og
5080 innvandringspolitikk. Hensynet til integrering, arbeidslinje og selvforsørgelse
5081 må vektlegges. Erfaringer viser at det også har stor betydning hvordan
5082 regelverket er utformet sammenlignet med andre land.

5083

5084 **Arbeiderpartiet vil:**

5085

• Ved familiegjenforening:

5086

- gjenforene flyktninger med sine familier raskt, for å sikre god integrering.

5087

- sørge for at kvoteflyktninger skal ha avklart eventuelle familiegjenforeninger før ankomst til Norge.

5088

- gi bistand til å gjenføres med familien regionalt for flyktninger som ønsker det.

5089

- redusere saksbehandlingstiden og ventetiden på asylsøknader og søknader om familiegjenforening.

5090

- begrense mulighetene til familiegjenforening ved subsidiær beskyttelse i Norge og innføre forbud mot søskenbarneekteskap. Søskenbarneekteskap skal presumptivt betraktes som tvangsekteskap og en søknad om familieinnvandring for disse skal dermed avslås.

5091

- forby arrangerte ekteskap inngått under psykisk press.

5092

• Ved familieetablering:

5100

- sikre at ektefellen, eller den som kommer, skal kunne forsørge seg selv.

5101

- innføre obligatorisk introduksjonskurs for den som kommer til Norge. Kurset skal inneholde informasjon om rettigheter og lover, hjelpeapparat, arbeidsliv og språkkurs.

5102

5103

- skjerpe tilknytningskravet for familieetablering.

5104

5105

5106

5108

Utenriks:

5109

En tryggere, mer rettferdig og grønnere verden

5110 Arbeiderpartiets utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og er forankret i

5111 våre grunnleggende sosialdemokratiske verdier: frihet, likhet og solidaritet.

5112 Vårt mål er en verden uten krig, fattigdom, urettferdighet eller undertrykkelse.

5113 Jordas tåleevne er en absolutt ramme for vår politikk. Vi er en del av et

5114 fellesskap på tvers av landegrensene. Norges trygghet og velstand er bygget

5115 på en forpliktende og fungerende internasjonal orden.

5116

5117 Verden kommer stadig nærmere vår egen hverdag: Verken virusutbrudd eller

5118 klimaendringer tar hensyn til landegrensene. Ved inngangen til 2020-tallet

5119 preges verden også av mer uro, endring og uforutsigbarhet. Spenningsene

5120 mellom stormaktene tiltar. Nedrustningsavtaler undergraves og sies opp.

5121 Risikoen øker for nye våpenkappløp. Raske og dramatiske klimaendringer vil få

5122 alvorlige konsekvenser for norsk velferd, sikkerhet og internasjonal stabilitet.

5123 Forpliktende samarbeid er under press. Folkestyrets fremmarsj har møtt en

5124 motbølge, og 80 millioner mennesker er på flukt. Verden er ikke i rute til å nå

5125 FNs bærekraftsmål. Ulikhetene vokser, både i Norge og i land verden over.

5126 Koronapandemien har forsterket mange av disse endringene.

5127

5128 Norge skal være et engasjert og gjenkjennelig medlem av det internasjonale

5129 samfunnet. Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk skal bestå: folkeretten, FN-

5130 medlemskapet, NATO-alliansen og EØS-avtalen. Men i en tid preget av mer uro

5131 og uforutsigbarhet trenger vi flere bein å stå på i utenriks- og

5132 sikkerhetspolitikken. Vi må evne å balansere og bygge nye allianser. Og vi må

5133 løfte klimapolitikken inn i handels- og utenrikspolitikken i bred forstand.

5134

En tryggere verden: sikkerhets- og fredspolitikk

5136 Fred og sikkerhet sikres best gjennom et forutsigbart internasjonalt samarbeid

5137 basert på folkeretten, ikke ved at den sterkestes rett får råde. Et mer

5138 forutsigbart og allianseorientert USA vil bidra til økt internasjonal stabilitet.

5139 Kinas fremvekst og mer selvhevdende opptreden påvirker nær sagt alle

5140 politikkområder. Vårt naboland Russlands forsøk på å endre landegrensene med

5141 militærmakt har utfordret Europas stabilitet. Økt stormaktsrivalisering på stadig

5142 flere områder er skadelig for hele verdenssamfunnet og ikke i Norges

5143 interesse. Å bidra til en fredelig, regelstyrt utvikling i våre nærområder er viktig

5144 for Norge, og nordområdepolitikken er derfor Norges viktigste fredsprosjekt.

5145

5146 I Europas nabolag forblir store områder fra Vest-Afrika til Afghanistan ustabile.

5147 Sårbare, autoritære eller ikke-fungerende stater er arnesteder for krig og

5148 konflikt, humanitær lidelse og radikaliserings. Norge må ta vår del av ansvaret

5149 for å bekjempe alle former for ekstremisme og bidra gjennom

5150 konfliktløsningsdiplomati. Samvirket med våre NATO-allierte er fundamentet

5151 for vår militære sikkerhet, men norsk sikkerhetspolitikk er også tjent med å ha

5152 flere bein å stå på. Vi vil forsterke samarbeidet med våre nordiske naboer, med
5153 Tyskland og andre nærstående land.

5154 Arbeiderpartiets mål er en atomvåpenfri verden. Dette målet nås først når land
5155 som har atomvåpen, forplikter seg til gjensidig nedrustning. Arbeiderpartiet vil
5156 at Norge skal engasjere seg sterkere i FN, NATO og bilateralt for
5157 atomnedrustning. Den internasjonale forbudstraktaten er et godt initiativ og
5158 bidrar til å øke stigma rundt atomvåpen. I dagens sikkerhetspolitiske situasjon
5159 er det ikke mulig for NATO-land som Norge å undertegne uten å redusere vår
5160 mulighet for innflytelse og beskyttelse. Det bør være et mål for Norge og andre
5161 NATO-land å underskrive atomvåpenforbudet. Norge bør invitere likesinnede
5162 land i og utenfor NATO til å samarbeide om nedrusting.

5163
5164 *DISSENS: Ina Rangønes Libak og Lozan Balisany vil erstatte avsnittet over*
5165 *med:*

5166 *En atomvåpenfri verden*

5167 *Atomvåpen er et masseødeleggelsesvåpen som med sin fortsatte eksistens*
5168 *setter hele menneskeheten i fare. Å fortsette å satse på kjernefysisk avskrekking*
5169 *er en akutt og uakseptabel trussel mot liv på jorda. Fremgang på*
5170 *nedrustningsfeltet avhenger av at vi bygger en sterk norm mot atomvåpen. Å ta*
5171 *avstand fra atomvåpen og kjernefysisk avskrekking er en forutsetning for*
5172 *fremdrift i samtaler om nedrustning og avspenning.*

5173 *Ved å fortsette å stå utenfor FNs atomvåpenforbud vil Norge bare bidra til å*
5174 *legitimere atomvåpen som strategisk konsept. Arbeiderpartiet mener derfor at*
5175 *Norge bør bidra til å legge press på atomvåpenmaktene gjennom å slutte seg til*
5176 *FNs atomvåpenforbud.*

5177 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5178
- 5179 • *At Norge skal signere FN-traktaten som forbyr atomvåpen, og i påvente*
  - 5180 *av dette ønske den velkommen og delta som observatør på*
  - 5181 *statspartsmøtene til atomforbudstraktaten.*
  - 5182 • *At Norge tar initiativ til samtaler om gjensidig og balansert*
nedrustning.

5183 Den teknologiske utviklingen stiller oss også overfor nye og sammensatte
5184 trusler. Stadig mer omfattende digitalisering, selvstyrte våpen, droner, kunstig
5185 intelligens, posisjoneringsteknologi, nye materialer og biologiske og
5186 medisinske gjennombrudd vil i stor grad forandre kriger og konflikters gang og
5187 kan utfordre grunnleggende prinsipper i krigens folkerett. Vi trenger
5188 internasjonalt samarbeid og regelverk for å styre denne utviklingen.

5189 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5190
- 5191 • Føre en robust og balansert sikkerhetspolitikk for å ivareta Norges
  - 5192 trygghet og handlefrihet, våre interesser og verdier.
  - 5193 • Holde fast ved NATO-samarbeidet og samtidig gi norsk
  - 5194 sikkerhetspolitikk flere bein å stå på ved å forsterke vårt
  - 5195 sikkerhetspolitiske samarbeid i Norden, med Tyskland og andre
  - 5196 nærstående land i og utenfor EU.
  - 5197 • Styrke norsk innsats for konfliktløsning og forsoning gjennom nye
  - fredsinitiativer.

- 5198
- 5199
- 5200
- 5201
- 5202
- 5203
- 5204
- 5205
- 5206
- Støtte aktivt opp om det svensk-tyske Stockholm-initiativet for atomnedrustning og sammen med likesinnede land bidra til å styrke ikkespredningsavtalen NPT.
  - Bringe det internasjonale våpenkontroll- og nedrustningsarbeidet videre og ta nødvendige initiativ for å regulere utviklingen av selvstyrte våpensystemer.
  - Arbeide med mål om å innføre sluttbrukererklæring fra alle land ved eksport av forsvarsmateriell og for at dette blir en norm internt i NATO.

5207 **En varmere verden: klima i utenriks- og utviklingspolitikken**

5208 Global oppvarming og tap av natur er vår tids største utfordring. En mer

5209 rettferdig verden må bygges på ren energi, lavere klimagassutslipp og en

5210 bedre forvaltning av sårbar natur. Klimaendringene får også sikkerhetspolitiske

5211 konsekvenser. De vil påvirke konfliktmønstre, allianser og styrkeforhold og

5212 dermed også betingelsene for norsk utenrikspolitikk.

5213

5214 Klimaendringene rammer ulikt og urettferdig. Innsatsen for å begrense

5215 klimakrisen og bidra til klimatilpasning er derfor også god utviklingspolitikk.

5216 Sårbar natur som ødelegges, og arter som utrykkes, truer livsgrunnlaget på

5217 jorda. I dag er verdenshavene dårlig forvaltet og svakt styrt. Resultatet er

5218 overfiske, forsøpling og forgiftning. Norge som havnasjon bør lede an i arbeidet

5219 for en bedre forvaltning av verdenshavene.

5220

5221 Alle land må kutte i egne klimautslipp i tråd med Paris-målene. Samtidig må det

5222 internasjonale samarbeidet om klima og naturtap bli mer forpliktende. I

5223 solidaritet med de som rammes først og hardest av klimaendringer, vil vi gjøre

5224 klima til hovedprioritet i norsk utviklingspolitikk. Energinasjonen Norge skal ta

5225 en internasjonal lederrolle for å støtte fattige land med å ta i bruk ren energi.

5226

5227 Klimaomstillingen skaper også store internasjonale muligheter for norsk

5228 verdiskaping. Norsk kompetanse kan bli et viktig bidrag i utviklingen av ny,

5229 klimavennlig teknologi. Å fremme norsk næringsliv i utlandet skal være en

5230 viktig oppgave i utenrikspolitikken.

5231

5232 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5233
- 5234
- 5235
- 5236
- 5237
- 5238
- 5239
- 5240
- 5241
- 5242
- 5243
- 5244
- 5245
- 5246
- 5247
- 5248
- 5249
- 5250
- Gjøre Norge til en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet og gjøre klima og natur til en hovedprioritet i utenriks- og utviklingspolitikken.
  - Ta internasjonalt lederskap ved å etablere en klimasatsing som fremskynder finansieringen og utbyggingen av fornybar energi og climateknologi i utviklingsland og fremvoksende økonomier med store utslipp fra kullkraft og hvor kapitalkostnadene er høye.
  - Sørge for at Norge leder an internasjonalt på områder hvor vi har fortrinn, som i utviklingen av karbonfangst og -lagring, fornybar kraft og grønn skipsfart og i arbeidet for bærekraftige verdenshav.
  - Bruke Norges plass i FNs sikkerhetsråd til å sette natur og klima høyere på dagsorden.
  - Gjøre Norge til en sterk pådriver for en ambisiøs internasjonal avtale for å stanse tap av natur, etter modell av Paris-avtalen for klima.
  - Sørge for at tap av natur vektlegges sterkere i våre relasjoner med andre land, for eksempel i nye handelsavtaler.
  - Ta initiativ til å opprette et internasjonalt klimasamarbeid mellom landene som har boreal barskog.

5251 *Les mer om ansvarlig forvaltning av Statens pensjonsfond utland i kapitlet*

5252 «Statens pensjonsfond utland».

5253

5254 En ny solidaritets- og utviklingspolitikk

5255 Vår utviklingspolitikk er forankret i FNs bærekraftsmål, klimamålene og
5256 menneskerettighetene. Utviklingspolitikken skal støtte opp under
5257 demokratiske krefter. Vi vil fortsatt bruke én prosent av bruttonasjonalinntekt
5258 til internasjonal innsats for å oppnå FNs mål om sosial, økonomisk og
5259 miljømessig bærekraft. Vi legger til grunn at målet med utviklingspolitikk er
5260 samfunnsendring. Tradisjonell «gavebistand» blir stadig mindre viktig. Norge
5261 kan heller ikke gjøre alt alene. Utviklingspolitikk risikerer å bli en oppsamling
5262 av gode formål på svært mange områder, uten reelle prioriteringer. Vi må
5263 samordne med andre aktører og mer enn i dag styre vår innsats slik at den får
5264 størst mulig effekt. Samtidig skal Norge være til å stole på – vi vil respektere
5265 inngåtte politiske forpliktelser og demokratiske prioriteringer i mottakerland.
5266

5267 **For Arbeiderpartiet er disse fem områdene de viktigste for norsk**
5268 **utviklingspolitikk på 2020-tallet:**

- 5269 • Kutte utslipp og bevare natur: Klima- og naturkrisen skal få
5270 førsteprioritet i utviklingspolitikken. Vi må forene klima- og
5271 utviklingspolitikken og vil prioritere fornybar energi sammen med en
5272 revitalisering av regnskogsatsingen og midler til klimatilpasning.
- 5273 • Bekjempe ulikhet: Hovedveien ut av fattigdom går gjennom
5274 bærekraftig økonomisk vekst, jobbskaping i et anstendig arbeidsliv og
5275 rettferdig fordeling. Et velfungerende skattesystem og en god
5276 offentlig sektor kan levere helse, utdanning og velferd. Vi må unngå
5277 bistandsavhengighet.
- 5278 • Gi flere kvinner støtte til å bestemme over egen kropp: Kvinners rett til
5279 selv å bestemme over egen kropp utfordres i stadig flere land. USA
5280 under Trump-regjeringen kuttet drastisk i støtten til prevensjon og
5281 familieplanlegging. Vi vil øke vår innsats og etablere nye allianser.
- 5282 • Stille opp med humanitær nødhjelp: Norge skal stille opp for å lindre nød
5283 etter sykdomsutbrudd og natur- og menneskeskapte katastrofer. Vi vil
5284 etablere en solidaritetspott for verdens flyktninger og fordrevne.
- 5285 • Bekjempe smittsomme sykdommer: Vi trenger kraftigere
5286 internasjonalt samarbeid for å håndtere smittsomme sykdommer. Det
5287 er avgjørende at vi utvikler, produserer og deler ut vaksiner. Vi trenger
5288 også et effektivt internasjonalt samarbeid for å stanse fremveksten av
5289 antibiotikaresistente bakterier.

5290 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5291 • Gjøre ren energi til den viktigste enkeltsatsingen i norsk
5292 utviklingspolitikk ved å:
  - 5293 ○ samle norske energiaktører i en koordinert og ambisiøs satsing.
  - 5294 ○ skape allianser og stille krav som utløser investeringer fra andre land
  - 5295 ○ og private aktører.
  - 5296 ○ gjøre støtten betinget av at mottakerland stanser utbygging og bruk
  - 5297 ○ av kull.
  - 5298 ○ omgjøre programmet «Olje for utvikling» til «Energi for utvikling».

- 5299 • Revitalisere den norske regnskogsatsingen ved å kritisk gjennomgå
- 5300 situasjonen i dagens mottakerland og behovet for støtte til vern av
- 5301 regnskog i nye land.
- 5302 • Bygge opp en solidaritetspott i utviklingsbudsjettet på minst 5
- 5303 milliarder kroner for å bedre forholdene for mennesker på flukt og
- 5304 lokalsamfunnene som mottar flyktninger.
- 5305 • Bruke erfaringene fra byggingen av vår egen velferdsstat til å
- 5306 videreføre Norges pådriverrolle for helsetjenester til alle og
- 5307 inkluderende utdanning, ikke profittstyrte løsninger, med mål om å
- 5308 bekjempe ulikhet og fremme likestilling.
- 5309 • Stille klare og etterprøvbare krav til mottakerne av norsk bistand, også
- 5310 om regelmessig evaluering og dokumentasjon av oppnådde resultater.
- 5311 • Åpne for forsøk med nye metoder og tilnærminger innen humanitær
- 5312 nødhjelp, for eksempel økt bruk av kontantbidrag.
- 5313

Godt naboskap: Europa og Norden

5314 Europeiske land er Norges viktigste politiske og økonomiske partnere. Mange
 5315 av dem er også våre allierte i NATO. Vi vil stå tydelig opp for verdiene av et
 5316 åpent og samarbeidende Europa i en tid hvor autoritære krefter, nasjonalisme
 5317 og fremmedfrykt er på fremmarsj.

5319 Våre interesser fremmes best ved å samarbeide med våre europeiske naboer.
 5320 Arbeiderpartiet er tilhenger av et sterkt politisk samarbeid i Europa. Ved to
 5321 tidligere folkeavstemninger har vi derfor anbefalt å si ja til norsk medlemskap.
 5322 Samtidig er det hos oss rom for ulike syn i EU-spørsmålet. Dersom et
 5323 medlemskapsspørsmål skulle bli aktuelt, skal det være gjenstand for ny
 5324 landsmøtebehandling i Arbeiderpartiet. Uavhengig av tilknytningsform er det i
 5325 Norges interesse at EU-samarbeidet lykkes i avgjørende spørsmål som kampen
 5326 for en ansvarlig klimapolitikk og i forsvaret av demokrati- og
 5327 rettsstatsprinsipper.

5329 EØS-avtalen har gjennom et kvart århundre i sum tjent Norge godt. Vi har
 5330 opplevd høy vekst i sysselsetting og reallønn, stabil lønnsfordeling og sterk
 5331 vekst i offentlige tjenester. Avtalen er ikke minst avgjørende for norske
 5332 distrikter og norsk eksport. Samtidig har den store arbeidsinnvandringen til
 5333 Norge også ført med seg flere utfordringer, særlig i arbeidslivet.

5335 Vårt naboskap med Russland må være basert på samarbeid og dialog, fasthet
 5336 og forutsigbarhet. Vi må stå sammen med våre allierte og europeiske partnere i
 5337 møte med brudd på folkeretten. Samtidig må vi føre en aktiv naboskapspolitikk
 5338 og særlig hegne om samarbeidet i nord, som har bidratt til lavspenning i
 5339 nordområdene, ikke minst folk-til-folk-samarbeidet.

Arbeiderpartiet vil:

- 5342 • Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen maksimalt gjennom å medvirke
- 5343 tidlig i beslutningsprosesser og ved å gjennomføre kraftfulle tiltak for et
- 5344 organisert arbeidsliv.
- 5345 • Utvide og fordype det nordiske samarbeidet innen sikkerhetspolitikk,
- 5346 økonomi, teknologi, klimapolitikk og infrastruktur.
- 5347 • Ivareta norske interesser og arbeidsplasser i et nytt avtaleverk med
- 5348 Storbritannia etter EU-utmeldingen og beholde et bredt samarbeid over
- 5349 Nordsjøen.
- 5350 • Bidra til et forsterket justispolitisk samarbeid i Europa for bedre å kunne
- 5351 bekjempe grensekryssende kriminalitet, ikke minst digital kriminalitet.
- 5352

- 5353
5354
5355
5356
- Bruke vårt fulle medlemskap i Det europeiske sosialdemokratiske partiet (PES) til både å ivareta norske interesser og å fremme vårt syn på Europas utvikling.

5357 **Samarbeid, rettigheter, folkestyre og likestilling under press**

5358 Vår verden står overfor utfordringer ingen land kan løse alene. Arbeiderpartiet
5359 vil arbeide for en regelstyrt og bedre organisert verden. Samtidig har FN-
5360 systemet og andre internasjonale organisasjoner vesentlige svakheter og
5361 mangler. Norge var med på å grunnlegge mange av disse organisasjonene. Nå
5362 vil vi ta ansvar for å både forbedre og forsvare dem.

5363 Arbeiderbevegelsen oppsto som en reaksjon på klassesamfunn hvor det
5364 systematisk ble gjort forskjell på folk. Respekt for alle menneskers
5365 grunnleggende rettigheter ligger til grunn for vårt internasjonale engasjement.
5366 Vi vil jobbe mot innskrenkning av menneskerettighetene og kjempe mot
5367 folkeretts- og menneskerettsbrudd uansett hvor de måtte finne sted. De siste
5368 årene har demokratiet i verden vært i tilbakegang. Også i Europa utfordres og
5369 trues grunnleggende demokratiske og rettsstatlige verdier. I mange land
5370 settes særlig frie medier og uavhengige domstoler under press.

5371 En rettferdig verden er også en likestilt verden. Kvinners aktive deltakelse i
5372 samfunnet skaper utvikling og vekst. Verden over blir likestilling sakte, men
5373 sikkert mer ukontroversielt. Det skyller samtidig en konservativ bølge over
5374 verden med mål om å innskrenke kvinners rett til å bestemme over egen kropp.
5375 Vi vil bygge nye allianser og trappe opp norsk bistand til familieplanlegging,
5376 prevensjon og trygge aborter. Vi vil gjøre styrking av kvinners rett til selv å
5377 bestemme over egen kropp til hovedsaken i vårt internasjonale
5378 likestillingsarbeid.

5379 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5380
- Ta nye initiativer for å videreutvikle havretten og øvrig internasjonal folkerett.
  - Bruke medlemskapet i FNs sikkerhetsråd i 2021–22 til å forsterke folkeretten, løfte klima- og naturspørsmål og beskytte sivile og barns rettigheter i krig og konflikt.
  - Være en pådriver for reform av FN og gjøre FN-systemet sterkere, mer effektivt og representativt.
  - Gi flere kvinner støtte til å bestemme over egen kropp.
  - Arbeide for nordisk samordning og en tydeligere nordisk stemme i FN, og samtidig søke samarbeid med nye land i andre deler av verden for å videreutvikle FN-systemet og en regelstyrt verdensorden.
  - Styrke arbeidstakerrettigheter globalt gjennom vår utenriks-, handels- og utviklingspolitikk og sikre gjennomføring av kjernekonvensjonene til den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO.
  - Øke Norges kapasitet til å straffeforfølge alvorlige forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og krigsforbrytelser.
  - Styrke demokratiets stilling i verden gjennom å støtte opp under frie medier og uavhengige domstoler.
  - Forsvare menneskerettighetene og arbeide for å styrke ytrings-, tros-, forsamlings- og organisasjonsfriheten.
- 5381
5382
5383
5384
5385
5386
5387
5388
5389
5390
5391
5392
5393
5394
5395
5396
5397
5398
5399

- 5400
- 5401
- Arbeide internasjonalt for å bekjempe forfølgelse og diskriminering av mennesker basert på seksuell legning.
- 5402
- Bruke utviklingspolitikken til å bygge bærekraftige demokratier ved å støtte demokratiske krefter som fagbevegelse og øvrig sivilsamfunn.
- 5403
- 5404

Skape og dele: handel, kapitalflyt, skatt og økonomisk samarbeid

5405 Et åpent og regulert handelssystem skaper forutsigbarhet og er en forutsetning
5406 for rettferdig handel. Verdens handelsorganisasjon (WTO) må spille en sentral
5407 rolle i å sette rammer for verdenshandelen. Regionale og flernasjonale
5408 handelsavtaler må sikre grunnleggende standarder og rettigheter, klima- og
5409 miljøhensyn og arbeidstakerrettigheter.

5410

5411

5412 Vi ser at verdens økonomiske tyngdepunkt flytter seg øst- og sørover. En åpen
5413 verdenshandel har bidratt til at millioner av mennesker har kommet ut av
5414 fattigdom. Samtidig fører handel og kapitalflyt til nye samfunnsutfordringer.
5415 Forskjeller i inntekt og velstand øker. De siste årene har også gjeldsbyrden til
5416 mange utviklingsland økt dramatisk. Til tross for fremskritt for internasjonalt
5417 skattesamarbeid blir stadig større verdier plassert i skatteparadiser.
5418 Skatteunndragelse svekker tilliten til skattesystemet i et land, fører til
5419 urettferdig konkurranse mellom bedrifter, høyere skattebelastning for folk og
5420 dårligere evne til å finansiere velferd.

5421

5422 En regelstyrt handel er en motvekt til at den sterkeste rett og kapitalkreftene
5423 får råde fritt. Et langt sterkere internasjonalt samarbeid må til for å forebygge
5424 og avdekke skatteunndragelse og aggressiv skatteplanlegging. Et økt
5425 skattegrunnlag er også en forutsetning for å stabilisere sårbare stater og gjøre
5426 utviklingsland uavhengige av bistand.

5427

5428 **Arbeiderpartiet vil:**

- Sørg for at Norge inntar en ledende rolle i det internasjonale arbeidet for å bekjempe ulovlig kapitalflyt og skatteunndragelse.
- Styrke bærekraftige skattesystemer og drive institusjonsbygging gjennom «Skatt for utvikling»-programmet.
- Arbeide for en internasjonal konvensjon om økonomisk åpenhet.
- Forsvare prinsippet om et regelstyrt handelssystem og WTOs avgjørende rolle for å sikre rettferdig handel mellom land.
- Arbeide for at flernasjonale handelsavtaler tar inn grunnleggende standarder og rettigheter, basert på ILOs kjernekonvensjoner, som også kan bygges inn i globale handelsavtaler i regi av WTO.
- Støtte opp om etableringen av internasjonale mekanismer for effektiv og rettferdig håndtering av statlige gjeldskriser.

5440

5441

5442

Forsvar: Vårt felles forsvar

5443

5444 Forsvaret skal ivareta Norges sikkerhet, trygghet og handlefrihet, våre
5445 interesser og verdier. Basert på NATO-alliansen skal Forsvaret avskrekke og
5446 forebygge krig og konflikt.

5447

5448 Det sikkerhetspolitiske landskapet rundt oss er i endring og har blitt mer
5449 uforutsigbart. Samtidig veves de nordiske landene stadig tettere sammen
5450 sikkerhetspolitisk. Verden er inne i en teknologisk revolusjon med store
5451 konsekvenser for både vårt eget forsvar og trusselbildet vi står overfor. Norge
5452 utsettes allerede for daglige trusler i det digitale rom. Selvstyrte våpen, kunstig
5453 intelligens, posisjoneringsteknologi, nye materialer og biologiske og
5454 medisinske gjennombrudd vil kunne forandre kriger og konflikters vesen.
5455

5456 For å kunne håndtere nye og mer sammensatte trusler trenger Norge et sterkt
5457 forsvar, moderne utrustet og med høykompetent personell. Vi må styrke
5458 Forsvarets evne til å håndheve norsk råderett i hele vårt territorium til lands og
5459 til havs. Vi skal bidra til lavspenning i våre nærområder ved å opptre tydelig,
5460 forutsigbart og beroligende. Arbeiderpartiet mener det fremdeles er ubrukte
5461 muligheter i et nordisk forsvarssamarbeid som et tillegg til NATO-alliansen. Vi
5462 vil bidra til flere nordiske fellesøvelser i våre nærområder.
5463

5464 Det er spesielt viktig at Forsvaret er i stand til å løse utfordringer Norge kan stå
5465 overfor i nordområdene. Arbeiderpartiet vil styrke forsvarsevnen og den
5466 militære tilstedeværelsen i Nord-Norge. Samtidig må Forsvaret også kunne
5467 bidra i felles innsats for internasjonal fred og sikkerhet.
5468

5469 Menneskene er Forsvarets viktigste kapasitet og ressurs. Det er viktig for
5470 Arbeiderpartiet at de forsvarsansatte har gode rammevilkår. Samtidig trenger
5471 Forsvaret flere folk. De neste årene er det nødvendig med en betydelig
5472 bemanningsøkning i de operative avdelingene for å forbedre Forsvarets
5473 reaksjonsevne og utholdenhet. Arbeiderpartiet ønsker et forsvar basert på
5474 verneplikten. Vi skal anerkjenne våre veteraners innsats for landet i
5475 internasjonal tjeneste og sørge for god helsemessig og sosial oppfølging før,
5476 under og etter tjeneste.
5477

5478 Arbeiderpartiet sier nei til omfattende privatisering av Forsvarets
5479 støttefunksjoner. På enkeltområder kan samarbeid med private aktører være
5480 fornuftig, forutsatt at det reelt spares penger, og at samarbeidet ivaretar
5481 Forsvarets behov for intern kompetanse og beredskapsevne, spesielt i krise og
5482 krig.
5483

5484 **Arbeiderpartiet vil:**

- 5485 • Øke Norges totale forsvarsevne ved å styrke og videreutvikle vårt eget
- 5486 nasjonale forsvar, NATO-alliansen og samarbeid med enkeltallierte.
- 5487 • Forsterke og fordype nordisk sikkerhets- og forsvarspolitisk samarbeid
- 5488 som et tillegg til NATO-alliansen.
- 5489 • Gjennomføre en ambisiøs opptrappingsplan for antall ansatte og
- 5490 vernepliktige i Forsvarets operative ledd.
- 5491 • Fortsette moderniseringen av Forsvaret med relevante og gjensidig
- 5492 forsterkende kapasiteter innen land-, sjø- og luftmakt og i det digitale
- 5493 rom.
- 5494 • Styrke forsvarsevnen i Nord-Norge med relevante bidrag fra alle
- 5495 forsvarsgrener.
- 5496 • Slutte opp om NATOs toprosentmål og være en pådriver for langsiktig
- 5497 balanse mellom Forsvarets oppgaver, struktur og økonomiske rammer.

- 5498 • Satse spesielt på å utvikle Hæren til en moderne, mobil og slagkraftig
- 5499 landmilitær styrke, med egen helikopterstøtte. Heimevernet må tilføres
- 5500 flere ressurser til bedre utstyr og mer trening.
- 5501 • Fortsette å stille krav om effektivisering i forsvarssektoren, men
- 5502 måltallene skal være håndfaste, og Forsvaret skal selv få bruke frigjorte
- 5503 midler.
- 5504 • Videreutvikle forsvarssektorens samlede innsats mot trusler fra det
- 5505 digitale rom, og iverksette særskilte tiltak for at Forsvaret kan rekruttere
- 5506 og beholde personell med digital kompetanse.
- 5507 • Legge til rette for et tettere samarbeid mellom Forsvaret og samfunnet
- 5508 for øvrig for å styrke både forsvarsevnen og vår totale
- 5509 samfunnsberedskap.
- 5510 • Sørge for at renholdet i hele forsvarssektoren igjen organiseres i
- 5511 Forsvarets egen regi.
- 5512 • Ta bedre vare på våre veteraner før, under og etter tjeneste, med
- 5513 spesiell vekt på helsemessig og sosial oppfølging, økonomisk sikkerhet
- 5514 og pårørende.
- 5515 • Etablere en fast praksis med uavhengige evalueringer av større militære
- 5516 utenlandsoppdrag for å lære og bidra til mest mulig åpenhet.